

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПАСТОРАЛЬНОГО БОГОСЛОВ'Я

Магістерська робота

Духовно-моральне виховання семінарста як фактор
становлення священика у богословській спадщині о. Ісидора
Дольницького

Студент 6-го курсу: Руслан Панюш

Науковий керівник: о. Михайло Лесів
доктор східнохристиянського богослов'я

Львів 2019

Зміст

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Покликання як мотивуючий чинник на шляху до священства	11
1.1 Боже покликання семінариста	11
1.2 Мета покликання	17
1.3 Приготування семінариста в семінарії як в «святomu місці» до мети покликання	23
РОЗДІЛ 2. Вплив виховного процесу педагогічної системи виховання о. Ісидора на розвиток особистості семінариста	30
2.1 Загальнолюдське виховання семінариста	30
2.2 Інтелектуальне виховання семінариста	40
2.3 Пастирське виховання семінариста	48
РОЗДІЛ 3. Пресвята Богородиця як приклад до наслідування у житті семінариста	57
3.1 Образ пресвятої Богородиці у житті семінариста: набожність та Її заступництво	57
3.2 Значення молитви у житті семінариста на прикладі Пресвятої Богородиці.	65
3.3 Вибір священничого стану	73
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	93

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

«Брацтво Воведенія...» – «Брацтво Воведенія П. Богородиць въ съменици Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іеерусалимскомъ зь одповѣдними поученями моральными для членовъ Брацтва»

Гл. – глава.

Грецьк. – грецької.

Див. – дивись.

Італ. – італійської.

Кан. – канон.

Латин. – латинська.

О. – отець.

П. – пункт.

Перек. – переклад.

Пор. – порівняй.

Т. – том.

Р. – рік.

Рр. – роки.

ВСТУП

Проблематика вишколу кандидатів до священства протягом довголітньої історії Христової Церкви, а зокрема, Української Греко-Католицької Церкви завжди залишається актуальною. Сьогодні перед нашою Церквою постає нове завдання відповісти на виклики сучасності продиктовані вимогами часу, а зокрема, застановитися над окресленим образом душпастиря III тисячоліття, запропонувавши відповідну й автентичну модель виховання священика.

Дана магістерська праця присвячена особі отця-прилата Ісидора Дольницького (1830-1924), який увійшов в історію нашої Церкви найперше як видатний науковець-літургіст другої половини XIX ст. - першої XX ст.¹, залишивши після себе неоціненну богословську спадщину. Завдяки своїй невтомній праці, зокрема літургійній діяльності, збагатив літургійне розуміння богослужінь та пожвавив життя нашої Української Греко-Католицької Церкви в наслідуванні нею Київської традиції Володимирового Хрещення. Однак, великою заслугою о. Ісидора безперечно є його безпосередня участь у процесі виховання майбутніх кандидатів до священства того часу, що передусім впливало із його обов'язку як духівника і вихователя *Генеральної греко-католицької духовної семінарії* у Львові². Тому важливим аргументом у дослідженні цієї праці є саме секрет успіху та особливість продуманої о. Ісидором педагогічної системи виховання, зокрема, виховної діяльності семінариста. Яку він зумів викласти у праці *«Брацтво Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храме Ієрусалимскомъ зъ одповѣдными поученями моральными для членовъ Брацтва»*, представляючи духовні та моральні критерії виховання кандидатів до священства, зокрема, даючи практичні поради семінаристам та їхнім

¹ Див. Андрей Шептицький, *Життя і діяльність: «Церква і церковна єдність»*. Документи і матеріали Т. I. // *Послання митрополита Андрея Про обряди*, документ № 134, Львів 1995, 328.

² Див. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, Львів 2004, 463.

Греко-католицька духовна семінарія у Львові була заснована за часів єпископа Білянського цісарем Йосифом II в 1783 р. для освіти й виховання греко-католицького духівництва для українців Австрії та Угорщини. 1785 р. семінарія набула статус генеральної семінарії.

наставника. «З рекомендацій яких можуть скористати усі, а найперше вихованці духовного закладу, тобто семінарії»³. Ціллю яких було допомогти вихованцям семінарії виховати себе у дусі побожності та ревного служіння після закінчення семінарії посвятившись під опіку Пресвятої Богородиці⁴. Таким чином, ця праця є спробою ознайомитися із моделлю приготування кандидатів до священства до пастирського служіння, яку запропонував свого часу о. Ісидор Дольницький. Зокрема, яка послужила немов законодавчим кодексом у формації нової генерації священників у часи духовного проводу о. Ісидором вихованців семінарії.

Актуальність написання цієї праці передусім полягає у тому, що постать о. Ісидора є більш відома й знана як науковець-літургіст другої половини ХІХ ст. - першої ХХ ст. Втім, його багатогранна особа, сформована не лише фаховим академічним вишколом, але й також цілком просякнута душпастирською практикою, зокрема, як духівника і вихователя *Генеральної греко-католицької духовної семінарії* у Львові (1877 – 1907 рр.)⁵. Тому опираючи на свій багатолітній досвід, зокрема, зауважуючи недоліки у вихованні й навчанні семінаристів⁶, о. Ісидор у 1895 р. спричиняється до написання книги *«Брацтво Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іеерусалимскомъ зъ одповѣдними поученями моральными для членовъ Брацтва»* (тут і далі - *«Брацтво Воведенія П. Б.»*), у якій представляє духовні та моральні критерії виховання кандидатів до священства. Таким чином, актуальність дослідження цієї праці полягає у тому, що запропонована о. Ісидором педагогічна система виховання кандидатів до священства збагачує морально-духовний досвід семінаристів, слугує їм теоретичним та практичним супроводом у їхньому вихованні в семінарії.

³ Дольницький Ісидоръ, *Брацтво Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іеерусалимскомъ зъ одповѣдними поученями моральными для членовъ Брацтва*, Львів 1885, 165.

⁴ Боцян Й, Отець Ісидор Дольницький, духовний отець, літургіст і піснетворець // *Львівська духовна семінарія Святого Духа - Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці»*, Львів 2002, 47.

⁵ Див. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, Львів 2004, 463.

⁶ Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, 465.

Оригінальність цієї праці полягає у тому, що праця о. Ісидора «*Братство Введенія П. Б.*» є маловідома для вихованців семінарій, зокрема, її учасників процесу формації. Оскільки ця праця був написана двома мовами – українською зразка другої половини XIX ст. - першої XX ст. та латинською, і ще досі не є перекладена на сучасну українську мову. Зокрема, з огляду на те, що ця праця вийшла дуже малим тиражем, відтак, вона є малодоступною для широкого кола читачів, зокрема, семінаристів.

Предметом дослідження магістерської праці є богословська спадщина о. Ісидора, яка представляє педагогічну й виховну систему кандидатів до священства. Зокрема, його богословська праця «*Братство Введенія П. Б.*», та трактати Львівського Провінційного Синоду 1891 р., які порушують питання виховного процесу педагогічної системи виховання кандидатів до священства у семінарії. «До праці якого був також залучений о. Ісидор, як один із найавторитетніших учених того часу»⁷.

Об'єкт дослідження впливає із мети та актуальності дослідження, а саме вплив педагогічної системи на духовно-моральне виховання кандидатів до священства та розвитку їхньої особистості у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького.

Для дослідження даної теми буде використано такі наукові методи: аналізу, синтезу, узагальнення, історичний.

Хронологічні рамки дослідження цієї праці охоплюють (1830 – 1924) першу половину XIX ст. – до першої половини XX ст., тобто від дня народження до дня смерті о. Ісидора Дольницького, зокрема, акцентуючи увагу на період 1877 – 1907 рр., духовного наставництва семінаристів у *Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові*.

Структурно праця складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури.

⁷ Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, 468.

В першому розділі буде проаналізовано та представлено три чинники, які супроводжують вихованця у його покликанні до священства, зокрема, виступають мотивацією на шляху у його вихованні в семінарії - Боже покликання; мета цього покликання; приготування семінарста в семінарії як в «святому місці» до мети покликання.

Другий розділ є присвячений педагогічній системі виховання у семінарії, яку запропонував о. Ісидор та представив це у праці *«Братство Воведенія...»*. Втім, проблематика цього розділу полягає у дослідженні впливу виховного процесу педагогічної системи на духовно-моральне виховання кандидатів до священства та розвитку їх особистості. Для цього буде проаналізовано наступні виміри виховання: загальнолюдський, інтелектуальний та пасторальний виміри.

Третій розділ є присвячений особі Пресвятої Богородиці, яка займає особливе місце у праці о. Ісидора *«Братство Воведенія...»*, будучи прикладом для наслідування у житті семінарста. Втім, у даному розділі буде проаналізовано та представлено образ Пресвятої Богородиці у житті семінарста, зокрема, такі риси як набожність та її заступництво. Вказуючи на головну ознаку подібності між вихованням Богородиці у єрусалимському храмі та виховання семінарста у семінарії. Відтак, буде проаналізовано духовний аспект, а саме значення та важливість молитви у духовному житті семінарста. За приклад буде взято особу Пресвятої Богородиці, а саме її духовне життя в єрусалимському храмі. Для цього буде проаналізовано три чинники, які формували духовне життя Богородиці: *час молитви Богородиці*; відтак те, що послужило *предметом для усної та розумової молитви Богородиці*; і третім чинником слугує за взірець сам *спосіб молитви Богородиці*. І на кінець як підсумок буде проаналізовано одну із важливих тем у житті семінарста – вибір стану як шлях у священничому житті та служінні священика.

Для дослідження даної праці, зокрема, основним джерелом у дослідженні буде слугувати праця о. Ісидора *«Братство Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храме Іеерусалимскомъ зъ одповѣдными поученями моральными для членовъ*

Братства», яка представляє духовні та моральні критерії виховання кандидатів до священства. Ця книга була написана о. Ісидором у 1895 році й видана за його кошти у друкарні Ставропігійського інституту⁸. Мала за ціль допомогти богословам, які перебувають у семінарії, виховати себе у душі побожності під особливою опікою Пресвятої Богородиці, а тоді й виховати інших. Для того, щоб згуртувати семінаристів під Її материнською опікою, у 1885 р. він засновує у стінах семінарії Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці»⁹. Підставою та джерелом сили для цього виховання о. Ісидор вбачає не що інше як у прикладі із життя та чесноти Богородиці у час її перебування у Єрусалимському Храмі¹⁰. Для окреслення виховного процесу у семінарії як певного приготування у «святomu місці», о. Ісидор вибрав літургійну модель – празник *Введення в Храм Пресвятої Богородиці*. Оскільки побачив спільні риси між перебуванням і приготуванням Пречистої Діви Марії в Єрусалимському храмі та семінарійним приготуванням семінарста як майбутнього священника. Таким чином, ця праця вміщає у собі дві частини, зокрема, у першій частині розповідається про Братство «Введення...», його історію, устами, практики й відпусти. Друга частина є найціннішою, в якій представлено систему духовного виховання кандидатів до священства, як її бачив о. Ісидор. Зокрема, у ній подано нарис життя Богородиці в Храмі, який представляє три події: вхід Богородиці до Храму; перебування Богородиці в Храмі; вихід Богородиці із Єрусалимського Храму.

Допоміжним джерелом слугуватимуть праці: [Руслан Гедз, *«Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького»*. Магістр. Дипломна робота. Дрогобицька духовна семінарія блаженних священномучеників Северина, Віталія та Якіма 2011.] й

⁸ Див. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, 466.

Примірник цієї книги був подарований 18 червня 1909 р. митрополитові Галицькому Андрееві Шептицькому з автографом автора, сьогодні зберігається у відділі рідкісних видань і стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАНУ.

⁹ Когут Т, *Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці» у Львівській духовній семінарії Святого Духа (1885-1944)*, Магістер. Дипломна робота. Львівська Богословська Академія Філософсько-Богословський Факультет, 2001, 13.

¹⁰ Боцян Й, Отець Ісидор Дольницький, духовний отець, літургіст і піснетворець, 47.

[Василишин И. Отец Исидор Дольницький: Его жизнь и деятельность, Доктор восточно-христианских наук по специальности «литургика», Студент. Лицензиатская работа, Папський Восточний інститут Факультет восточно-церковних наук секція литургики 1999.], зокрема, й [Когут Т, *Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці» у Львівській духовній семінарії Святого Духа (1885-1944)*, Магістер. Дипломна робота. Львівська Богословська Академія Філософсько-Богословський Факультет 2001], в яких представлено життя і діяльність о. Ісидора. Зокрема, збірки наукових статей, які описують духовний вимір діяльності о. Ісидора, зокрема, його духовного наставництва: й [Боцян Й, *Отець Исидор Дольницький, духовний отець, літургіст і піснетворець // Львівська духовна семінарія Святого Духа - Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці», Львів 2002]* й [Г. Комар, *«Отець Исидор Дольницький як духовний наставник семінаристів» // Матеріали студентської науково-практичної богословської конференції семінарії УГКЦ: «Отець Исидор Дольницький – духовний наставник семінаристів», Львів 2016*]. Втім, ґрунтовним етнографічним джерелом про життя і діяльність о. Ісидора слугує праця: [Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, Львів 2004].

У даній праці також буде звернено увагу на рішення: Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішення руского провінціяльного Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891*. [PDF], Львов 1896, зокрема, взято до уваги й проаналізовано такі частини: *ТИТ IX Гл. II. О праведности життя священника; ТИТ VIII Гл. I. О семінаріяхъ хлопцівъ; ТИТ VIII Гл. II. О семінаріяхъ большихъ;*; *ТИТ VIII О семінаріяхъ духовнѣхъ;* й *Додаток до чинностей Львовского Синода :Чинности и Рішення руского провінціяльного Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891*, [PDF], Львов 1896., наступних частин: *Додаток XXXV До ТИТ. VIII Гл. II. О наукахъ; Додаток XXXV До ТИТ. VIII Гл. II. Привила для Семинарій большой;* які порушують питання виховного процесу педагогічної системи виховання у семінарії кандидатів до священства.

Для того, щоб могли порівняти педагогічну модель виховання кандидатів до священства запропонованою о. Ісидором із сучасними вимогами виховання в семінаріях було взято до уваги наступні документи Католицької Церкви, які порушують питання виховного процесу педагогічної системи виховання семінаристів, зокрема, їхньої формації: [Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Післясинодальне апостольське повчання Івана Павла II «Pastores dabo vobis» (Пастиря дам вам); Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання; / пер. з італ. К. Зінченко, Львів 2018.]; зокрема, такі документи II Ватиканського Собору: [Декрет про священницький вишкіл *Optatam totius*]; [Декрет про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis*]; [Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*]; [Конституція про святу літургію *Sacrosanctum Concilium*]; Відтак, аналіз цих документів слугував намаганням порівняти запропоновані методи виховання о. Ісидора із сучасними вимогами у документах Католицької Церкви.*

Ця праця не претендує на вичерпне висвітлення усіх проблем, проте робота може бути корисною для кожної людини, зокрема для тих, хто застановляється над поглибленням духовного життя чи займається душпастирством.

РОЗДІЛ 1

ПОКЛИКАННЯ ЯК МОТИВУЮЧИЙ ЧИННИК НА ШЛЯХУ ДО СВЯЩЕНСТВА

1.1. Боже покликання семінарста.

Кожна людина отримала від Господа покликання до якоїсь справи, яка проявляється у служінні, за що несе відповідальність перед Богом та собою. Від якої також залежить наскільки вона зуміє розпізнати свою життєву дорогу та реалізувати внутрішнє прагнення до самореалізації.

Покликання є незбагненим таїнством, яке включає в себе відносини, які Бог встановляє з людиною в її унікальності та неповторності. Це таїнство, яке сприймається і відчувається як заклик, що чекає на відповідь у глибинах сумління, у тому святилищі «людини», де вона перебуває наодинці з Богом, голос якого промовляє у глибинах її душі¹.

Більше того, кожен із нас був покликаний до життя через наших батьків. Цей дар батьківства як покликання особливим чином є виражений через сім'ю та відносини, які впливають із обов'язку та ролі батьків у формуванні майбутнього покликання дитини. «Процес плекання покликаних починається вдома, у християнській родині та у християнській громаді. Батьки покликані заохочувати своїх синів до того, щоб ті з відвагою відповідали на Боже покликання до священничого чи чернечого стану»². Завдяки поставі батьків щодо їхнього впливу на глибше розпізнання свого покликання у майбутнього семінарста формується певне розуміння щодо гідності священства не як професії, а як Таїнство Служіння. Адже «для пробудження у дітях священничого

¹ Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; / пер. з італ. К. Зінченко, Львів 2018, 76.

² Кодекс Канонів Східних Церков / кан. 329, §1, п. 1, перек. з латин. Йосиф Кубів, Рим 1993.

покликання надзвичайно важливе значення має шанобливе ставлення батьків до священничого стану»³.

Вчора і позавчора він був одним з народу; аж ось появляється як його провідник, наставник, учитель побожності, завідатель незбагнених таїнств; і здійснює він це цілком не будучи змінений у своєму тілесному та зовнішньому вигляді: зовнішньо залишається тим, ким був, але завдяки невидимій силі, за діянням особливої благодаті, є змінений на цілковито іншого у своїй душі⁴.

Щоби глибше усвідомити гідність будь-якого покликання, слід передусім зважити його мету та завдання, які є поставлені перед будь-якою професією, яка повинна бути проявом служіння один одному. «Кожне покликання є святим і особливим тому, що кожне місце, яке Господь готує для людини, святе й особливе. Ніхто і ніщо не в змозі змінити те, що вже наперед приготовлене для тебе, ніякі обставини не можуть перешкодити Богові покликати тебе»⁵. Однак з-поміж покликань людини, які випливають із Божої ініціативи є призначення до особливого покликання від Господа для служіння спільноті. Адже «ті, хто по-справжньому наблизився до Христа, уже не може тримати Його тільки для себе, він повинен Його проповідувати»⁶. Це служіння передусім впливає із самопожертви себе Богові та справі до якої покликаний. Особливістю цього покликання є те, що особа, яка прийняла намір підкорити свою волю Богові та прагнення йому служити вибирає духовний стан священничого чи богопосвяченого життя на ціле життя. Боже покликання до богопосвяченого чи священничого стану несе у собі заклик передусім служити Богові та Церкві, яка, зі свого боку, покликана служити усім людям на землі.

Приготування до священства, до духовного провідництва кожного семінариста починається з моменту його покликання. На цьому о. Ісидор

³ Синод єпископів УГКЦ, *Пастирське Послання Синоду Єпископів УГКЦ до духовенства, чернецтва, семінаристів та мирян з нагоди закінчення року християнського покликання з наголосом на священничому покликанні «Священик – людське знаряддя Божественного життя»* // https://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/ugcc_doc/33960/ (19.12.2009).

⁴ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві [PDF]*, Київ: [б.в.] 2009, 24.

⁵ Сестри служебниці непорочної Діви Марії, *«Покликання до Богопосвяченого життя»*, <http://ssmi-ua.org/vocation.html> (13.05.2015).

⁶ Конгрегація інститутів богопосвяченого життя та апостольських спільнот, *«Почати наново – від Христа: оновлена відданість богопосвяченому життю у третьому тисячолітті»*, Рим 2002, 52.

робить виразний акцент, адже ніхто із нас не може приписувати собі в цьому якоїсь особливої заслуги, яка буде центральною в історії нашого спасіння. «Коли людина позитивно відгукувалася на цей заклик, то не робила жодної послуги Христові»⁷. Це Він обдарував її тим, що покликав до цього особливого служіння. «Не ви Мене вибрали, але Я вас» (Ів 15,16), - каже Христос до своїх апостолів. Передусім «покликання – це динамічна реальність як у поклику, так і у відповіді, що має безупинно і поступово розпізнаватись»⁸. Тому Бог поступово виявляє свою волю і, крім початкового поклику, продовжує постійно закликати людину впродовж її життя та постійно і безупинно запрошує її до відповіді. «Покликання – це не тільки запрошення вступити до семінарії, але й доручене Богом завдання, що надає особливий характер життю людини, яка відчула Господній поклик та хоче добре підготуватися до його звершення і якнайкращого виконання»⁹. Ці слова стосуються також будь-якого майбутнього семінариста, котрий відізався на Божий поклик. «Покликання до священства є великим Божим даром, який Господь посилає своєму народові»¹⁰. Ті, хто відповів на Божий поклик, вступають до семінарії, бо повинні бути вирізнені серед інших людей. Адже, час його перебування у спільноті – це є передусім час активного пізнання себе і Божого задуму щодо себе (розрізнення покликання), час інтенсивної особистої переміни та уподібнення власного способу існування до способу життя Христа – Доброго Пастиря.¹¹

«Вступ до семінарії є знаком відповіді на покликання Господа, в якому кандидат у священство зростає через відкритість до дії Святого Духа та

⁷ Г. Комар, «Отець Ісидор Дольницький як духовний наставник семінаристів» // *Матеріали студентської науково-практичної богословської конференції семінарії УГКЦ: «Отець Ісидор Дольницький – духовний наставник семінаристів»*, Львів 2016, 38.

⁸ Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, *У пошуках життєвого покликання*, Львів 2018, 29.

⁹ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві* [PDF], 6.

¹⁰ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві* [PDF], 24.

¹¹ Див. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, Львів 2008, 2.

самовиховання»¹². На цьому зупинився о. Ісидор у творі «*Брацтво Воведенія П. Богородиць...*»:

Добре зрозумійте! Ще раз вам це повторюю: ви не через власні заслуги, а з особливого милосердя і надміру милості Бога були вибрані Ним так, як Аарон зі всіх живих, тобто з-поміж усіх, що живуть на світі, вилучені з маси усього роду людського і в особливий спосіб посвячені на службу Богу, як колись Пресвята Діва¹³.

Отець Ісидор Дольницький розважаючи над життям та покликанням Пресвятої Богородиці у праці «*Брацтво Воведенія П. Б.*», зауважив, що джерелом покликання до духовного стану є Боже провидіння. Яке передусім впливає із Божої любові до людини та слугує підтримкою на дорозі розпізнання її особистого покликання та його особливого призначення. Як:

Пресвяту Діву ні з власної волі, ні також, якщо над вищою причиною розважити, з волі її батьків, а по причині прихильності Божого провидіння, приведено до Храму, так і ви вступили до семінарії ні з власної волі, ні з волі ваших рідних, а через особливу прихильність Божого провидіння, прийнявши покликання від Бога¹⁴.

Однак, засобом до розпізнання Божого покликання та його особливого призначення слугує діалог між Господом та семінаристом, який проявляється через індивідуалістичний та егоцентричний спосіб. «Розпізнання Божого покликання – це не вибір професії або роботи, а відповідь на заклик, що походить від Небесного Отця»¹⁵. Так читаємо у Святому Письмі: «Не ви мене вибрали, а я вас вибрав і призначив, щоб ви йшли і плід принесли, та щоб тривав ваш плід, а й щоб усе, про що б ви тільки попросили в Отця в моє ім'я, дав вам» (Ів. 15, 16). «Історія кожного священничого покликання, як і будь якого іншого християнського покликання, є історією невимовного діалогу між Богом і людиною, між любов'ю Бога, який кличе, і свободою людини, яка в любові

¹² Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві [PDF]*, 25.

¹³ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць въ съменици Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іеерусалимскомъ зъ одповѣдними поученями моральными для членовъ Брацтва*, Львів 1885, 48.

¹⁴ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 68.

¹⁵ Синод єпископів УГКЦ, *Пастирське Послання Синоду Єпископів УГКЦ до духовенства, чернецтва, семінаристів та мирян з нагоди закінчення року християнського покликання з наголосом на священничому покликанні «Священик – людське знаряддя Божественного життя»*.

відповідає Богові»¹⁶. Адже, прояв людської свободи та її відповідь на запрошення Бога є важливою зі сторони семінарста, що передусім проявляється у прийнятті Божого закликку і абсолютному покладанні на нього¹⁷. Прикладом вияву такого свобідного рішення та повного довір'я до Бога, на думку о. Ісидора, слугує Пресвята Богородиця. У день сповіщення архангелом Гавриїлом *благої вістки*, Пресвята Богородиця виявила своє цілковите бажання підкоритися волі Божій та відповісти на запрошення Господа: «Ось Я Слугиня Господня, нехай зі мною станеться по слову Твоєму» (Лк. 1, 38). «Ці слова дають вираз тому, що своє материнство Вона прийняла й збагнула від початку як повне віддання себе, своєї особи, спасенним замірам Найвищого»¹⁸. «Пресвята Діва Марія стала створінням, яке понад усі інші жила повнотою правди покликання, адже ніхто не відповів з такою великою любов'ю на безмежну Божу любов»¹⁹. Діалог покликаний впровадити семінарста у тісний зв'язок із Богом, який випливає із віри та глибокого усвідомлення покликання як дару. Адже «дар покликання закликає ще до більшої відповідальності, яку треба засвідчити із тривким переконанням і такою гожістю, щоб інші також могли відчути, що покликані Богом чи то в той самий, чи в якийсь інший спосіб»²⁰. Цінність цього дару для семінарста залежить передусім від свобідного бажання його прийняти, відгукнутися на ініціативу Бога та відкритися на Божу благодать, яка допоможе привідкрити для себе таїнство та місію цього покликання. Дар покликання зобов'язує семінарста до інтенсивної праці над собою. Адже, критеріями, згідно яких можна розпізнати в семінарста дар священничого покликання слугують такі риси: щире прагнення наслідувати Ісуса Христа як ідеал власного життя, любов до молитви, здатність

¹⁶ Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*, 71.

¹⁷ Див. Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*, 72.

¹⁸ Іван Павло II, Енцикліка про Пресвяту Діву Марію в житті мандрівної Церкви *Redemptoris Mater*. Львів 2008, 55.

¹⁹ Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*, 72.

²⁰ Конгрегація інститутів богопосвяченого життя та апостольських спільнот, *«Почати наново – від Христа: оновлена відданість богопосвяченому життю у третьому тисячолітті»*, 24.

сприймати дійсність у світлі віри, зацікавленість духовним життям та прагнення до святості, здатність до безкорисної любові, жертвності і посвяти, почуття відповідальності та обов'язку, здатність до самопізнання, врівноваженість та гармонійність²¹. Потрібно берегти з глибокою вірою цей цінний дар, завдяки якому Христос уподібнив нас до себе, зробивши нас учасниками Його місії спасення людських душ та голошення Слова Божого, яке є живе та діяльне²².

Щоби краще усвідомити важливість діалогу із Богом задля розпізнання правильного шляху на дорозі до реалізації покликання, потрібно пізнавати Христа через дар віри, котра є площиною відносин між семінаристом та Господом. Саме це слугує площиною, на якій визріває прагнення завжди бути з Господом, йому довіритися та йти за ним: «як добре нам бути тут» (Мт. 17, 4). Навчитися довіряти Йому та відкритися на діяння Святого Духа. Адже «першим і найбільшим наставником кандидата у священство є Христос. До Христа уподібнює юнака Святий Дух, надихаючи і скеровуючи його духовне життя»²³. Котрий «об'являючи і передаючи нам це покликання, *Святий Дух* стає в нас принципом і ресурсом його реалізації»²⁴. Завдяки дії Святого Духа семінарист оживляється духом своєї віри, духовно зростає та відкривається на тісний контакт із Богом задля глибшого усвідомлення свого покликання як Таїнство Священства. Котре найбільше проявляється як Таїнство Служіння для будування Церкви – Тіла Христового та має sacramentalний характер. Існує особливий життєвий, динамічний зв'язок між Святим Духом та питомцем, котрий відгукнувся на поклик Бога; тому він має завжди бути відкритим для Духа-Творця, який діє згідно з волею Отця, і прославляти благодать, даровану

²¹ Див. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, Львів 2008, 3.

²² Див. *Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*, 194.

²³ Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*, 47.

²⁴ Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; 41.

Йому в Христі²⁵. Адже «завдяки сакраментальній посвяті семінарист, в майбутньому священник, уподібнюється до Ісуса Христа, Глави і Пастиря Церкви, й отримує в дар «духовну владу», яка полягає в участі у тій владі, завдяки якій Ісус Христос через свого Духа керує Церквою»²⁶. Завдяки цьому служінні, до якого запрошує Господь, та владі, яку поручає священнику, Христос продовжує здійснювати серед свого народу таку діяльність, яка належить лише Йому як Главі Тіла²⁷. Таким чином, на думку о. Ісидора, в основі священничого покликання, яке випливає із ініціативи Бога лежить дар Божої благодаті, який у пізнішому часі конкретизується у сакраментальному рукоположенні. Цей дар виражається з часом завдяки посередництву Церкви, яка кличе і посилає від Божого імені. А отже, особиста відповідь семінарриста розвивається як процес, що передусім розпочинається з усвідомлення отриманого дару і поступово дозріває, з допомогою священничої духовності, аж до вироблення певної стабільної форми життя, з сукупністю прав та обов'язків та специфічною місією, яку прийме рукоположений пресвітер²⁸.

1.2. Мета покликання.

«Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 19-20). Цими словами, Ісус Христос запрошує апостолів до участі у голошенні Доброї новини: «щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне» (Івана 3:16). «Як мене послав Отець, так я посилаю вас. Це промовивши, дихнув на них і каже їм: «Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи - відпустяться їм, кому ж затримаєте -

²⁵ Див. Конгрегація інститутів богопосвяченого життя та апостольських спільнот, *«Почати наново – від Христа: оновлена відданість богопосвяченому життю у третьому тисячолітті»*, 17.

²⁶ Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; 41.

²⁷ Див. Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; 194.

²⁸ Див. Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; 369.

затримуються» (Ів. 20, 22-23). «Адже, потребуючи помочи, вже на самому вступі Свого учительства розглядається Ісус Христос за людьми, котрі могли б стати його співділателями – шукає і покликає апостолів і учеників»²⁹. Усвідомлення себе служителем Ісуса Христа, Глави і Пастиря, передбачає також радісне і вдячне усвідомлення особливої благодаті, яку кожен священник отримав від Ісуса Христа як дар: благодаті бути безкорисливо обраним Господом на *живе знаряддя* задля справи спасення³⁰.

Розважаючи над темою мети покликання до священства у праці «*Брацтво Введення П. Б*» о. Ісидор зосередив свою увагу на покликанні Богородиці, а саме розглядаючи значення та мету через «призму богослов'я празника Введення в Храм Пресвятої Богородиці»³¹. Вбачаючи паралель між метою покликання Пресвятої Богородиці та метою покликання семінариста до священства з огляду на особливість покликання Марії та священника, спільною справою яких було *стати знаряддям спасіння в руках Бога*.

Як Пресвяту Богородицю за Божим задумом було приведено до Храму, щоби там, не маючи про це знаття, вправлінням усякого роду чеснот приготуватися до того, щоби в свій час дати світові Спасителя, і статися таким чином спасінням для всіх вірних, бо через Неї, як сказав уселенський учитель святий Кирило Александрійський, спасається кожний вірний дух³².

Підкреслюючи мету покликання Богородиці о. Ісидор вказує на те, яке значення воно мало в історії спасіння людини. Оскільки мета покликання Богородиці до сповнення особливої місії займає важливе значення з огляду на наслідки, які відбулися в пізнішому часі після Її приготування у Єрусалимському храмі.

На звістку про те, що Вона народить «Сина Всевишнього» без пізнання чоловіка, силою Святого Духа (Пор. Лк. 1, 28-37.), Марія відповіла і «послухом віри» (Рим. 1,5), упевнена, що «нічого немає неможливого в Бога»: «Ось я Господня слуга, нехай зо Мною станеться за Твоїм словом!» (Лк. 1,37-38). Так, давши Свою згоду на Слово

²⁹ Постуляційний цент беатифікації та канонізації святих УГКЦ, «*До духовенства*». Вибрані листи-послання Митрополита Андрея Шептицького та Йосифа Сліпого, Львів 2009, 19.

³⁰ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; 51.

³¹ Руслан Гедз, «*Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького*». Магістр. Дипломна робота. Дрогобицька духовна семінарія блаженних священномучеників Северина, Віталія та Якіма 2011, 4.

³² Дольницький Ісидор, *Брацтво Введення П. Богородиць...*, 68.

Боже, Марія стала Матір'ю Ісуса і, приймаючи цілим серцем, без жодної перешкоди з боку гріха, Божественну волю до спасіння, цілковито віддається особі й ділу Свого Сина, щоб у залежності від Сина і з Ним, милістю Божою, служити таїнству Відкуплення³³.

Бачимо, наскільки приготування Марії відповідало меті Її покликання та які наслідки воно мало для цілого людства. «Марія прийняла і подарувала Життя, яке у воскресінні перемогло смерть та подарувало надію кожному на Життя вічне»³⁴. Вона стала причиною та знаряддям спасіння, яке було реалізоване через Її же участь у відвічному Божому задумі спасіння. Не менш важливою є і мета покликання до священства, на цьому зупинився о. Ісидор, коли навів у своєму трактаті такі слова: «Так само і ви передреченим задумом і передзнанням Божим для того прийняті до цієї семінарії, щоби стати знаряддям спасіння світові. Бо, за словами святого Ієроніма, Господь хотів, щоби священники були спасителями світу»³⁵.

Особливістю мети покликання до священства передусім полягає в участі священника у спасительному ділі Христа, будучи суб'єктом знаряддя спасіння в руках самого Бога. «Ісус Христос настановив Священиків, щоб помагали Йому прославляти Предвічного Отця та спасати душі; тому заявив, відходячи до неба, що полишив їх, щоб заступали Його та продовжували почате та довершене Ним діло відкуплення»³⁶. Адже продовжуючи присутність Христа, єдиного і Верховного Пастиря, священники покликані наслідувати Його стиль життя і стати практично Його відображенням посеред довіреної їм пастви³⁷. Таким чином, покликання до священства з огляду на мету, яку Господь вкладає у це Таїнство Священства потребує глибокого переосмислення з боку семінариста у часі його приготування в семінарії як «святому місці». Тут о. Ісидор наводить ближчу та дальшу мету покликання. Стосовно ближчої мети покликання наводить конкретніше пояснення. Бо як метою введення Пресвятої Богородиці

³³ Синод єпископів УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, Львів 2002, 84.

³⁴ Синод Єпископів УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, Львів 2012, 70.

³⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць вь сьменици Львовско-Рускомь и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмь Ієерусалимскомь зь одповьдними поученями моральными для членовь Братства*, 68.

³⁶ Альфонс Лігуорі, *Велич і обов'язки священника*, Львів 2010, 13.

³⁷ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 33.

до Храму полягало у тому, щоби Вона посвятилася на служіння Богові і зростаючи у цьому душі Її було по Божому виховано³⁸. Так само метою покликання вихованця до семінарії полягає у тому, щоби він всеціло посвятився Богові та щоби його було по Божому виховано. Стосовно дальшої мети покликання, то за тайним задумом Божим метою введення Пресвятої Богородиці у Храм полягало у тому, щоби через Її особливе посвячення Господеві та любе Господеві виховання зростала у чеснотах. Не замислюючись над Божим промислом щодо Неї самої, готувалася до вищого понад усяку міру великого та Богом благословенного достоїнства материнства Божого. Так само дальшою метою вихованця до семінарії полягає у тому, щоби через особливе посвячення Богові і любе Богу виховання вправлятися та прагнути набути усіляких чеснот. Таким чином зростаючи готуватися до понад усяку міру великого достоїнства священства. Тим самим о. Ісидор намагається зосередити на цілі покликання до священства. Що передусім це посвячення Богові не є призначене ані для володарювання, ані для отримання привілеїв, а повною мірою посвятитися на служіння Господеві й на душпастирське служіння Церкви. Адже священник віднаходить повну істину своєї ідентичності у тому, що його покликання, відтак як наслідок – його священство походить від Христа, і що воно є особливою участю та продовженням самого Христа³⁹. Тому питомці повинні вчитися вести життя в убогості, так як його вела Богородиця. Виховуватися у священничому послусі уподібнюючи себе до Пресвятої Богородиці. Та охоче зрікатися навіть тих речей, які є дозволені, але не приносять ніякої користі, і щоб навчитися бути подібними до розп'ятого Христа⁴⁰. «Адже завдяки священству, яке виринає з глибини незбагненого таїнства Бога, тобто з любові Отця, благодаті Ісуса Христа і дару єдності Святого Духа, священник покликаний служити Божому Народу, яким є Церква, і

³⁸ Див. Дольницький Ісидорь, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 70.

³⁹ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 30.

⁴⁰ Див. II Ватиканський Собор, Декрет про священницький вишкіл *Optatam totius*, Львів 1996, 187.

притягувати всіх до Христа»⁴¹ Окрім того, мета покликання не обмежується лише справою спасіння, а є передусім слугує завершальним ділом місії священника. На цьому зупинився о. Исидор, коли навів у своєму трактаті такі слова: «Ви маєте бути священниками Бога Всевишнього, керманичами людей на дорозі вічного спасіння, їх провідниками до Царства Небесного, посланцями Господа Бога до людей»⁴². З огляду на справу спасіння, яка потребує великих зусиль «священники отримали владу, яку Бог не дав ні ангелам, ні архангелам. Бог утверджує вгорі все, що священники роблять на землі»⁴³. Таким чином мета покликання до священства передусім потребує від вихованця доброго та гідного приготування. Щоби у майбутньому часі виявляти Бога, Його справедливість, милосердя та ширити досконалість у цьому світі. Також через пошану, послух та належну любов до Господа дати людям свідчення про Христа, Сина Бога живого, який діє у серцях людей відкритих священниками. Адже мета покликання до священства перш за все полягає в участі священника у спасительному ділі Христа через голошення Доброї Новини. Яка зосереджена на «радісній новині про Господа, який звільняє людину від гріха і є поряд з нею в різноманітних випадках її життя, вказуючи дорогу до щастя»⁴⁴.

«Священниче покликання за своєю суттю та є покликанням до святості у формі, яка народжується у таїнстві священства»⁴⁵. Святість є передусім означення близькості з Богом, наслідування Христа Спасителя, убогого та покірного. Це передусім безмежна любов до душ і дарування себе як священника заради їхнього спасення. Це любов до Церкви, яка передусім є святою і прагне, щоб через служіння священника Її вірні стали святими, адже саме такою і була місія, яку Христос довірив Їй⁴⁶. Тому життя священника повинне бути немов «життям як подвиг для Христа». Адже все «життя Церкви, і воля її Засновника

⁴¹ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 29.

⁴² Г. Комар, «Отець Исидор Дольницький як духовний наставник семінаристів», 31.

⁴³ Йоан Золотоустий, *Про священство*, Львів 2015, 105.

⁴⁴ Ришард Гайдук, «Посланці благовісті», *Базовий курс проповідництва / пер. з пол. А. Олійник*, Львів 2009, 71.

⁴⁵ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 53.

⁴⁶ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 52.

та Глави чітко свідчать про той нерозривний зв'язок, в якому повинне перебувати служіння священика в Церкві із служінням Самого Христа Спасителя»⁴⁷. Щоби Ісус жив вповні у своїм священику, якого Він покликав до сповнення місії Христа, потрібно, щоби священик жив Ісусом, а це значить глибоко переосмислив дар покликання та мету, яку заклав сам Христос Спаситель⁴⁸.

Окрім того, аналізуючи та порівнюючи покликання Марії та священика, о. Ісидор наводить наступні аргументи, які глибше розкривають та представляють важність діл Марії та священика через призму мети їхнього покликання.

А те, що хтось в якомусь місці сказав про Пресвяту Діву, що вона своїми ділами до меж Божества ближче наближена. Однак, ще більше у цьому має заслугу Священик: адже не Вона, а тільки Священик отримав владу подавати розрешення від гріхів, і перемінювати Святі Дари: що властиво належить до сили Божої, а на слова священика звершується. Влада Священика перевищує ту владу, яку має найсвятіша Марія: оскільки Вона Мати Божа може молитися за душу, і молячися отримати скільки хоче; але не може розрішити від найменшого гріха. Адже, Марія зачала у своїй утробі Христа тільки один раз: а Священик освячуючи Святі Дари зачинає Його скільки хоче⁴⁹.

Яку важність має влада священика, якого передусім наближує до Бога через священодіяння, які він звершує біля Вівтаря⁵⁰. Адже через владу та приналежність до Священного Чину священик призначається до найдостойніших священнодійств, завдяки якими самому Христу служиться в Тайні Вівтаря⁵¹. Таким чином проповідуючи Боже Слово, повторюючи Його(Христа) жести прощення і жертви спасення, особливо у святих таїнствах хрещення, покаяння та Євхаристії, священики повинні жити Його доброзичливою турботливістю аж до остаточного дару себе заради пастви, яку вони покликані зібрати воедино і вести до Отця через Христа в Дусі⁵².

⁴⁷ В. Екземплярський, *Біблійское и святоотеческое учение о сущности священства*, Киев 2007, 173.

⁴⁸ Й. Коциловський, *Пресвяте Серце Ісуса і Священство*, Жовква 1928, 21.

⁴⁹ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць вь сьменици Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іеерусалимскомъ зь одповьдними поученями моральными для членовъ Брацтва*, 43.

⁵⁰ Див. Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 71.

⁵¹ Див. Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 71.

⁵² Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, По чину Мелхисидека: «*Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священиків; Дар пресвітерського покликання*», 193.

1.3. Приготування семінариста в семінарії як в «святomu місці» до мети покликання.

«Семінарія – це особливе місце, в якій живе спільнота тих, хто пішов за покликом Христа для служіння в Його винограднику»⁵³. Змістом усього життя та навчання у семінарії є передусім зближення з Богом, пізнання та зростання у своєму покликанні, яке ми отримали як дар. Таким чином, цей дар покликання зобов'язує семінариста до інтенсивної праці над собою, над своїм зростом. Адже метою всього вишколу кандидатів до священства є належна підготовка, щоби питомці збагатилися тими властивостями, які є необхідні служителям Бога й душпастирям, до належного сповнення свого обов'язку⁵⁴. Відтак, життя семінарії як, передусім, виховної спільноти, у своїх найбільш різноманітних проявах, спрямоване на формацію майбутніх священнослужителів.

На думку о. Ісидора, особи, які бажають стати священниками, мають бути насамперед, покликані до цього Богом; де місцем їхнього духовного та інтелектуального зростання стає Семінарія, так як для Богородиці таким місцем був Єрусалимський храм. Тому вступ до семінарії – це своєрідне посвячення себе служінню Господу Богу, осмислення і плекання тих самих чеснот, які Діва Марія досягнула під час свого перебування у храмі⁵⁵. Оскільки необхідно підкреслити, що отець Ісидор для окреслення виховного процесу у семінарії як певного приготування у «святomu місці», вибрав літургійну модель – празник Введення в Храм Пресвятої Богородиці. Оскільки побачив спільні риси між перебуванням і приготуванням Пречистої Діви Марії в Єрусалимському храмі та семінарійним приготуванням семінариста як майбутнього священника до гідності служителя Христових Таїнств. Тому час приготування, це передусім час випробування, дозрівання та розпізнання як з боку семінариста, так і з боку

⁵³ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві* [PDF], 33.

⁵⁴ Див. Львівський Провінційний Синод, *Додаток до чинностей Львовського Синода : Чинности и Рішення руского провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: Додаток XXXV До ТИТ. VIII Гл. II. Привила для Семинарій большой*, [DjVu], Львов 1896, 443.

⁵⁵ Руслан Гедз, *«Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького»*, 5.

тих, хто покликаний формувати майбутніх служителів Божого Слова. «Тому головна ідея полягає у тому, щоб семінарії могли формувати учнів місіонерів, які «закохані» у Вчителя, і пастирів з «запахом овець», які живуть серед них, щоб служити їм та донести їм Боже милосердя»⁵⁶. Таким чином метою семінарії є підготовка кандидатів до священства, які покликані досягнути святість життя через зріле ставлення до Бога, Христової Церкви, суспільства та до себе самих. Це ставлення є основою священничої ідентичності, яка бере свій початок від Особи Господа нашого Ісуса Христа⁵⁷. Адже для того, щоби дати гідну відповідь на запрошення Господа «Йти за Ним», потрібно у процесі формації пережити своє покликання як щоразу новий дар і приймати цей дар із вдячністю у серці. Весь розпорядок життя семінарії повинен бути наповнений плеканням побожності та турботою про взаємну допомогу, щоб став для кожного вихованця початком майбутнього священничого життя, убираючи ті найкращі риси для свого духовного розвитку. Адже «завданням внутрішнього уставу семінарії проголошувати ті правила життя семінаристів, які передусім виникають із відповідальності за дар покликання до священства та подати необхідні засади його розрізнення і плекання»⁵⁸. Саме вступ до семінарії та певний етап формації передбачає те активне набуття необхідного духовного вишколу, для того, щоб стати гідним та досвідченим Христовим співробітником, який передусім провадить, навчає та освячує довірений йому Божий люд. Адже, «основи, закладені під час семінарійного формування, є духовним ґрунтом, на якому пізнається Христа, поступово уподібнюючись до Нього як до Доброго Пастиря»⁵⁹. Окрім того, семінарія є тим середовищем, де майбутній священник покликаний розвинути всі природні здібності та таланти і

⁵⁶ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання», 348.*

⁵⁷ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві [PDF], 33.*

⁵⁸ Див. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви, Львів 2008, 2.*

⁵⁹ «Постійна формація – запорука успішного священничого служіння. На загальній аудієнції з Папою 19 серпня 2009» // http://uk.radiovaticana.va/storico/2009/08/19/постійна_формація_-_запорука_успішного_священничого_служіння_на/ucr-310567 (14.03.2015).

здобути ті людські якості, які передусім будуть важливим засобом свідчення втіленого Божого Слова⁶⁰.

Способом існування семінарії є передусім спільне життя, за якого семінаристи набувають такого досвіду, що його отримала спільнота дванадцятьох апостолів, яких Христос згуртував навколо себе для продовження Його Місії. Всі, що живуть разом у семінарії, творять одне ціле завдяки глибокому сопричастю з Богом та глибшому пережитті покликання (див. Ів. 17, 21). «За час перебування у спільноті семінарист покликаний увібрати спосіб життя спільноти у свій внутрішній світ – особисто перейняти спосіб життя і служіння священника»⁶¹. Без такої відкритості з боку семінарста ефективно семінарійне виховання стає неможливе. Адже, на думку о. Ісидора, достоїнство священника є надзвичайно високе, тому у властивий йому спосіб потребує від семінарста особливої підготовки. Саме ця підготовка набуває певного специфічного завдання, яке визначає її суть, тобто супровід майбутніх священників у їхньому покликанні, а також розпізнання покликання, допомога у відповіді на нього і підготовка до таїнства з властивими для нього дарами й певними обов'язками, завдяки яким майбутній священник уподібнюється до Ісуса Христа, Глави і Пастиря, а також стає готовим і зобов'язаним розділити Його місію спасення у Церкві та у світі⁶². Тому о. Ісидор намагається дати своїм вихованцям конкретне розуміння, до якої служби, до якого високого достоїнства вони себе посвятили та приготують. Що це не є звичайна професія, яку потрібно буде виконувати протягом свого життя, але це передусім є посвячення себе Богові. І у цій великій справі, на думку о. Ісидора, можна буде досягти успіху не завдяки своїми людськими здібностями чи стараннями, але тільки у співпраці з Божою благодаттю. Бо як Пресвята Богородиця готувалася при Храмі до материнства Божого, тобто до того, щоби дати у свій час світу, який залишається у тьмі та смертній тіні, предвічне світло

⁶⁰ Див. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, 5.

⁶¹ *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, 2.

⁶² Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 121.

справедливості – Христа. Так само і семінарія готує своїх вихованців до священства, щоби вони уподібнюючись до Христа, завдяки Йому стали співпрацівниками у ділі спасіння людей: живе вже не він, а живе у Ньому Воскреслий Христос (див. Гл. 2, 20). Тому на думку о. Ісидора, великим добром не так як для семінарії, як для цілої Церкви і цілого народу залежить від того, щоби через те добре приготування в «святomu місці» виходили добрі священники. Бо від того залежить не тільки спасіння людських душ, зокрема своєї, але й Возвеличення Господнього Імені та прослави Його матері Марії.

Тому після моменту покликання є формальний вступ вихованця до семінарії. Який передбачає певне приготування у «святomu місці» до мети покликання. «У цьому місці семінарист посвячується Богові і тут по Божому виховується та через набуття чеснот приготовляється до священства, щоб у свій час і словом, і ділом зображати у серцях людей образ Христа Воскреслого»⁶³. Тому мета цього приготування передусім полягає у тому, щоб навчитися дати особисту відповідь на головне питання Христа: «Чи любиш ти мене?». На що, відповіддю майбутнього священника може бути лише повна посвята свого життя та жертвне служіння Богові. Адже кожен, хто приходить до Семінарії, повинен усвідомити, що час його перебування у цій спільноті – це передусім час активного пізнання себе і Божого промислу щодо себе самого (розрізнення покликання), час інтенсивної особистої переміни та уподібнення власного способу існування до способу Христа – Доброго Пастиря⁶⁴. Тут, о. Ісидор наводить певну паралель між приготуванням вихованця в «святomu місці» до мети покликання та приготуванням Пресвятої Діви при Єрусалимському Храмі до гідного материнства Божого. На думку о. Ісидора, семінарія для кожного вихованця є тим самим місцем, що і Єрусалимський Храм для Пресвятої Богородиці. На цьому зупинився о. Ісидор, коли навів у своєму трактаті такі рядки:

⁶³ Григорій Комар, «Отець Ісидор Дольницький як духовний наставник семінаристів», 30.

⁶⁴ Див. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, 2.

Як Пресвята Діва готувалася при Храмі до гідності материнства Божого, яке підносить, не через будь-яку святість життя, а співмірну такому великому званню, так і ви повинні готуватися в семінарії до високої гідності священства не через будь-яку святість життя, що її можна протиставити кожному світському християнинові, а співмірну такому великому, вагомому покликанню⁶⁵.

Щодо приготування Пресвятої Діви, то о. Ісидор наголошує, що воно було сповнене «неустанним зростанням або успіхом у чеснотах»⁶⁶. Втім, жити в семінарії, школі Євангелія, означає передусім наслідувати Христа, як це робили апостоли; тобто дозволити Йому втаємничити себе до служіння Отцеві та людям під проводом Святого Духа⁶⁷. Це також згода на те, щоб Христос як Добрий Пастир сформував нас для кращого священничого служіння Церкві та людям. «По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою» (Ів. 13, 35).

Тому, коли семінарист приходить до семінарії, його приготування включає у себе кілька аспектів. До цих аспектів формації о. Ісидор відносить духовні вправи, розумову діяльність та фізичну працю. Які у властивий свій спосіб сприяють таким вимірам формації семінарста: загальнолюдському, інтелектуальному, духовному та пастирському. Кожен із цих вимірів виховання покликаний забезпечити нормальний всебічний розвиток семінарста та довести його до зростання у досконалості та чеснотах⁶⁸. Щоби таким чином гідно відповісти Богові на запрошення «Йти за Ним», тобто Його наслідувати та продовжувати діло спасіння. Адже семінарист як майбутній священник діючи в Особі самого Ісуса Христа покликаний стати служителем головних діл спасення, передаючи правду про відкуплення людини, і пасти Божий Народ, ведучи його дорогою до святості та преображення у Христі. Кожен із цих аспектів, на думку о. Ісидора, покликаний впровадити у глибоке пережиття Таїнства Священства, його мету та гідність. На думку о. Ісидора, найкращим способом для доброго приготування до священства є вияв особливої

⁶⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Введенія П. Богородиць...*, 49.

⁶⁶ Дольницький Ісидор, *Братство Введенія П. Богородиць...*, 49.

⁶⁷ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 87.

⁶⁸ Див. Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві [PDF]*, 33.

набожності до Пресвятої Богородиці. Це набожество до Пресвятої Діви, котре сповнене особливого наміру та складається із трьох справ:

1) особливому Її почитанні; 2) частому і набожному взиванні до Неї 3) найважливішої – у вірному Її наслідуванні, як стверджував св. Бернард, коли писав: *Знає Діва і любить тих, хто любить Її, і близько перебуває до тих, хто взиває до Неї, особливо коли бачить, що уподібнилися до Неї і чистотою, і покорою*⁶⁹

На основі літургійного празника Введення в Храм Пресвятої Богородиці о. Ісидор вказує на основні методи та засоби священничого виховання. А саме за прикладом Пресвятої Богородиці, семінарист покликаний плекати чесноти любові, покори, терпеливості, лагідності, послуху, ціломудрія, поміркованості, скромності, а передусім вони повинні слугувати засобом для «глибшого спізнання Господа» (див. 2 Пт. 3, 18)⁷⁰. Таким чином, духовне приготування включає у себе кілька аспектів, що слугують засобом священничого виховання, які о. Ісидор ділить на три частини: духовні вправи, розумова діяльність та фізична праця. А саме у духовних вправах о. Ісидор вбачає молитву та духовне читання, відвідини Храму, участь у богослужіннях та дотримання постів. О. Ісидор стверджує, що Пресвята Богородиця дала нам приклад неустанної молитви. Молитва повинна походити із любові, вона є передусім причиною всякої чесноти і всякої праведности, бо через неї ми здатні піднести свого духа до Бога⁷¹. «Оскільки життя Божої Матері у храмі було життям безнастанної молитви, тому воно і є прикладом для кандидата в священники, майбутнього мужа молитви»⁷². Окрім того, до духовних вправ о. Ісидор зачисляє і інші духовні заняття Пречистої Діви, тобто Її відвідини храму в свята, участь у богослужіннях та дотримання постів, що слугує добрим взірцем для вихованців семінарії саме для того, щоб вони зрозуміли, з яким почуванням серця треба їм входити у дім Божий, як брати участь у церковних набожествах, як розуміти та святкувати свята й дотримуватися церковних постів, та як дбати про лад і красу

⁶⁹ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 50.

⁷⁰ Руслан Гедз, «Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького», 5.

⁷¹ Див. Григорій Комар, *Отець Ісидор Дольницький як духовний наставник семінаристів*, 33.

⁷² С. Шевчук, *«В пам'яті Церкви він - святець» // Отець Ісидор Дольницький: богослов, літургіст, святий*, 49.

Церкви⁷³. До розумової діяльності о. Ісидор зараховує навчання, яке вбачає у вивченні Святого Письма, що повинне бути на першому місці в житті кожного священика. І третім засобом священичого виховання є фізична праця, яке слугує для того, щоб зняти напругу від інтелектуальних зусиль, що є позитивним аспектом цього засобу.

Кожен із цих аспектів, котрий слугує засобом священичого виховання як певного приготування можна віднести до Марії як до людської особи, що краще за всіх відповіла на Боже покликання: вона стала слугинею і ученицею Слова, аж до зачаття у своєму серці та плоті Слова, яке стало людиною, щоб подарувати Його людству; вона була покликана до виховання та певного приготування у Єрусалимському Храмі⁷⁴. Бо саме час її приготування у Єрусалимському Храмі є часом зближення з Богом та зростання у вірі. Бо «вірою Марія приймає Добру Звістку й обітницю, принесену ангелом Гавриїлом, віруючи, що «нічого немає неможливого в Бога» (Лк. 1,37), і дає Свою згоду: «Ось, я Господня слугиня: нехай зо мною станеться по Твоєму слову!» (Лк. 1,38)»⁷⁵. Саме у цій «згоді» о. Ісидор вбачає плід доброго приготування та духовного зросту, де Вона глибоко переживши своє покликання відповіла Богові «Так». Подібно і кожен семінарист, який відгукнувся на пропозицію Бога, покликаний до пережиття свого покликання у діалозі з Богом, яке виражається через те приготування у семінарії як в «святому місці» до мети покликання. І як приклад до наслідування о. Ісидор подає Пресвяту Богородицю, яку в Єрусалимському храмі Боже провидіння готувало до гідності Богоматеринства через молитву, розважанням над Святим Письмом, вивченням біблійних текстів, священної мови та фізичну працю⁷⁶.

⁷³ Див. С. Шевчук, «В пам'яті Церкви він - святець» // *Отець Ісидор Дольницький: богослов, літургіст, святий*, 49.

⁷⁴ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священиків; Дар пресвітерського покликання»*, 162.

⁷⁵ Синод УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, 30.

⁷⁶ Див. Руслан Гедзь, «Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького», 5.

РОЗДІЛ 2.

ВПЛИВ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ О. ІСИДОРА НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СЕМІНАРИСТА

2.1. Загальнолюдське виховання семінариста.

Кожна людина є покликаною до найтісніших стосунків із іншими, завдяки яких вона вповні себе інтегрує у спільнотне життя та реалізує себе як особа. Адже кожна особа, це передусім частина спільноти. Тому важливою рисою у загальнолюдському вихованні є вміння будувати відносини із іншими. Таким чином метою загальнолюдського виховання є сприяти досягненню гармонії особистого, психологічного й фізичного рівнів, які розвивають та формують у людини такі якості як любов до правди, повагу до всіх людей, почуття справедливості, співчутливість, чесність, емоційну зрілість та самопізнання, здатність приймати рішення¹. Що у свою чергу таке «виховання має забезпечити нормальний розвиток людини та довести її до зростання у досконалості»². «Як Христос став людиною, щоб привести людство до Отця, так і священник своєю людяністю покликаний наближати людей до Бога. Людяність священника є яскравим знаком присутності та дії Божої благодаті у житті кожного християнина»³. Божий заклик звертається та залучає конкретну людську особу. «Тому гармонійна та всебічно розвинена людська особистість душпастиря є живим прикладом та таїнством присутності самого Христа – істинного Бога, який об’явив нам справжню Людину. Будучи Людиною, він

¹ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві* [PDF], 37.

² Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві* [PDF], 35.

³ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві* [PDF], 38.

зможе повноцінно уприсутнювати Христа для своїх вірних»⁴. Аналізуючи виховний процес кандидатів до священства у семінарії о. Ісидор у творі *«Братство Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іерусалимскомъ зъ одповѣдными поученями моральными для членовъ Братства»* щодо загальнолюдської формації семінариста наголосив, що:

Ніхто не може бути добрим християнином чи священником, якщо найперше він не буде доброю людиною. Тому ви, які покликані Господом, маєте бути наділені тими загальнолюдськими рисами, а насамперед вправлятися у них ще у часі свого виховання у семінарії, щоб бути священниками Бога Всевишнього, учителями і керманічами людей на дорозі їхнього спасіння, провідниками до Царства Небесного⁵.

Тому першочерговою необхідністю щодо загальнолюдського виховання кандидатів до священства у семінарії є те, щоб настоятелі створили усі необхідні умови та надав відповідні засоби для полегшення їхнього зростання, з огляду на автентичне здійснення їхнього майбутнього служіння. Адже метою духовної семінарії передусім є те, щоб належно приготувати кандидатів до священства до священничого стану.

Однак, щоби виховання у цьому духовному закладі для кандидата до священства було успішним, то основною вимогою до нього є те, щоб совісно й радо дотримувався усіх приписів, як у великих так і малих речах, й то не лише для користей, на які можна надіятися, але особливо для того, щоби призвичаїтися з охотою до послуху настоятелям, й до певного порядку життя, які у пізнішому часі слід буде дотримуватися. Більше того, кандидати до священничого стану повинні опанувати для себе певні властивості, особливо набожність, любов до ближнього й внутрішнє бажання серця бути добрим й корисним робітником у винограднику Христовому, однак з другої сторони викоринити із себе всякого роду пороки, злі нахили й пристасті. Тому слід, з огляду на їх молодий науками посвячений вік совісно цій цілі жертвувати себе й взагалі так вестися, щоби кожен день був свідком їх поступу в побожності та здібностях⁶.

⁴ *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, 5.

⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іерусалимскомъ зъ одповѣдными поученями моральными для членовъ Братства*, 112.

⁶ Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки* / упоряд. А. Черемський, Харків 2019, 73.

Однак щодо автентичності саме у здійсненні священничого служіння, до якого покликанні кандидати до священства, то тут о. Ісидор наводить наступні аргументи:

Ви є спадкоємцями Христовими, оскільки тут на землі заступаєте Його місце. Ви належите Господеві не тільки титулом створення й відкуплення, але й понад те ще й титулом покликання до Священства. Титул Священства, до якого ви покликані та яким ви є наділені є найбожественнішим ділом. Тому до того високого уряду ви приступаєте за покликом не від людей, не від себе самих, а від самого Бога, так як колись найвищий Архієрей старого Завіту. А щодо покликання, тобто те, що стосується самого вашого покликання як дару, то ви є незалежними у цьому ні від людей, ні від ваших родичів, так як і Пресвята Богородиця раз була посвячена на службу Господеві, вже більше не залежала від волі свої родичів, як також ані сам Христос Спаситель у виповненні свого божого післанництва не залежав ні від кого⁷.

Користаючи із виховного процесу семінарист покликаний розвивати свою особистість, ставлячи за взірець і джерело Ісуса Христа, який установив таїнство Священства та Богородицю, котра виховуючись у єрусалимському храмі подала наочний приклад у загальнолюдському вихованні як формуванні її особистості. Прикладом цього слугують наступні слова о. Ісидора, у яких він підкреслюючи загальнолюдський вимір виховання особистості, наводить певну аналогію між семінаристом та Богородицею у творі «*Братство Воведенія П. Богородиць...*».

Перебування Пресвятої Богородиці при єрусалимському храмі, це передусім час її особливого виховання, з якого Вона користаючи формувалася як зріла особистість плекаючи у собі низку загальнолюдських здібностей. Які формували її природний та надприродний характер як зрілої особи, котра здатна до глибоких взаємин із людьми та Господом. І це особливим чином є виражено у її взаємовідносинах із людьми, які будувалися навколо занять ручних та духовних, в яких Богородиця брала участь. Таким чином ці заняття слугують чинником для її загальнолюдського виховання та зрілості⁸.

Бачимо, що у загальнолюдському вихованні Богородиці, а саме у її взаємовідносинах із людьми послужили дві справи – ручні та духовні заняття. Якими вона займалася виховуючись у єрусалимському храмі. Однак, тут вартує зупинитися на огляді кожного із них, так як ці заняття представляють

⁷ Дольницький Ісидорь, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 107 - 108.

⁸ Див. Дольницький Ісидорь, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 114.

загальнолюдський аспект виховання її особи. Розвиваючи тему ручних занять, о. Ісидор у своїй праці наводить два аспекти, які розкривають характер ручної праці у загальнолюдському вимірі виховання. Перший аспект пов'язаний із внутрішнім виміром виховання, для окреслення якого о. Ісидор наводить слова святого Томи, який говорить, що ручна праця слугує чотирьом цілям:

Ручна праця слугує не тільки для утримання життя, але найперше для придбання поживи. Другою метою є те, що слугує чинником для усунення дармування, через яке постають багато негараздів. Третьою метою є те, що слугує для усунення тілесної похоті, адже через працю умиротворюється тіло. Четвертою метою є те, що слугує для уділення милостині⁹.

Однак, другий аспект є пов'язаний із зовнішнім виміром виховання представляючи сакраментальний характер, для окреслення якого о. Ісидор наводить наступні слова:

Така праця є важливою з огляду на те, що до прикладу: якщо говорити про праці навколо дому Божого, то ті семінаристи, які usługують у завхристії, добре знають з досвіду, що з приводу різних торжеств треба інколи добре звиватися навколо прибирання та прикрашення вітваря та богослужбових речей. Іноді від тих, які usługують у завхристії вимагається доброї праці, але простої: однак, через це не слід вважати її якоюсь низькою, але слід вважати її за високу та гідною пошани, бо у ній услуга робиться не людині, але самому Богові, якого місце перебування є Церква, в якому перебуває особисто з божеством та людськістю, тобто під видом Хліба та Вина, то є Пресвята Євхаристія. Тому ручна праця навколо храму чи у середині може потягати за собою великі заслуги, якщо її виконувати з тим духовним почуттям, з яким Богородиця виконувала роботи, які належали до єрусалимського храму¹⁰.

Таким чином, слід підкреслити, що метою ручних занять є передусім завдяки праці сприяти формуванню у особи таких якостей як любові до праці та поваги до людей, а також гідного відношення до праці. Більше того, праця доволі часто містить колективний характер, включаючи участь інших, що відповідно й вимагає почуття справедливості до інших, чесності, зокрема, врівноваженості у судженнях та вчинках. Однак, щодо духовних занять Богородиці, які слугують її загальнолюдському виміру виховання слід навести три заняття, які ґрунтувалися навколо: **відвідин Храму, присутності на**

⁹ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 115.

¹⁰ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 116.

богослужіннях та дотримання церковних постів. Таким чином бачимо, що ці три чинники є неодмінно пов'язані із будівництвом взаємовідносин Богородиці із людьми, так як не виключають участі інших у цих трьох заняттях. Підкреслюючи важливість ручних та духовних занять Богородиці, що слугували у її загальнолюдському вимірі виховання, зокрема, у будівництві взаємовідносин із людьми. Слід наголосити, що ці заняття для кожного семінариста слугують повчальним прикладом саме у тому, що формують у їхній уяві образ доброго душпастиря, який: «повинен слугувати для усіх добрим прикладом, томе те, що він говоритиме та робитиме, слугуватиме для них людей наукою. Його діла підтверджуватимуться його словами й настановами»¹¹.

Таким чином, з огляду на те, що обов'язковим фундаментом всієї формації, тобто виховного процесу педагогічної системи виховання кандидатів до священства є формування та виховання кандидатів в загальнолюдському напрямку»¹². Тому метою загальнолюдського виховання семінариста у семінарії є передусім формування у нього таких якостей:

Як любов до правди, вірність, повага до всіх людей; почуття справедливості; співчутливість; чесність; врівноваженість у судженнях та вчинках; емоційна зрілість; самопізнання; здатність приймати рішення відповідно до свого покликання; розсудливість; працьовитість; особиста культура; здоровий спосіб життя; здатність до самовиховання¹³.

Усі вищезгадані якості становлять фундамент у загальнолюдському вимірі виховання особи до зрілості. Таким чином, щоби бути живим образом Христа, відповідно, семінарист повинен сприяти тому, наскільки це можливо, відтворювати в собі людську досконалість Чоловічого Сина¹⁴. Адже, загальнолюдська формація є основою для всієї майбутньої священничої

¹¹ Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки*, 67.

¹² Вища духовна семінарія, «Загальнолюдська формація», // <http://wds-gorodok.com/2012/11/20/zahalnoliudska-formatsiia/> (20.11.2012).

¹³ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві [PDF]*, 37-38.

¹⁴ Вища духовна семінарія, «Загальнолюдська формація».

формації, яка передусім сприяє цілісному зростанню особи як семінарста, таким чином дозволяючи формувати решту вимірів. Тому без належного загальнолюдського виховання все майбутнє священниче служіння буде позбавлене своєї необхідної основи. З об'єктивної точки зору, загальнолюдське виховання є фундаментом, на якому можна звести будівлю інтелектуальної, духовної та душпастирської зрілості семінарста. На цьому о. Ісидор робить великий акцент, підкреслюючи, що:

Ви незабаром маєте бути душпастирями та учителями Церкви Христової, тому як обов'язок ви будете покликані щоб навчати народ божий правди віри Християнської, поборюючи різні ересі, поправляючи і доповнюючи звичаї зіпсовані, й окрім того керувати та вести народ Божий до святості життя. Тому велику владу ви отримали від Господа, щоб навчати людей Святого Письма, проповідуючи Євангеліє Царства Божого¹⁵.

Тому, щоб освячуватися у своїй священничій місії та її успішно з користю здійснювати, як майбутній священик, він повинен мати певний ресурс загальнолюдських чеснот. Які формують його як зрілу особистість та сприяють певному зросту у загальнолюдському вимірі виховання як особистості.

Для того, щоб глибше розкрити значення загальнолюдського виміру виховання у виховному процесі педагогічної системи виховання кандидата до священства о. Ісидор послуговується прикладом із життя Пресвятої Богородиці при єрусалимському храмі. Тут о. Ісидор зосереджує свою увагу на чеснотах Богородиці, які слугують чинником для її загальнолюдського та духовного зросту у місці її приготування – єрусалимському храмі:

А саме любов до Господа Бога та любов до ближнього; ненависть Богородиці до гріха; Чесноти моральні: покора, терпеливість, лагідність та ласкавість, послух, скромність, здержливість та второпність, набожність. Однак з поміж цих чеснот найважливішою для кожного священика, а у семінарії питомця є чеснота побожності, тобто особливіший наклон душі до почитання Бога, який випливає з надприродного мотиву: Служити Господеві і Його почитати. Тому з особливим поглядом та зосередженням на Пресвятій Богородиці, яка дала нам приклад такого виховання семінарста, а в майбутньому слуга Божий повинен плекати доброту серця, терпеливість,

¹⁵ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 107 - 130.

доброзичливість, прагнення справедливості, рівновагу, послідовність у виконанні прийнятих ним обов'язків у семінарії¹⁶.

Тому вихованці семінарії повинні так вправлятися у всіх чеснотах священничого життя, щоб їх дійсно набули і зачали жити тим духовним життям, що його мусять вести як священники і без яких, передусім, не були б в змозі як слід відповісти своєму високому завданню¹⁷. Слід зауважити, що на цьому аспекті також наголосив Львівський Провінційний Синод 1891 року., до якого як член передсоборової комісії входив також і о. Ісидор¹⁸.

Однак, не менш важливим є те, щоб семінарист під час приготування у семінарії роздумував над своєю суспільною поведінкою, коректністю та добрим вихованням і звичками, які народжуються із любові та покори. «По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою» (Ів. 13, 35)¹⁹.

Необхідно пам'ятати, що «для священника, який має супроводжувати інших на їхньому життєвому шляху аж до дверей смерті, важливо, щоб у належній рівновазі перебували його серце й інтелект, розум і почуття, тіло та душа, і щоб з загальнолюдського погляду він був *цілісним*»²⁰. І саме тим середовищем, яке найбільше сприятиме формуванню загальнолюдської зрілості семінарста як особи є семінарія як спільнота. Яка покликана забезпечити та створити необхідні умови для того, щоб кожен семінарист осягнув особистісну зрілість. Оскільки людська особа об'являється та формується в контексті стосунків як з Богом, так і з іншими людьми. Тому спільнота семінарії і є тією мережею найрізноманітніших людських стосунків, в лоні яких можна пізнати особу, що

¹⁶ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 380.

¹⁷ «Правила для питомців греко-католицької Духовної семінарії у Львові» // Твори кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала, III-IV, Рим 1970, 56-69.

¹⁸ Василюшин И. Отець Ісидор Дольницький: Его жизнь и деятельность, Доктор восточно-христианских наук по специальности «литургика», Студент. Лицензиатская работа, Папський Восточний інститут Факультет **восточно-церковних** наук секция литургики, 1999, 16.

¹⁹ Див. Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішення руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ ІХ Гл. II. О праведности життя священника*, [DjVu], 229.

²⁰ «Лист до семінаристів Папи Римського Бенедикта XVI» / ред. Ростислав Грабовський // *Голос семінарії. Газета Вищої Духовної семінарії Святого духа 10* (грудень-лютий 2010/2011), http://wds-gorodok.com/wp-content/uploads/2013/01/images_Gazeta_archiv_10_10.pdf#page=2 (21.12. 2015).

прямує до священства та виховати її²¹. «Адже людина за своєю внутрішньою природою є соціальним буттям і без відносин з іншими ані не може жити, ані виявляти своїх дарів»²². На цьому зупинився о. Ісидор, коли навів у своєму трактаті в творі «*Братство Воведенія П. Богородиць...*», такі слова:

Слід зауважити, що цілю виховання у семінарії є передусім у певному сенсі святим і духовним, адже така Інституція із свого створення є призначена для того, щоби у ній вихованці, будучи відділеними від зіпсуття світу, мали релігійне виховання, й щоби після її закінчення вийшовши із неї могли і словом і прикладом просвічувати ще й інших, застерігати інших від зіпсуття світу, й наводити на духовне життя своїм прикладом²³.

Таким чином, загальнолюдське виховання як певна формація семінариста повинна виховати його як дорослу, сильну, врівноважену, свідому особистість, вільну, передусім, від будь-яких прив'язаностей, здібну нести тягар пастирської відповідальності²⁴. Властиво проводячи аналогію між загальнолюдським виміром виховання як певним чинником у формуванні зрілої особи майбутнього душпастиря та відповідальністю, о. Ісидор наголосив:

Адже на вас, тобто семінаристів, накладається великий обов'язок у майбутньому, що належить до стану, який ви обрали, провадити ввірених вашій пастирській опіці вірних на дорозі до спасіння, будучи їм за учителів та провідників до царства небесного, а передусім будучи за посланців самого Господа Бога Вседержителя до людей, що належатиме до головного обов'язку вашого стану²⁵.

Окрім того, ще одним чинником у загальнолюдському вихованні важливим є вміння будувати відносини з іншими²⁶. Це справді суттєва риса для того, хто покликаний в майбутньому бути відповідальним за спільноту та її розвивати. Необхідно, щоб за прикладом самого Христа, який найбільше відав, що міститься в людині, семінарист, а в майбутньому священник міг глибоко пізнавати людські душі, відчувати їхні труднощі та проблеми, полегшувати із

²¹ Див. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, 5.

²² II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*, 512.

²³ Дольницький Ісидор, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 44.

²⁴ Див. Вища духовна семінарія, «Загальнолюдська формація».

²⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 129.

²⁶ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 106.

своєї сторони зустріч та діалог любові, здобувати віру та заохочувати через власний приклад до співпраці вірних у побудові Тіла Христового Церкви. Адже священиче життя, яке проявляється у служінні, є передусім *життя у спілкуванні*. Тому дуже є важливо, щоб священик був передусім людиною товариською, відкритою до всіх, здатною зібрати в одно всю паству, яку ввірив йому в доброті Своїй Господь, допомагаючи їй долати розбрати, усувати розбіжності, врегульовувати конфлікти і нерозуміння, прощати образи²⁷.

Адже кожен семінарст, який удостоївся відповіді на Божий поклик, передусім зарахував себе до кандидата, який покликаний прийняти тайну Священства приготується у семінарії, щоби у свій час і словом й ділом відтворити у людських серцях Христа й світлом своїх добрих діл відганяти від них темноту²⁸.

Однак, слід підкреслити, що на думку о. Ісидора, не менш важливим чинником у загальнолюдському вимірі виховання семінарста слугує також фізична праця. Розвиваючи тему фізичної праці у творі «*Брацтво Введенія П. Богородиць...*», о. Ісидор підкреслює, що:

Праця передусім слугує для того, щоб зняти напругу від наших інтелектуальних зусиль. Окрім того праця слугує добрим засобом для того, щоб поборювати різні тілесні спокуси, які стають причиною багатьох лих для людини і не несуть жодної користі для її духовного життя та самовдосконалення. А також праця слугує добрим засобом, щоб розвинути у собі внутрішній благочинний характер, тобто служить для уділення милостині потребуючим: «Хто крав, нехай не краде більше, а краще хай працює, творивши власними руками добро, щоб він мав змогу дати тому, хто потребує» (Еф. 4, 28)²⁹.

Бачимо, що фізична праця слугує невід'ємним елементом у загальнолюдському вихованні семінарста, зокрема, сприяючи його інтеграції у спільнотне семінарієне життя. Втім, слід зосередити увагу на трьох аспектах, які є пов'язані із фізичною працею, які описав о. Ісидор у вище згаданих словах. А саме психологічний аспект, який сприяє усвідомленню своєї

²⁷ Гоноратки, Послання Святішого Отця Бенедикта XVI на XLVII Всесвітній День молитов за покликання: «Свідчення народжує покликання» // <http://honoratki.org.ua/2013-11-14-10-44-48/%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B5-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F/136-q-q.html> (13.11.2009).

²⁸ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 41.

²⁹ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 115.

самосвідомості, зокрема, усвідомленню своїх почуттів та вміння їх висловити з повагою до інших. Втім, також цей аспект сприяє формуванню характеру особи. Наступним є духовний аспект, а саме його роль є пов'язана із тим, що фізична праця слугує добрим середником у боротьбі проти тілесних спокус. Зокрема, середником у виробленні таких чеснот як терпеливість, стриманість, лагідність та мир, що є плодами Святого Духа. Третім чинником є спільотно-суспільний аспект, який полягає у тому, щоб розвинути в особі внутрішній благочинний характер, тобто вміння послужити іншим, зокрема, бути уважним на потреби інших людей, чинити діла милосердя. І як аргумент, вартує звернутися до святоотцівської спадщини, зокрема навести слова святого Івана Золотоустого, який у своїй *Гомілії «Про милостиню»* писав: «милостиня, немовби відображає оте духовне добро людини, зокрема, вона є в людині образом Божого співчуття»³⁰. Більше того, у фізичній праці о. Ісидор вбачає також й душпастирський вимір виховання, підкреслюючи, що:

Фізична праця потрібна нам як кандидатам до священства, а також в майбутньому як священикам перш за все, для того, щоби ми не принижували людей праці і простого стану. Також, щоб навчитися обходитися без послуги інших людей, і щоб із праці власних рук могли подавати милостиню. Чим менше будете ви залежні від інших людей через їхню службу вам, тим більше будете подібні до Ангелів, які услуги других не потребують; подібно будете, бодай трохи, до Пресвятої Діви, котра звикла займатися простими справами у Єрусалимському Храмі не тільки біля себе, але й біля інших, й то не тільки як проста дівчина при Храмі, але й як у пізнішому часі мати Божа³¹.

Підґрунтям для такого бачення щодо важливості фізичної праці у загальнолюдському вимірі виховання семінарста о. Ісидору слугує святоотцівська традиція. Оскільки в традиції святих отців фізична праця розглядалася як один із чинників, який слугує засобом для вправління у чеснотах, які здобуваються великими трудами та зусиллями. Про це Теодор Студит у своїх повчаннях до монахів писав:

³⁰ Пор. Іоанн Златоуст, *Творенія святого отця нашого Івана Златоустого. Т. IX.* / О милостынѣ, С. Петербург 1903, 959.

³¹ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 117.

Кожен нехай ще більше вдосконалюється у своїх чеснотах: слухняний – у послуші, покірний – у покірності, працелюбний – у фізичній праці. Працелюбний і старанний у виконанні ним фізичної праці, який задля Господа, не для людей працює, нехай дедалі більше виявляє себе діячем вірним. Беручись до найтяжчих робіт в переконанні, що за перевтому заради свого ближнього йому нагорода велика і скарб збираються на небі. Більше того, праця є добрим засобом у виробленні послуху, що є дуже конечно необхідне для кожного християнина, зокрема³².

Підсумовуючи вище сказане, слід наголосити, що загальнолюдський вимір виховання відіграє важливу роль у педагогічній системі виховання кандидатів до священства. Адже саме воно, загальнолюдське виховання, привчає передусім жити в присутності Бога у молитовній поставі і ґрунтується на особистих відносинах з Христом, які зміцнюють ідентичність семінарста як учня³³. Більше того, воно покликане сприяти зрілості особи та сформувати душпастиря, який готовий прийняти на себе та відповідально нести тягар душпастирських обов'язків. Таким чином загальнолюдське виховання є одним із середників формування особи до зрілості, що передбачає за своєю суттю цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає формування людяності, чесності, правдивості, почуття відповідальності, власної гідності та гідного ставлення до інших. Тому важливим середником у інтеграції семінарста в спільнотне життя семінарії є саме загальнолюдський вимір виховання, який інтегрує в спільноту та формує семінарста у його майбутній поставі – священника.

2.2. Інтелектуальне виховання семінарста.

Інтелектуальне виховання є основною вимогою людського розуму, через яку особа покликана стати учасником Божої Премудрості, що, в свою чергу відкривається і спрямовується до пізнання та єдності з Богом³⁴. Розвиваючи дар людського розуму, увесь його потенціал, інтелектуальний вишкіл у семінарії

³² Теодор Студит, *Повчання й заповіт монахам* / Переклад Ю. Кобильник, Тернопіль 2012, 74.

³³ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 383.

³⁴ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 51.

спрямований передовсім щоб доповнити загальнолюдське і духовне виховання семінариста та готує його до служіння братам і сестрам у вірі. Розвиваючи тему інтелектуального вишколу кандидатів до священства у творі «*Братство Воведенія П. Богородиць...*», на цьому о. Ісидор закцентував основну увагу:

Ви незабаром маєте бути священиками Всевишнього Бога. Більше того, їхніми учителями віри й провідниками на дорозі спасення до царства божого й посланцями Господа Вседержителя до людей. Тому будучи покликаними стати учителями та душпастирями Церкви Христової, повинні будете навчати народ божий правди віри Христової, поборюючи різні небезпеки. І це передусім належить до обов'язків вашого стану³⁵. Тому священик повинен противитися та виступати проти тих ворожих підступів, не лише правду голосити, але й також її захищати супроти; що без належного знання цього зробити не зможе. Для того священик повинен присвоїти собі великий багаж богословських та світських знань, щоби таким чином міг вповні відповідати своєму покликанню³⁶.

Однак попри свою специфічність, інтелектуальний вишкіл кандидатів до священства є тісно пов'язаний із загальнолюдським та духовним вимірами вихованням, виступаючи їхньої необхідною складовою. Слід зауважити, що на важливості інтелектуального вишколу також наголосив Львівський Провінційний Синод 1891 року., до якого як член передсоборової комісії входив також і о. Ісидор.

Інтелектуальне виховання як один із вимірів вишколу семінариста у єдності із духовним, загальнолюдським та пастирським вихованням покликанні сприяти виробленню священичого характеру, його загартуванню, розвитку священичої особистості, несучи тягар душпастирських обов'язків відповідально та з охотою³⁷.

Тому обов'язок навчання, яке займає тривалий період життя кандидата до священства, це перш за все не зовнішній чи другорядний компонент його загальнолюдського чи духовного зросту в покликанні, а передусім першочерговим. Адже завдяки навчанню семінарист зростає у духовному житті та стає готовим до свого душпастирського служіння. Поручуючи питання інтелектуального вишколу, Львівський Синод наголошує, що:

³⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 129 - 130.

³⁶ Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки*, 71.

³⁷ Пор. Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішеня руского провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ VIII Гл. I. О семінаріяхъ хлопцівъ*, [DjVu], 209 - 210.

Кожен семінарист повинен відвідувати ті виклади, які передовсім для нього призначені та є необхідними, адже особливо у теперішній час є необхідно церковному мужеві наука, яка отримана з побожністю, що є немовби основою й стовпом релігійної й громадської думки³⁸. Щоб володіючи здоровою наукою, змогли б обов'язки свого стану побожно й зі знанням сповняти, християнський народ пристойно навчати віри Христової, щоби таким чином про спасіння їхніх душ піклуватися, заблуканих на дорогу правди й праведності наводити, та Божу й церковну справу із настирливістю боронити перед підступними людьми та ересями, а насамперед, людське нерозуміння та нерозважливість наводити на розум³⁹.

Однак слід зауважити, що між духовним та інтелектуальним вихованням існує тісний взаємозв'язок. А саме, завдяки своєму розумові семінарист осмислює своє духовне життя, де духовне життя є підставою для богословствування – *credo ut intelligam* (вірую, щоб розуміти)⁴⁰. Адже, щоб досягнути душпастирську ефективність, інтелектуальне виховання має бути інтегроване у духовний шлях, позначений особистим досвідом Бога у власному житті. Аби таким чином подолати ризик суто понятійної науки й досягнути розум серця, який вміє бачити першим таїнство Бога та згодом нести його вірним. На цьому наголошує о. Ісидор у творі «*Братство Введенія П. Богородиць...*», коли порушує питання важливості духовного читання як один із чинників у інтелектуальному вишколі кандидата до священства.

Потреба духовного читання як один із способів інтелектуального вишколу семінариста є необхідною у його вишколі. Адже ніщо не може бути причиною, щоби хтось досягнув спасення, якщо не займатиметься духовним читанням. Тому ваше читання не може бути простим читанням, але передусім має бути супроводжене належною увагою, оживлене набожними почуттями, й із затриманням Божого слова у вашому серці⁴¹.

Тому завдяки інтелектуальному вихованню семінарист покликаний не тільки докладно усвідомити правди християнської віри, але й вміти та бути здатним її пояснити. «Оскільки того вимагатиме його душпастирський уряд й його відношення до народу.

³⁸ Див. Львівський Провінційний Синод, *Додаток до чинностей Львовського Синода: Чинности и Рішеня руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: Додаток XXXV До ТИТ. VIII Гл. II. О наукахъ*, [DjVu], Львов 1896, 444.

³⁹ Див. Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішеня руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ VIII О семінаріяхъ духовніяхъ*, [DjVu], 208.

⁴⁰ Див. Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві* [PDF], 50.

⁴¹ Пор. Дольницький Ісидоръ, *Братство Введенія П. Богородиць...*, 200.

Адже душпастир передусім є вчителем для всіх вірних, як для вчених так і для невчених. Тому якщо не матиме відповідного знання, не зможе відповісти таким чином своєму покликанию, й втратить велику повагу, яку згідно свого чину та уряду повинен би був мати, якщо би люди дізналися, що він сам є неуком. Тому інтелектуальне виховання є необхідним для семінариста, а особливо богословська освіта, бо вона передусім утврджує його у правдах віри й робить здатним бути вчителем для всіх учених й неуків, для людей відданих Церкві й для тих, котрі спротивляюся їй, у її правдах сумніваються, або проти Церкви відкрито виступають⁴².

Більше того, інтелектуальне виховання є передовсім частиною цілісної формації семінариста, так як є спрямоване на його майбутнє душпастирське служіння.

У семінарії кандидат до священства приготується, щоб у свій час і словом й ділом зображати у людських серцях Христа, згідно слів Апостола: «О мої дітоньки, яких я знову народжую в муках, доки Христос вообразиться у вас!» (Гал. 4, 19), й світлом своїх добрих діл проганяти від них темноту. Більше того, щоби вийшовши із семінарії словом наводили на розум інших, застерігаючи від будь якого зісупття й сприяючи їхньому духовному життю⁴³.

Інтелектуальний вишкіл у своїй суті передбачає «розвиток усіх рис та вимірів особи семінариста, включаючи її інтелектуальні аспекти з широким діапазоном здобутих ним знань, сприяє його зростанню аж до слуги і свідка Слова у Церкві та світі»⁴⁴. Більше того, слід наголосити, що інтелектуальне виховання у семінарії також спрямоване введенню семінариста у глибше розуміння таїнств віри, а отже, й до його священничого служіння.

Адже священнослужитель повинен наслідувати приклад Ісуса-Пророка, який навчав людей. Тому будучи посланим проголошувати усім Добру Новину Божого Царства та закликати людей до послуху віри, він передусім має вести вірних до неустанно зростаючого пізнання та сопричастя в таємниці Бога, об'явленого в Ісусі Христі. І щоб виконати це завдання, священник повинен постійно поглиблювати знання Божого Слова⁴⁵.

⁴² Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки*, 97.

⁴³ Пор. Дольницький Ісидор, *Брацтво Введення П. Богородиць...*, 44.

⁴⁴ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 411.

⁴⁵ Філософсько-богословський факультет УКУ – Кафедра пасторального богослов'я. Матеріали до курсу з пасторального богослов'я «Ти будеш пасти мій народ» // *Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ до духовенства, чернецтва, семінаристів та мирян з нагоди закінчення року християнського покликання з наголосом на священниче покликання*. Львів 2017, 70.

І як аргумент, підґрунтям для поглиблення розуміння таїнства віри у педагогічній системі інтелектуального вишколу кандидатів до священства о. Ісидор вбачає саме у Святому Письмі. «Вправляй себе у науці Святого Письма, щоби будучи обізнаним у Святому Письмі міг й інших привести до розуміння правди»⁴⁶. На цьому слід докладно зупинитися, оскільки о. Ісидор у вивченні Святого Письма вбачав надзвичайну велику користь як для інтелектуального, так і для духовного життя семінариста, а в майбутньому слуги Господа. Про це він у книзі *«Братство введення...»* написав наступні слова:

Щодо вивчення Святого Письма, то цьому передусім слугують дві причини, які мають вас стимулювати до науки: обов'язок вашого стану та надзвичайність Святого Письма. Щодо обов'язку стану, то це передусім має збудити у вас внутрішнє заохочення до прагнення вивчати та поглиблювати Святе Письмо. Адже ви маєте бути священиками Бога Всевишнього, учителями і керманичами людей на дорозі їхнього спасіння, провідниками до Царства Небесного. Однак, щодо надзвичайності Святого Письма, то найбільша вартість та достоїнство Святого Письма полягає у тому, що воно є написане під натхненням самого Святого Духа, маючи Бога за автора⁴⁷.

Розвиваючи тему важливості Святого Письма у інтелектуальному вишколі кандидатів до священства, о. Ісидор у творі *«Братство введення...»* наводить чотири площини, котрі підкреслюють богонатхненість та користь Писання.

Першою річчю є те, що воно є більше дорогоцінне від людських писань; другою річчю є те, що воно є наповнене глибокими роздумами та тайнами; третьою річчю є те, що воно є порухом до просвіщення людського розуму. Однак слід зауважити, що просвічення розуму людини впливає з причини багатогранності чуття Святого Письма. Перше чуття Святого Письма полягає у його буквальному та таїнственному чуття, однак таїнственне чуття поділяється на три ступені: алегоричний, аналогічний та тропологічний. А отже разом є чотири чуття Святого Письма, суть та значення яких полягає у наступному: Буква вчить історії, віри алегорія, мораль що треба робити, і де йти аналогія⁴⁸; четвертою річчю є те, що воно порухом до взрушення волі до творення добрих діл⁴⁹.

⁴⁶ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...», 133.*

⁴⁷ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...», 129.*

⁴⁸ **Аналогія** (від грец. *ανάγω* — вести нагору, підносити) — багатозначний термін: В авраамічній традиції — метод тлумачення Святого Письма, сходження від буквального смислу слів (словосполучень, фраз, віршів) до їх вищого, символічного, духовно наповненого сенсу. Аналогічне тлумачення має на меті пошук вказівок на виконання Божих обітниць у Царстві Небесному.

⁴⁹ Дольницький Ісидор, *«Братство Введення П. Богородиць...», 132.*

Однак слід зауважити, що метою о. Ісидора є не тільки вказати насамперед на важливість вивчення та поглиблення Святого Письма кандидатами до священства. А передусім вказати на вартість та достойність цієї книги, яка, тут о. Ісидор посилається на I Ватиканський собор, який висловився щодо Святого Письма наступне: «Святе Письмо натхненне Святим Духом та Бога має за упорядника»⁵⁰. Властиво ці чотири площини, на думку о. Ісидора, повинні бути основоположними у вивченні та дослідженні Святого Письма. Слід зауважити, що порушуючи питання інтелектуального виміру виховання семінаристів у плані богословського вишколу Львівський синод також наголосив на важливості вивчення Святого Письма.

Тому питомець повинен виробити в собі пересвідчення того, що він вчиться передусім не для іспиту, але для знання правди і для життя та що він упродовж цілого свого віку не може розлучатися з богословською книжкою, яка є немов поживою для його духовного життя⁵¹.

Розвиваючи тему важливості Святого Письма у житті семінариста, о. Ісидор зупиняє свій погляд на Пресвятій Богородиці, яка слугує для нього передусім прикладом у тому, як потрібно вивчати Святе Письмо та з яким почуттям слід до нього відноситися. І як підсумок вартує навести наступні слова, які є певним наближенням до думки о. Ісидора про Богородицю та вартість Святого Письма у її духовному житті.

Діва Марія слухає, вивчає Святе Письмо та живе у цілковитій згоді із Божею волею. Вона зберігає у своєму серці слова, які йдуть від Бога, і, укладаючи їх, як мозаїку, готується розуміти їх ще глибше. Марія є прикладом для семінариста, будучи тою великою Віруючою, яка з повним довір'ям віддає себе в руки Бога, покладаючись на його волю⁵².

Однак ще однією площиною, яка є частиною інтелектуального вишколу кандидатів до священства о. Ісидор вбачає у вивченні історії та традиції й обряду

⁵⁰ Vatican I, Dogmatic Constitution on the Catholic Faith, // <http://w2.vatican.va/content/pius-ix/la/documents/constitutio-dogmatica-dei-filius-24-aprilis-1870.html>.

⁵¹ Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішення руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ ІХ Гл. II. О праведности життя священника*, [DjVu], 229.

⁵² Венедикт XVI, Апостольське звернення *Sacramentum caritas*, «б.м» 28.

своєї Церкви. Підґрунтям для такої думки о. Ісидору слугує приклад з життя Пресвятої Богородиці у часі її виховання при єрусалимському храмі, яке він описує у творі *«Братство введеної...»*. Тут о. Ісидор подає поради, у яких він вбачає, що гідним наслідуванням та заохоченням у цьому слугує сама Пресвята Богородиця.

Передусім заохочую вас, щоби зі всіх сторін наслідували Пресвяту Богородицю у її розумових заняттях, що відносяться до її інтелектуального вишколу у часі виховання у єрусалимському храмі. Окрім вивчення Святого Письма потрібно вам також братися й до вивчення науки Історії та священних Обрядів вашої Церкви; бо вона, тобто Богородиця, в історії священній та священних Обрядів свого народу була компетентною, як та, яка неустанно переглядала Святе Письмо, в якому священна історія та історія священних Обрядів у повноті описуються. Треба також, щоб ви віддалися науці церковного співу, у якому Пресвята Діва вправлялася⁵³.

Таким чином метою вивчення історії та традиції своєї Церкви о. Ісидор вбачає передусім у практичних цілях. Адже коли кандидат до священства не будучи компетентним у історії своєї церкви, а також у її традиції та обряду, то він не зможе вповні бути учителем для своїх вірних та провідником на дорозі спасіння. Коли ми будемо нехтувати літургійною традицією своєї Церкви, вирвемо собі з під ніг основу, яка слугує нам для глибшої прослави Бога та його Матері, а нічого сильнішого на це місце поставити не зможемо.

Окрім того, важливу роль у інтелектуальному вихованні семінариста о. Ісидор вбачає саме у вивченні мов. Серед різних мов о. Ісидор вирізняє церковно-слов'янську та грецьку мови. Оскільки на той час усі наші богослужбові книги, були написані мовою слов'янською або грецькою. То тут о. Ісидор доводить, що семінаристам знання цих мов є передусім потрібне для того, щоб можна було перевірити переклад богослужбових книг на слов'янську мову. І як аргумент цьому о. Ісидор у творі *«Братство введеної...»*, наводить ряд помилок, блудів, які увійшли через переклади на слов'янську мову, які не точно передають те, про що грецький оригінал.

⁵³ Пор. Дольницький Ісидорь, *Братство Введеної П. Богородиць...», 156.*

Щодо важливості вивчення церковно-слов'янської мови, то тут слід наголосити: з огляду на те, що переклад Святого Письма й богослужбових книг був зроблений із грецького тексту. Тому для того потрібно, щоби між нами знаходилися церковні мужі, які б знали грецьку мову й послужили для подальшого перекладу на церковнослов'янську мову, а зокрема очищуючи його від блудів, які закралися через книговидавців та перекладачів на слов'янську мову текстів Святого Письма, або також пояснюючи певні місця, які у перекладі могли бути дещо зіпсуті або сумнівні⁵⁴.

Окрім того, слід звернути увагу ще на один аспект інтелектуального вишколу семінарста, а саме особисте навчання. Під цим аспектом о. Ісидор розуміє як стимул до поглиблення знань семінарстом та самовдосконалення. Однак попри те, о. Ісидор застерігає:

Нічого не маю проти вашого власного навчання, однак застерігаю вас, щоби не надто переобтяжували себе читанням різних книг, особливо тих, які не належать до вашого обов'язку. Також не беріть до уваги ті книги, які написані авторами, які суперечать церковному вченню. Бо черпаючи певні знання із тієї чи іншої книги, ослабляється наш розум, й таким чином це може привести до некомпетентності поважних речей, особливо священні речі можуть вивітритися із нашого духа побожності. Також велика небезпека криється у обмані самих письменників, які мають слабку віру, й тому по малу ваш розум може перейнятися нездоровою вченням, яке вони пропонують, що може спричинити відчуження вашого серця від побожності та Церкви⁵⁵.

Бачимо, якою важливою справою є самонавчання у інтелектуальному вихованні, однак бачимо яку небезпеку може приховувати у собі захоплення різними книгами світськими.

Підсумовуючи вище сказане слід наголосити, що інтелектуальний вимір у педагогічній системі виховання кандидатів до священства, так як її бачив о. Ісидор, відіграє одну із важливих площин формації семінарста. Не тільки як зрілої особи, яка здатна прийти відповідальність за свої вчинки чи обов'язки, а передусім формує майбутнього душпастиря як того, який має бути провідником людей на дорозі до спасіння. До цього слід також додати й думку Львівського синоду, який розглядаючи питання важливості інтелектуального вишколу кандидатів до священства у педагогічній системі виховання, наголосив:

⁵⁴ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 154.

⁵⁵ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 156.

Щоб володіючи здоровою наукою, змогли б обов'язки свого стану побожно й зі знанням сповняти, християнський народ пристойно навчати віри Христової, щоби таким чином про спасіння їхніх душ піклуватися, заблуканих на дорогу правди й праведності наводити, та Божу й церковну справу із настирливістю боронити перед підступними людьми та ересями, а насамперед, людське нерозуміння та нерозважливість наводити на розум⁵⁶.

Таким чином інтелектуальний вишкіл у семінарії передусім є основою виховання майбутнього душпастиря, закладаючи необхідні риси для його зрілості формуючи з *духовного дитяти до духовного отця*.

2.3. Пасторальне виховання семінариста.

Весь процес виховання у семінарії кандидатів до священства спрямований на те, щоб підготувати семінаристів належним чином до майбутнього їх душпастирського служіння. «Щоб вони стали справжніми пастирями душ за прикладом нашого Спасителя, Вчителя і Пастиря»⁵⁷. Окрім того, душпастирський вишкіл кандидатів до священства, який займає останній вимір формації у виховному процесі є вінцем і підсумком усього навчання у Семінарії. Він практично є перевіркою здобутків загальнолюдського, духовного та інтелектуального вимірів виховання, завданням якого є допомогти здобути вміння застосувати в душпастирській практиці все те, чого навчився та досягнув семінарист під час свого перебування у семінарії⁵⁸. Аналізуючи процес педагогічної системи виховання кандидатів до священства Львівський Провінційний Синод 1891 року., до якого як член передсоборової комісії входив також і о. Ісидор, у трактаті «Про духовні семінарії» наголосив:

Щоб володіючи здоровою наукою, змогли б обов'язки свого стану побожно й зі знанням сповняти, християнський народ пристойно навчати віри Христової, щоби

⁵⁶ Див. Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішеня руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ VIII О семінаріяхъ духовніхъ*, [DjVu], 208.

⁵⁷ *Optatam totius*, 283.

⁵⁸ Див. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви, Львів 2008*, 7.

таким чином про спасіння їхніх душ піклуватися, заблуканих на дорогу правди й праведності наводити, та Божу й церковну справу із настирливістю боронити перед підступними людьми та ересями, а насамперед, людське нерозуміння та нерозважливість наводити на розум⁵⁹.

Тому як пастир спільноти, за прикладом самого Христа, священник не тільки жертвує своє життя за Церкву, а передусім живе для неї, молиться, працює та жертвує собою, люблячи її як Христос, виливаючи на неї свою любов та повагу, щоби вчинити її на образ Церкви. Втім, «намагаючись бути Добрим Пастирем, священник у різноманітні способи опікується довіреною йому паствою. Через Боже Слово та Святі Таїнства він формує та зміцнює її як спільноту вірних»⁶⁰.

Більше того, добрий душпастир живе для своєї громади, для своїх вірних, й для того він і є для невчених вчителем, для сумуючих утішителем, для утиснених підтримкою, для сирів батьком, для вдів оборонцем й для всіх добродійцем. Він повинен старатися для всіх слугувати добрим прикладом чи то у ділах, чи то у розмові з кимось, будучи наукою для вірних. Тому його слова та настанови повинні бути підтвердженні передусім добрим прикладом та добрими справами⁶¹.

Таким чином педагогічна система виховання кандидатів до священства повинна сформувати у поставі майбутніх священників: «учителів та керманців людей на дорозі їхнього спасіння, а також будучи провідниками їх до царства небесного, що передусім належить до обов'язку посланців Господа Бога Вседержителя до людей»⁶². Тому душпастирська дбайливість, яка стосується передусім виховного процесу у семінарії, повинна домагатися також того, щоб кандидати до священства навчилися всього того, що стосується передусім священничого служіння як обов'язку душпастиря. На цьому слід докладно зупинитися з огляду на те, що у творі «*Братство введення...*», о. Ісидор описуючи життя Пресвятої Богородиці при єрусалимському храмі як осередку її виховання наводить ряд наступних аргументів, у яких він розкриває

⁵⁹ Див. Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішення руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ VIII О семінаріяхъ духовніхъ*, [DjVu], 208.

⁶⁰ Філософсько-богословський факультет УКУ – Кафедра пасторального богослов'я. Матеріали до курсу з пасторального богослов'я «Ти будеш пасти мій народ», 72.

⁶¹ Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки*, 67.

⁶² Дольницький Ісидор, *Братство Введенія П. Богородиць...*, 129.

важливість пасторального виміру виховання кандидатів до священства. Цьому за опис о. Ісидору слугують аналогії, у яких він розкриває подібність між виховання Пресвятої Богородиці та семінарстом, метою якого є передусім спасіння людських душ. І це особливим чином є закладено у меті покликання до священства, яку наводить о. Ісидор у творі «*Братство введення...*»:

Як Пресвяту Діву насправді таємним, але, тут скористаюся висловом князя апостолів, передреченим, тобто наперед означеним, задумом і передзнанням Божим, приведено до Храму, щоби там, не маючи про це знаття, вправлінням усякого роду чеснот приготуватися до того, щоби в свій час дати світові Спасителя, і статися таким чином спасінням для всіх вірних, бо через Неї, як сказав вселенський учитель святий Кирило Александрійський, спасається кожний вірний дух. Так само і ви передреченим задумом і передзнанням Божим для того прийняті до цієї семінарії, щоби стати знаряддям спасіння світові. Бо, за словами святого Ієроніма, Господь хотів, щоби священники були спасителями світу⁶³.

Бачимо, що основою душпастирського служіння є передусім спасіння людських душ. Тому слід, щоб педагогічна система виховання кандидатів до священства передбачала передусім «формування у семінарста справжнього серця пастиря, яке вміє відчувати всі болі і біди повірених йому душ, здатне їх розуміти та знаходити такі методи та засоби священничого служіння, що найбільше відповідали б потребам Божого люду»⁶⁴. Таким чином душпастирське виховання семінарста повинне передбачати у своїй педагогічній системі виховання усі необхідні засоби, які слугуватимуть меті покликання до священства. Тут о. Ісидор виокремлює у своєму творі «*Братство введення...*» характерну рису душпастирського служіння вказуючи на особливість священничого покликання та його місії:

А щодо вас (тут о. Ісидор має на увазі семінаристів), то ви, що маєте бути незабаром душпастирями й учителями Церкви Христової, будете мусіли навчати народ божий правди християнської віри, щоби таким чином спричинитися до поборення різних пороків їй противних, виправляти зіпсовані звичаї, й окрім того, бути провідниками їхніми до святості життя⁶⁵.

⁶³ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 69.

⁶⁴ Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві [PDF]*, 54.

⁶⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 130.

Таким чином, справа спасіння людських душ не обмежується лише душпастирським проводом священика, а передусім передбачає більш ширший простір засобів для осягнення цієї мети. Першим засобом для осягнення цієї мети є передусім те, щоб кандидат до священства «вправляв себе у науці Святого Письма, щоби через набуте ним знання, мав також силу й других навчати та напоумляти»⁶⁶. Бо це передусім належить до сповнення священничого обов'язку. Тому глибоко переживши силу Божого слова, семінарист повинен у простий та доступний спосіб, відповідно до потреб кожної людини, яка є ввірена його душпастирській опіці, відкрити їй до особистого пережиття віри та досвіду Бога у її житті. «Проповідуй слово, наполягай вчасно і невчасно, картай, погрожуй, напоумляй з усією терпеливістю та наукою» (II Тим. 4, 2). Тут о. Ісидор у творі «*Братство введення...*» наводить важливий аргумент акцентуючи на фундаментальному значенні Святого Письма у душпастирського служінні священика:

Всіх Питомців й Управителів церковних батьківською любов'ю напоумляю, щоби до Святого Письма приступали з найбільшим почуттям набожності та поваги: бо не зможемо зрозуміти усієї важливості, якщо найперше не відкинемо від себе людської зарозумілості, й зі збудженням в собі святої мудрості, яка є дана з висоти: завдяки якій через просвічення та укріплення розуму зі здивуванням будемо могли розпізнавати й уникати обмани людської мудрості⁶⁷.

Цінним прикладом у душпастирському вихованні кандидатів до священства також слугують духовні заняття Пресвятої Богородиці при єрусалимському храмі, які о. Ісидор описує у творі «*Братство введення...*». У них він передусім вбачає аналогію виховання між Богородицею та семінаристом, метою якого є «виробити духа побожності, тим самим напоумляючи інших до ревності та глибокої пошани релігійних обрядів та служб»⁶⁸. Ці духовні заняття о. Ісидор ділить на три частини, які заховують у собі душпастирський аспект виховання: **«Відвідини Храму, присутність на**

⁶⁶ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 131.

⁶⁷ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 150.

⁶⁸ Див. Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 165.

богослужіннях та дотримання церковних постів»⁶⁹. Таким чином, щоб розкрити значення та роль цих занять у формуванні душпастирського потенціалу кандидатів до священства о. Ісидор передусім наводить наступні повчальні слова:

З огляду на ці три роди духовних занять Пресвятої Богородиці, великої ваги повчального характеру можуть взяти для себе усі, а передусім кандидати до священства, які виховуються у духовному закладі. Передусім важливо є те, щоб вони зрозуміли з яким почуванням серця треба їм входити в дім Божий, як брати участь у церковних набожествах та до цього залучати інших. Як розуміти і святкувати свята й дотримуватися церковних постів та як дбати про лад та красу Церкви. Бо хто має бути більше відданим Церкві, й любитися у ній, як не Священники? Або кому більше, як не Священикові мають пасувати наступні слова царського псалмоспівця: «Господи, полюбив я оселю дому Твого, і місце перебування слави Твоєї» (Пс. 25, 8). Або хто має більше дбати про священні обряди, як не той, хто призначений на це згідно свого уряду й має їх виконувати, й щоб тим самим заохотити люд Божий до глибокої віри через літургійні богослужіння? Або хто повинен дотримуватися церковних постів, як не той, що повинен й інших напоумляти їх заховувати? Якою є у тому велика велич, і яким є у тому згіршенням для людей, коли вони бачать, що священник, який припадає до Святих Тайн, який приносить страшну Жертву й відправляє церковні богослужіння, робить це без духа побожності, без розважливості та у розсіянні. Коли чують також про те, як священник у церкві пригадує про піст, а сам не дотримується цього. Коли промовляє у молитві: «Освяти людей твоїх красою дому твого, ти їх прослав божественною силою твоєю», а тим часом і коли сам не дбає про порядок й красу своєї церкви, тримаючи богослужбові речі не в чистоті чи безладі⁷⁰.

Бачимо, що у цих повчальних словах о. Ісидор передусім робить акцент на тому, що слугує предметом для душпастирського служіння священника. У першу чергу слід виділити з цих вище наведених повчань о. Ісидора головну рису душпастиря – вміти показати, надихнути людей через особистий приклад до активного християнського життя. Для того, щоб семінаристи виховали себе у душі глибокої побожності уособлюючи самого Христа, Доброго Пастиря слугуючи таким чином живим прикладом для божого люду о. Ісидор у творі «*Братство введення...*» наводить три чинники, які розвивають почуття набожності та духовності. Що для кожного священника є необхідним у тому, щоб бути живим прикладом віри та глибокого духовного життя, тим самим заохочуючи людей до глибшого пізнання Бога та Його прослави. Тут о. Ісидор

⁶⁹ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 158.

⁷⁰ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 165.

послугується прикладом із життя Богородиці щодо її духовних занять, а саме успіх яких залежав від трьох чинників, які він подає у наступних повчання у творі «*Братство введення...*»:

Щоби якимось способом представити собі ті почуття набожності, які були викликані через відвідини храму, присутність на богослужіннях та дотримання церковних постів, і які слугували Богородиці для загартування духа побожності, слід розважити: з якою наснагою та бадьорістю вона спішила до Храму та у ньому перебувала. Цьому найбільшим відповідником її бажання відвідування Храму є слова царського псаломщика «Одного в Господа прошу, одного я благаю: жити в домі Господнім по всі дні життя мого, щоб бачити красу Господню і віддаватись роздумам у його храмі». Щодо другого чиннику, то слід розважити, з якою набожністю й трепетом духа вона перебувала у храмі: щоби представити її вид стоячої у храмі, то вона виглядала дуже пристойно й смиренною, заховуючи в собі трепет, який виражався через її лице та очі, у цілій її поставі тіла, що є дзеркалом й образом внутрішнього натхнення її душі. І третім чинник стосується того почуття й належної уваги, з якими Богородиця супроводжувала жертви й урочистості річні й церковні пости⁷¹. Тому ці повчальні слова, які є наведені приховують у собі цінне заохочення до духовного життя, від якого залежить духовний успіх цілого вашого життя, перш за все у семінарії, а відтак й того, що маєте ви провадити у вашому душпастирюванні: великою є краса та величність й слава, як дочасна так і вічна будівля духовної вашої душі, від чого також і залежить вашим вірним, відданих вашій опіці⁷².

І далі, щоб підкреслити важливість цих чинників у душпастирському вихованні семінарста, а відтак у майбутньому служінні священника, о. Ісидор підкреслює:

Бо як це увійде у спосіб вашого духовного життя ще виховуючись у семінарії, тобто це слугуватиме для більш глибокого переосмислення тих речей сакраментальних, які слугуватимуть за предмет вашого душпастирського служіння. То коли вийшовши із семінарії, що є осередком вашого виховання, тоді будете могли на тій благородній основі, й також завдяки будівлі вашої духовності інших щасливо супроводжувати. Однак, якщо вийшовши із семінарії цей скарб вашого виховання залишиться там же, тоді застоїтеся й закостенієте у праці щодо подальшого духовного успіху як вашого, так й інших, й ваша духовна будівля без належної основи легко завалиться⁷³.

Слід зауважити, що ті чинники та повчального характеру слова о. Ісидора, які звернені до вихованців семінарії у творі «*Братство введення...*», спрямовують нас на те, що душпастирський вишкіл кандидатів до священства

⁷¹ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 159.

⁷² Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 232.

⁷³ Див. Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 233.

передусім ґрунтується на духовності. Яка слугує основою у будівництві взаємовідносин з іншими в душпастирському служінні священика, тим самим подаючи промовистий приклад людям для поступу на дорозі їхнього спасіння: «надихаючи до чимраз настирливого поступу на дорозі Божій»⁷⁴.

Окрім того, з поміж цих предметів душпастирського служіння, над якими застановляється о. Ісидор, слід виокремити одну дуже важливу споруду, яка слугує місцем звершень усіх літургійних богослужінь – Храм. Тут о. Ісидор наводить наступний аргумент, який виокремлює особливість та значимість храму Нового Завіту на противагу єрусалимському храму, який для Богородиці став місцем її духовного виховання.

Суть нашої Церкви місцями далеко є святійшою від Храму Єрусалимського, бо у ній мешкає сам Бог не тільки через особливу діяльність своєї божої сили, й через обильне роздавання ласк, як колись в Єрусалимському Храмі, але й через правдиву свою присутність в особі воплоченого свого Слова, перебуваючого неустанно в Святих Тайнах під видом Хліба⁷⁵.

Передусім слід зробити особливий наголос на тому, чому саме о. Ісидор у більшій мірі робить акцент на літургійному житті Церкви вбачаючи у цьому важливий чинник душпастирського виховання кандидатів до священства. В першу чергу це пов'язано із тим, що о. Ісидор був добрий знавець східного обряду, тобто літургіст. Це підкреслюється тим, що саме його невтомна праця у підготовці до Львівського Синоду 1891 року поклала край літургійним питанням⁷⁶. Оскільки головним завданням Синоду було вирішити обрядові питання й ввести одноманітність у звершенні богослужінь та послідовність у таїнствах, то одним із найавторитетніших учених-богословів у цьому був саме о. Ісидор Дольницький⁷⁷. Більше того, слід зауважити, що підкресленням бачення думки о. Ісидора щодо важливості літургійного життя у

⁷⁴ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 233.

⁷⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 166.

⁷⁶ Див. Андрей Шептицький, *Життя і діяльність: «Церква і церковна єдність». Документи і матеріали Т. I. // Послання митрополита Андрея Про обряди*, документ № 134, Львів 1995, 328.

⁷⁷ Василюшин И. *Отець Ісидор Дольницький: Его жизнь и деятельность, Доктор восточно-христианских наук по специальности «литургики»*, Студент. Лицензиатская работа, Папський Восточный институт Факультет восточно-церковних наук секція литургики, 1999, 16.

душпастирському служінні священика є написана ним книга «*О священныхъ обрядахъ греч-русск-церквей*», у якій він пише, що: «людина має подвійне відношення до Господа, перше полягає у тому, що вона щось від Бога бере, тобто прохаючи про ласки та дари, втім, друге відношення полягає у тому, що за це воздає подяку, славу Богові завдяки служінню. Втім, щодо першого відношення, яке виражає отримання від Господа ласк та дарів, то цьому середником слугують Святі Тайни та молитви»⁷⁸. Окрім того, він був духівником у Генеральній греко-католицькій духовній семінарії у Львові⁷⁹. Тому питання душпастирського вишколу семінариста о. Ісидор неабияк вбачав й у літургійному житті Церкви.

Тим то, як Христа послав Отець, так він й апостолів, сповнених Святим Духом послав, не лише щоб проповідували Євангелію всякому творінню та звіщали, що Син Божий своєю смертю і воскресінням звільнив нас від влади сатани і смерті, і так переніс нас до царства Отця, але також, щоб вони те діло, яке звіщали, здійснювали за допомогою Жертви та св. Тайн, довкола яких обертається все літургійне життя⁸⁰.

Підсумовуючи, слід наголосити, що душпастирський вимір виховання кандидатів до священства є одним із важливих чинників у формуванні майбутнього душпастиря. Який покликаний стати справжнім пастирем душ за прикладом самого Христа, який був Вчителем, Священиком та Пастирем. Тому педагогічна система виховання кандидатів до священства щодо душпастирського виміру повинна зосередити свою увагу передусім на тому, щоб приготувати їх до служіння Слова, щоб вони роздумуючи над ним, засвоїли його та виражали через власний приклад живої віри.

Будучи посланцями Господа Бога до людей, головним джерелом, з якого ви будете черпати науку життя небесного, є Святе Письмо, тобто Слово Боже, тому ви з Святого Письма, а люди з уст ваших, як говорить Господь через пророка Малахію: «Бо уста священика мають берегти науку, і з уст його люди очікують повчання, бо він - ангел

⁷⁸ Ізидор Долиницький, *О священныхъ обрядахъ греч-русск-церквей*. Львів 1887, 47.

⁷⁹ Долиницький Олег, *Літопис роду Долиницьких*, 463.

⁸⁰ *Sacrosanctum Concilium*, 12.

Господа сил» (Мал. 2, 7). Велику владу кожен священик отримав від Господа, тобто навчати людей Слова Божого, проповідуючи Євангеліє Царства Божого⁸¹.

Також готувати їх до служіння в богопоклонінні та освячені, щоб у молитві та здійсненні священних літургійних чинів вони виконували діло спасення через Євхаристійну Жертву та святі таїнства. Адже ті, хто покликаний до «священства, передусім покликаний та призначений до виконання найдостойніших священнодійств через які самому Христу служиться в Тайні Вівтаря, головною метою яких є освячення та спасіння людей»⁸². Бо у «богослужінні люди відкривають і пізнають Божу благодать, любов, мир, спасіння, таїнственно входять у царство Боже. Звершуючи богослужіння, люди досягають недосяжного Бога, тобто обожествлюються (пор. 2 Пт. 1, 4)»⁸³. Також до пастирського служіння, щоб вони вміли показати людям Христа, який «прийшов не на те, щоб йому служили, лише щоб служити й віддати своє життя як викуп за багатьох» (Мр. 10, 45), і щоб, ставши для всіх слугами, ще більше їх придбати (1 Кр. 9, 19). Таким чином, бачимо, що пасторальне виховання у семінарії є необхідним середником для інтеграції семінариста у пасторальний аспект майбутнього священничого його служіння, метою якого є служити своїм братам та сестрам, бути для них вчителем віри. Більше того, будучи покликаним продовжувати присутність самого Христа, голосячи їм Божу науку, уділяючи святі Тайни, повторюючи Його жести прощення і жертви, особливо у святих таїнствах хрещення, покаяння та Євхаристії, вести Божий люд, якого і самі є членами, до святості, тобто до близькості з джерелом всього життя – Богом⁸⁴.

⁸¹ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 129.

⁸² Пор. Дольницький Ісидорь, *«Брацтво Воведенія...»*, 71.

⁸³ Катехизм УГКЦ, 533.

⁸⁴ Див. Послання блаженнішого Любомира до священиків, дияконів та семінаристів з нагоди проголошення 2009 року роком християнського покликання з особливим наголосом на священничому покликанні.

РОЗДІЛ 3.

ПРЕСВЯТА БОГОРОДИЦЯ ЯК ПРИКЛАД ДО НАСЛІДУВАННЯ У ЖИТТІ СЕМІНАРИСТА

3.1. Образ Пресвятої Богородиці у житті семінариса: набожність та Її заступництво.

Кожен аспект, який має місце у житті семінариса, змістом якого є виховний процес педагогічної системи виховання кандидата до священства можна віднести до Пресвятої Богородиці. Адже Вона краще за всіх відповіла на Боже покликання; вона стала слугинею і ученицею Слова, аж до зачаття у своєму серці та плоті Слова, яке стало людиною, щоб подарувати його людству; вона була покликана до виховання у Храмі, який став вмістилищем Вічного Бога¹. Ба навіть більше того, як для Пресвятої Богородиці місцем її виховання став Храм, так і для кожного питомця семінарія повинна стати святим місцем, з якого почнеться його покликання та служіння на ниві Христової Церкви. Тому семінарія для кожного її вихованця повинна стати осередком духовного та молитовного життя, осердям його Божого покликання. «В ній (семінарії) усе виховання семінарисів має бути спрямоване до того, щоб вони стали справжніми пастирями душ за прикладом Господа нашого Ісуса Христа, Вчителя, Священика і Пастиря, та Пресвятої Богородиці»².

І першою подібністю, яку о. Ісидор вбачає між Богородицею та семінарисом, це є момент входу Пресвятої Богородиці в Храм і вступ семінариса у семінарію. Про це о. Ісидор описує у творі «*Братство Введення П. Богородиць...*», у якому має за ціль представити цілий опис життя Пресвятої

¹ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 162.

² *Ortatum totius*, 184.

Богородиці при єрусалимському храмі від її входу аж до її виходу із цього храму. Зокрема, акцентуючи увагу на подібностях, які о. Ісидор вбачає між вихованням Богородиці та вихованням семінарста, таким чином розкриваючи значення та мету педагогічної системи виховання у семінарії. Щодо першої подібності, то о. Ісидор вбачає три спільності, над якими він заохочує розважити кожному питомцю: «Боже покликання; мета покликання; гідне приготування до цієї мети покликання»³.

Щодо першої, то найперше воно полягає у тому, що Господь з власної волі та прихильності обирає та кличе ту чи іншу особу на служіння Йому. Натомість велику увагу заслуговує з боку того, хто прийняв цей поклик його свобідний вибір. На рішення якого впливу не мали ні його батьки, ні інші особи. Бо як Пресвяту Богородицю ні з власної волі чи примусу, а також, ні з волі її батьків, а передусім по причині прихильності Божого задуму було приведено її до Храму. Подібно і кожен вихованець, який прийняв Божий поклик та рішив вступити до семінарії ні з власної волі, ні з волі його батьків чи рідних, а найперше через особливу прихильність Божого провидіння прийняв цей намір та відвагу віддатися на служіння Господеві⁴.

Бачимо, що у цій подібності між семінарстом та Богородицею о. Ісидор вбачає спільну ознаку їхнього покликання. Цій ознаці слугують три чинники: власна воля Господа; прихильність Божого Провидіння щодо особи, яку Господь кличе та свобідний вибір адресата, тобто того, який відкликуючись на пропозицію Господа приймає намір віддатися на служіння Йому⁵. Тому, хто відчув у глибині свого серця цей поклик, слова Христа «Ідіть за Мною, Я зроблю вас рибалками людей» (Мт 4, 19), є важливо прийняти це, та, ввіривши своє ціле життя Господеві та опіці Пресвятої Богородиці посвятитися на цілковите Йому служіння.

Однак, щодо другої подібності, в якій о. Ісидор вбачає паралель між метою покликання Пресвятої Богородиці та метою покликання семінарста.

То як Пресвяту Богородицю за Божим задумом було приведено до Храму, щоби Вона там вправлялася в усякому роді чеснот та їх набувала у послуші та довірі на Божу поміч, не маючи про це ніякого уявлення. Щоби у пізнішому часі дати цілому світові Спасителя, і статися таким чином спасінням для всього людського роду. Так само і

³ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 67.

⁴ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 67.

⁵ Пор. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 68.

непередвизначеним Божим задумом були покликані та прийняті до семінарії вихованці, щоби стати знаряддям в руках Бога для спасіння світу. Адже Господь хотів, щоби священники стали спасителями світу⁶.

Тут о. Ісидор стосовно ближчої мети покликання наводить конкретніше пояснення. Бо як метою введення Пресвятої Богородиці до Храму полягало у тому, щоби Вона посвятилася на служіння Богові і зростаючи у цьому дусі Її було по Божому виховано. Так само метою покликання вихованця до семінарії полягає у тому, щоби він всеціло посвятився Богові та щоби його було по Божому виховано. Стосовно дальшої мети покликання, то за тайним задумом Божим метою введення Пресвятої Богородиці у Храм полягало у тому, щоби через Її особливе посвячення Господеві та любе Господеві виховання зростала у чеснотах. Не замислюючись над Божим промислом щодо Неї самої, готувалася до вищого понад усяку міру великого та Богом благословенного достоїнства материнства Божого. Так само дальшою метою вихованця до семінарії полягає у тому, щоби через особливе посвячення Богові, а відтак виховання вправлятися та прагнути набути усіляких чеснот. Таким чином зростаючи готуватися до понад усяку міру великого достоїнства священства. Тому Боже покликання до священства, на думку о. Ісидора, віднаходить справжній свій сенс та зміст у тому, щоби передусім гідно приготуватися у семінарії. І як аргумент, о. Ісидор у творі «*Братство Воведенія П. Богородиць...*» у приклад наводить Пресвяту Богородицю, кажучи:

Велике завдання перед кожним вихованцем постає у часі його виховання у семінарії, що стосується передусім того, щоби виховатися по-Божому унаслідуючи чесноти Пресвятої Богородиці - покора, скромність, лагідність, чистота, послух та терпеливість, заховання страху Божого у своєму серці. Щоб у майбутньому часі виявляти Бога, Його справедливість, милосердя та ширити досконалість у цьому світі. Також через пошану, послух та належну любов до Господа дати людям свідчення про Христа, Сина Бога живого, який діє у серцях людей відкритих священниками⁷.

Тим самим о. Ісидор намагається зосередити на цілі покликання, яка для Богородиці та семінарста є не лише подібною, а передусім виражає характер

⁶ Дольницький Ісидорь, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 68.

⁷ Див. Дольницький Ісидорь, *Братство Воведенія П. Богородиць...*, 381.

спільних ознак: виховуватися по-Божому, щоб у майбутньому часі виявляти Бога⁸.

І щодо третьої подібності, О. Ісидор наводить певну паралель між приготуванням вихованця в «святomu місці» до мети покликання та приготуванням Пресвятої Діви при Храмi до гідного материнства Божого.

Як Пресвята Діва готувалася при Храмi до гідності материнства Божого, яке підносить, не через будь-яку святість життя, а відповідну такому великому званню, так і ви повинні готуватися в семінарії до високої гідності священства не через будь-яку святість життя, що її можна протиставити кожному світському християниновi, а відповідну такому великому, вагомому покликанню⁹.

Однак, щодо приготування Пресвятої Діви, то о. Ісидор наголошує, що «воно було сповнене неустанным зростанням у чеснотах. Таким чином, наше приготування повинне супроводжуватися успіхом у зростанні в чеснотах»¹⁰. Бо через прийняття Тайни Священства кандидати посвячуються для виконання найвищих речей, тобто Божих, котрі безперечно вимагають більшої святості та страху перед Богом. «Священники є для нас тими, котрим довірене наше духовне народження і відродження через Хрещення, через них ми зодягаємося в Христа, і вмираємо разом із Сином Божим, і стаємо членами Його святої Голови»¹¹. Але через те, що ми з природи немічні, і на шляху до внутрішньої досконалості супротивників багато. Тому для подолання цих труднощів, які часто можуть трапитися на шляху у цій справі, о. Ісидор рекомендує найбільш успішніший засіб, який полягає у особливій набожності до Пречистої Богородиці. Тут о. Ісидор наводить три аргументи, які підкреслюють його рекомендації щодо набожності до Богородиці:

1) особливому її почитанні; 2) частому і набожному взиванні до неї 3) найважливішої – у вірному її наслідуванні, як стверджував св. Бернарду, коли писав: *Знає Діва і любить тих, хто любить Її, і близько перебуває до тих, хто взиває до Неї, особливо коли бачить, що уподібнилися до Неї і чистотою, і покорюю*¹².

⁸ Див. Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 381.

⁹ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 49.

¹⁰ Пор. Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 49.

¹¹ Йоан Золотоустий, *Про священство*, 92.

¹² Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 71.

Перший аргумент полягає у тому, що особливе почитання Пресвятої Богородиці, на думку о. Ісидора, вже починається із моменту вступу до Братства, що є посвячене під її опіку.

Кожен семінарст має виховуватися в душі побожності і відповідно до свого високого покликання, щоби після закінчення навчання міг відповідати такому покликанню, то семінарст, який є членом Братства Пресвятої Богородиці, повинен вбирати в себе такий дух ще більше. Оскільки досконалого духовного успіху не можна досягнути без особливої допомоги Пресвятої Богородиці, то наше Братство віддано під Її особливе покровительство¹³.

Щодо другого аргументу, то він полягає у набожному взиванні до Пресвятої Богородиці. Велику увагу щодо цієї справи о. Ісидор застановляє над словами св. Бернарда, який намагається пригадати кожному християнину, не тільки тому що бажає посвятити себе на службу Богові, але й усім, що Пресвята Богородиця є:

Найдосконалішою та хорошою зіркою, котра врешті решт піднеслася над тим великим морем, котра сяє заслугами й освітлює прикладами. Якщо зірвуться вітри спокус, якщо налучиш на нагромадження скорбот, споглядай на зірку, взивай до Марії. Якщо хитають тебе хвилі гордості, честолюбства, обмови, заздрості, споглядай на зірку, взивай до Марії. Якщо гнівливність або скупість, або пестощі тіла стануть кидати кораблик розуму, споглядай на Марію. Якщо тебе, зворохобленого безліччю проступків, збентеженого гидкістю совісті, переляканого страхом суду, почне поглинати провалля смутку, безодня розпуки, думай про Марію, до Марії взивай: хай не сходить з уст, хай не відступає від серця¹⁴.

Щодо третього аргументу, то він полягає у наслідуванні Пресвятої Богородиці в чеснотах та діях у яких вона вправлялася в святому місці виховання, тобто при Єрусалимському Храмі. «Бо в один і другий спосіб людина може отримати собі заслуги в Господа Бога і своїм добрим прикладом спонукати до доброго також інших»¹⁵. Достоїнство священика, на думку о. Ісидора є надзвичайно великим. Тому о. Ісидор намагається дати своїм вихованцям конкретне розуміння, до якої служби, до якого високого достоїнства вони себе віддали та приготовляють. Що це не є звичайна професія, яку потрібно буде виконувати протягом свого життя, але це є

¹³ Дольницький Ісидор, *Братство Введенія П. Богородиць...*, 20.

¹⁴ Дольницький Ісидор, *Братство Введенія П. Богородиць...*, 50.

¹⁵ Дольницький Ісидор, *Братство Введенія П. Богородиць...*, 53.

посвячення себе всеціло Богові. І у цій великій справі можна буде досягти успіху не завдяки своїми людськими здібностями чи стараннями, але тільки у співпраці з Божою благодаттю. Тому що спроможність прийняти дар благодаті від Бога передусім залежить від тої міри, наскільки відкритою та відданою є Йому. Приймаючи від Бога благодать, питомець співдіє з нею та зростає в ній. І властиво взірцем такої досконалої співдії Божої благодаті і людської волі для кожного питомця є момент Благовіщення Пречистої Диви Марії. Бо саме ця відповідь Марії є плодом усієї її педагогічної системи виховання при Єрусалимському Храмі.

Бо як Пресвята Богородиця готувалася при Храмі до материнства Божого, тобто до того, щоби дати у свій час світу, який залишається у тьмі та смертній тіні, предвічне світло справедливості – Христа. Так само і семінарія готує своїх вихованців до священства, щоби в свій час і словом і ділом створювали в людських серцях образ Христа¹⁶.

Бачимо, що виховання семінарста у «святomu місці» до мети покликання є співмірним меті покликання Богородиці. Більше того, від того залежить не тільки спасіння людських душ, зокрема своєї, але й возвеличення Господнього Імені та Його матері Марії. Такий марійський вимір Христового учня висловлюється в особливий спосіб за посередництвом такого синівського довір'я до Богородиці, що має свій початок у Її вході в Єрусалимський Храм. Бо саме Вона своїм прикладом показала, яким способом можна по-справжньому виховатись, щоб з отим глибоким довір'ям відповісти на Божу ініціативу запрошення прийняти Його дар. Пресвята Богородиця стала створінням, яке понад усі інші жила повнотою правди покликання, адже ніхто не відповів з такою великою любов'ю на Безмежну Божу любов»¹⁷. Адже довіряючи себе по-синівському Богородиці, кожен питомець подібно як і Апостол Іван «приймає» Матір Христа і вводить Її в усе те, що становить його власне, духовне, внутрішнє життя, тобто, його людське й синівське «я».

¹⁶ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 41.

¹⁷ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 118.

Також слід підкреслити, що Богородиця будучи Матір'ю Ісуса, також є найбільшою вихователькою священничого життя кожного священника, оскільки саме вона знає, як готувати його священниче серце, захищати від небезпек та втоми, зневіри, та чувати з материнською турботливістю, щоб він зміг зростати у мудрості Слова та благодаті перед Богом та людьми (Див. Лк. 2, 40)¹⁸. Тому семінарис, а у майбутньому священник повинен вдивлятися в Богородицю, щоб бути покірним, послухним, відданим служителем, який би засвідчив свою любов завдяки цілковитому даруванню себе Богові та Церкві¹⁹.

«У Пречистій Богородиці ми також бачимо досконале здійснення таїнственного акту, через який Бог доходить до людського створіння і залучає його до своєї ініціативи спасіння»²⁰. Адже від Благовіщення до П'ятидесятниці Пресвята Богородиця представлена як особа, свобода якої є цілковито завдяки послуху підпорядковується Божій волі. Її смиренна віра, яку вона ще більше поглибила виховуючись при Єрусалимському Храмі є тою формою, якої набуває Її життя щомиті стосовно Божої дії. Богородиця слухає, живе у цілковитій згоді із Божою волею, вона зберігає у своєму серці слова, які йдуть від Бога, і укладаючи їх у своєму серці, готується їх розуміти ще глибше (Див. Лк. 2, 19. 51). Ба навіть більше того, Богородиця найдосконалішим чином реалізує послух віри. Адже завдяки вірі Марія приймає Добру Звістку й обітницю, принесену ангелом Гавриїлом в час Її перебування у Храмі, віруючи, що «нічого немає неможливого в Бога» (Див. Лк. 1,37), і дає Свою згоду, відповідаючи жертвою всього свого єства: «Ось я раба Господня; нехай станеться зі мною по слову Твоєму (Лк. 1,38)»²¹. Однак слід зауважити, що відповідь Марії на слова ангела, це не є якийсь порив молодечих літ молоді дівчини, а радше зважене рішення, плід Її глибоких відносин з Ісусом, які Вона ще більше поглибила виховуючись у Єрусалимському Храмі. Цьому спонукали наступні обставини, а саме звичайні та надзвичайні події, які відбулися у Храмі

¹⁸ Див. Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 282.

¹⁹ Див. *Presbyterorum ordinis*, 490.

²⁰ Венедикт XVI, Апостольське звернення *Sacramentum caritas*, «б.м» 29.

²¹ Див. Катехизм УГКЦ, 408.

як осередку Її духовного та особистісного виховання та формування, в яких Богородиця брала участь. До звичайних подій о. Исидор відносить: фізичну працю, тобто звичайні жіночі справи, які були пов'язані із ручною працею²². Також й спеціальні, тобто ті справи, які були пов'язані із Храмом, тобто праця навколо Храму, дбаючи про лад і його красу²³; розумову працю (вивчення Святого Письма і духовні заняття); природні заняття (відвідини Храму участь у богослужіннях і зберігання постів); приватну працю (духовне читання і молитва)²⁴. У цих подіях ми бачимо природній та надприродній характер формування особистості Богородиці, і саме ці події повинні слугувати не тільки заохоченням для доброго виховання, щоби відповісти Богові «Так», на Його запрошення, а передовсім у цих подіях кожен питомець повинен бачити себе на місці Богородиці.

У творчості о. Исидора Богородиця уособлюється з образом тої «великої віруючої», яка з повним довір'ям віддає себе в руки Господа, цілковито покладаючись на Його волю. Можна з певністю сказати, що оця згода на материнство та прийняття Божої волі Богородицею є понад усе плодом цілковитого відання себе Богові. Адже ті слова: «Ось я Слугиня Господня» дають вираз тому, що своє материнство та цілковите підпорядкування Богові Вона прийняла та збагнула від початку як повне відання себе, своєї особи, спасенним замірам Господа²⁵. Це дуже глибоко є представлено у літургійному празнику Введення в Храм Пресвятої Богородиці, який для о. Исидора слугує взірцем для священничого приготування та виховання у семінарії.

Наступним образом, з яким уособлюється Богородиця – це образ «молільниці», перед якою відкривається незбагненна Тайна Божого Провидіння. Цей образ ми можемо відчитати у Її духовних заняттях, які слугують прикладом Її глибокого єднання з Богом через молитву. А саме «**Її відвідини**

²² Див. Дольницький Исидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 111.

²³ Див. Дольницький Исидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 113.

²⁴ Див. Г. Комар, «*Отець Исидор Дольницький як духовний наставник семінаристів*», 30.

²⁵ Див. *Redemptoris Mater*, 55.

храму у свята, участь у богослужіннях та дотримання постів»²⁶, що виявляють її внутрішню духовну харизму самопожертви Господеві, є добрим взірцем для питомців саме для того, щоб вони зрозуміли, з якими почуваннями серця та внутрішнього піднесення треба їм входити у дім Божий, як брати участь церковних набожеств, як розуміти і святкувати свята та дотримуватися церковних постів. А також як дбати про лад і красу церкви, що є виявом літургійного благочестя та проявом глибокого внутрішнього духовного життя.

Однак попри те, найважливішу духовну пораду, яка стосується глибокого довір'я та синівської прихильності питомця семінарії до Богородиці як форматорки його життя у місці його виховання о. Ісидор подав у наступних словах: «Вознесімо наші почуття любові до Пречистої Діви для того, щоб вони були їй милішими, оскільки вони виходять із Серця Христового. Подібно, коли возносимо наші почуття до Ісуса Христа, вони виходять з серця Пресвятої Богородиці, особливо, коли єднаємося з Ним у Святому Причасті»²⁷. І далі додає: «Нічого досконалішого від цих практик не можу вам подати, нічого більшого важливішого, бо саме пригадування про Пречисту Діву, багато більше значить перед Господом, ніж усі наші молебні запали»²⁸.

3.2. Значення молитви у житті семінарста на прикладі Пресвятої Богородиці.

Виховання Пресвятої Богородиці при Єрусалимському Храмі, це передусім хвилини її глибокого сопричастя та приязних взаємин із Господом, які Вона черпала завдяки молитві. Адже у ній Пресвята Богородиця віднаходила справжню силу, яка її духовно живила та освячувала у благодаті Божій. Саме через молитву як спосіб особливого зближення із Господом та глибокої довіри до Нього Марія сказала своє «Так». Для Марії молитва у часі її виховання

²⁶ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 158.

²⁷ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 211.

²⁸ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 212.

служувала шляхом, який їй провадив до глибоких роздумів над вірою. Завдяки вірі Вона безумовно довірилась Богові та повністю посвятила саме себе, як слугиня Господня²⁹. Більше того, покликання є незбагненим таїнством, яке передусім включає у себе відносини, які Бог встановлює з людиною саме у її унікальності та неповторності. Це «таїнство, яке сприймається і відчувається як заклик, що чекає на відповідь у глибинах сумління, у тому святилищі «людини, де вона перебуває на одинці з Богом, голос якого промовляє у глибинах її душі через молитву»³⁰.

Описуючи життя Пресвятої Богородиці в єрусалимському храмі у творі «*Братство введеної...*», о. Ісидор одну із важливих тем зацентрував на молитовному житті Богородиці. У ній о. Ісидор розкриває значення та важливість молитви, яка повинна слугувати чинником для будовання глибших взаємин із Господом. Адже слід підкреслити, що «однією із ознак доброго душпастиря є саме його ревність у молитві, яка охоплює ціле його внутрішнє духовне життя підносячи його духа до Бога. Для того тому й молиться добрий душпастир не лише словами, але й духом розважаючи над таїнствами Божими»³¹. Для цього, о. Ісидор у своїй праці «*Братство введеної...*», пропонує питомцям семінарії застановитися над трьома чинниками молитви Богородиці, які формували її внутрішнє духовне життя та зовнішнє через її участь у літургійному житті єрусалимського храму сприяючи глибоким взаєминам із Господом та Його Словом через читання священних текстів³². Тому слід у першу чергу навести приклад про *час молитви Богородиці*; відтак зацентрувати увагу над тим, що послужило *предметом для усної та розумової молитви Богородиці*; і третім чинником слугує за взірць сам *спосіб молитви Богородиці*. Адже слухаючи й живучи у цілковитій згоді із Божею волею, Богородиця зберігала у своєму серці слова³³, до яких вона прислухалася завдяки молитві як особистій зустрічі із Господом, і укладаючи їх як мозаїку у

²⁹ Див. Іван Павло II, *Redemptoris Mater*, 19.

³⁰ *Gaudium et spes*, 510.

³¹ Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки*, 70.

³² Див. Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 129.

³³ Див. *Redemptoris Mater*, 62.

своєму серці, готувалася розуміти їх ще глибше завдяки богослужінням, в яких брала участь³⁴.

Таким чином, наводячи приклад – *о часі молитви Богородиці*, о. Ісидор передусім звертає увагу на значення молитви у двох цілях: в значенні ширшому молитва є піднесенням духа до Бога, тобто набожне почуття душі до Бога або до небесних речей; і в стислому значення молитва є проханням про пристойні речі від Бога³⁵. Це означення молитви о. Ісидор подає до розважання для питомців саме для того, щоб вони глибше зрозуміли якою була молитва Богородиці у часі її виховання у Храмі і яким чином вона сприяла її внутрішній гармонії, зближенню із Господом. На цьому зупинився о. Ісидор, коли навів у своєму трактаті такі слова: «щодо молитви Богородиці, так як вона є піднесенням духа до Бога, треба сказати, що ціле життя Богородиці було неустанною молитвою»³⁶, і далі наводить він слова церковного письменника святого Петра Даміяна³⁷: «життя чинне і безмовне огорнули Діву найдосконалішим піднесенням її духа до Бога, так що ані праця не применшувала розважання, ані розважання не применшувало її праці»³⁸. Однак щодо вужчого значення молитви Богородиці, то о. Ісидор наводить на думку, що молитва її була неустанною саме тому, щоби через неї виконався Господній задум: «треба молитися завжди і не падати духом» (Лк. 18, 1). Тут о. Ісидор для глибшого розкриття значення цієї молитви у життя Богородиці покликається на церковних письменників, зокрема цитуючи святого Бонавентуру³⁹:

З об'явлень різних святих, дізнаємося, що Пресвята Богородиця майже цілі ночі проводила свій час у молитві та розважаннях, а святий Ансельм висловлюється наступне: «І сама П. Діва каже про себе до Єлизавети діви: не мала б жодної ласки, жодного дару, жодної чесноти без великого труду, без неустанно молитви»⁴⁰.

³⁴ Див. *Sacramentum caritas*, 29.

³⁵ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 201.

³⁶ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 201.

³⁷ **Петро Даміяні** (*1007 — †21 лютого 1072) — церковний діяч, богослов, філософ, католицький святий.

³⁸ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 201.

³⁹ **Святий Бонавентура** (в миру Джованні Фіданца (італ. *Giovanni di Fidanza*), 1221—1274) — італійський філософ та теолог, Учитель Церкви. Католицький святий.

⁴⁰ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 202.

Бачимо, яку користь отримала Богородиця завдяки молитві, адже з огляду на ті дві цілі молитви – ширшої і стислої, Вона ще глибше поглибила свої взаємини із Господом. Вартує підкреслити, що у традиції святих Отців молитва займала чи не головну роль у формуванні духовності, віри, зокрема, Теофан Затворник пояснює, чому у Отців Церкви так багато трактатів про молитву: «молитва – це все, віра, побожність, спасіння. Вона є проявом життя Святого Духа в нас, диханням духа, барометром духовного життя, ціла Церква дихає молитвою»⁴¹. Тому говорячи про *час молитви Богородиці*, о. Ісидор стверджує, що Марія мала визначений час на молитву у день та вночі. Щодо часу приділеного на молитву у день, то Богородиця щодня спішила до Храму і брала участь у богослужіннях, які були посвячені особливому почитанню величності Божої. Однак, щодо часу молитви приділеної уночі, то о. Ісидор наводить наступні слова: «Богородиця все вставала опівночі, і ходила перед Вівтар Храму...і так стоячи перед Вівтарем, заносила до Господа свої молитви»⁴². Однак, слід підкреслити, що ці молитви, які Богородиця промовляла уночі, передусім підкреслюють стиль певного роду прошення. Тому бачимо, що «молитва, як спосіб спілкування людини з Богом, включає насамперед цей аспект – покірне прошення небесних дарів і готовність їх отримати»⁴³, з чого й користала Богородиці у молитві. Втім, приділений Богородицею цей час на молитву уночі вимагав від Неї витривалості, втім, був особливим чином оправданий, бо, тут о. Ісидор наводить наступні слова: «Бо саме уночі Архангел сповістив Марії про Її Богоматеринство; і уночі сталося Воплочення Слова Божого. Бо не можна припустити, що Архангел прийшов до Марії сплячою, але чуваючою у молитві»⁴⁴. Тому можемо собі уявити, яку користь Богородиця отримала завдяки своїй витривалості у молитві і глибокому довір'ї до Господа, яке вона поглиблювала через молитву. Таким чином цей час, який був посвячений Богородицею для особливого почитання Бога, Його прослави та

⁴¹ Див. Тома Шпідлік, *Духовність християнського сходу // Молитва*. Перекл. з італ. М. Прокопович. Львів 1999, 241.

⁴² Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 203.

⁴³ Див. Тома Шпідлік, *Духовність християнського сходу // Молитва*, 243.

⁴⁴ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 205.

подяки, слугує прикладом для кожного питомця семінарії саме у плеканні витривалості і глибокому довір'ї до Господа. Адже Господь говорить з тими, у кого є час його слухати. І тому час молитви, це час особливої тиші на одинці із Господом.

Втім, наводячи другий приклад – *о предметі молитви Пресвятої Богородиці*, слід поділити на дві частини: у першій зупинитися над тим, що послужило предметом для усної молитви, а у другій над тим, що послужило предметом для розумової молитви Богородиці. Розважаючи над усними молитвами Богородиці, предметом для якої послужив Псалтир, о. Ісидор зацентрував на наступних слова, які містять повчальні мотиви:

У першу чергу звернімо увагу на те, що Псалтир є чудовою молитвою підданою (*натхненним*) Святому Духу, що захує у собі ще дві переваги. Перша: що у ньому міститься все те, що всі пророчі книги Святого Писання містять у собі укупі. Також Псалтир вміщає у собі все те, що послужить кожному відповідно до будь-яких обставин життя людини: провіщає про майбутні речі найвпевненіше; вміщає історичні повісті; встановляє правила для наслідування святого життя, а також кожному приписує, що має виконувати, а чого остерігатися. Однак щодо другої переваги, то – той, хто читає Псалтир, може зауважити як його серце тремтить, й навчити, що треба казати, або що робити для вилікування недуг душевних, а також слугує ліками для оздоровлення їх⁴⁵.

Втім, підкреслюючи важливість молитви, зокрема, Псалтиря, який слугував середником у молитовному житті християнина, у думці о. Ісидора прослідковується святоотцівська практика молитовного читання Псалтиря, як засіб духовного ліку проти тілесних недуг. І як аргумент, слід навести слова святого Василія Великого, який у своїх *коментарях на псалми* писав:

Всяке Писання є Богом натхненне і корисне (II Тим. 3, 16), для того є написане воно Святим Духом, щоб в ньому, як у загальній лічниці, всі ми, люди, знаходили лік – кожен з власної недуги. Втім, одного навчають пророки, однак, *книга псалмів* обіймає у собі все корисне для людини. Вона пророкує про майбутнє, вона є скарбницею добрих навчань та, зокрема, лікує рани душ людських та винищує пристрасті, які в людському житті іноді трапляються⁴⁶.

Не менш цінними є слова блаженного Августина, який також говорив: «спів псалмів, чи то його читання, прикрашає людські душі. Ангелів на поміч

⁴⁵ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 218.

⁴⁶ Див. Василій Великий. *Гомілії на псалми* / пер. з грецьк. С. Фединак. Нью-Йорк 1979, 19.

призиває, демонів проганяє, відганяє всяку темряву, диявола соромить, Бога показує... завдяки чому постійно прославляється Боже Ім'я!»⁴⁷.

Однак, розважаючи над розумовою молитвою Богородиці, то для цього їй слугують два предмети: Святе Письмо, а особливо передбачення Пророків й розважання над Провидінням Божим щодо неї самої⁴⁸. Однак слід коротко зупинитися над цими двома предметами, які слугують для Богородиці у її розумовій молитві зверненій до Господа. Щодо першого предмету, тобто Святого Письма, то найголовнішим розважанням Марії у цьому було про Месію, Його близький прихід та спасіння людей⁴⁹. Так само й для кожного священика та питомця, який приготується до священства, також центральним місцем розважань у молитві має бути передусім Христос, Його Царство та спасіння людських душ, найперше своєї, а потім інших. Більше того, «увесь навчальний процес та різного роду заходи, якого б значення та роду не були б, мають бути підчинені цій меті, й завжди до цього стриміти, - наголосив о. Ісидор, бо єдиним засобом для осягнення спасіння людини є Христос»⁵⁰. Однак, другим предметом у розумовій молитві Богородиці послужило розважання над Провидінням Божим щодо себе самої. Варто зауважити, що розумова молитва вища й корисніша від усної, бо сильніше впливає на наш розум і волю, на наше духовне життя⁵¹. І як аргумент слід подати наступні слова о. Ісидора:

Кожна душа побожна знає, що вона є віддана під опіку Божого Провидіння, і для цього повинна ціле своє життя уповати на Божу поміч. Однак це уповання не має бути яким небудь, але безперервним, постійним, так, щоби це послужило для неї закладанням у Бозі помешкання, в якому би замешкати. Окрім того, не є достатньо знати про те, що людина є під опікою Бога, але розважаючи над Провидінням Божим щодо себе самого слід спостерігти те, що ми отримали від Бога великі ласки, й за це Йому подякувати і за це старатися у піднесені йти уперед дорогою Божою⁵².

⁴⁷ Православний молитвослов, Святыя отцы о чтении Псалтири: *Блаженный Августин* / https://xn----7sbahbba0chrecjllhdbsuymu3s.xn--p1ai/psaltir/o_psaltiri/sv_otci.html.

⁴⁸ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 219.

⁴⁹ Див. Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 219.

⁵⁰ Г. Комар, *Отець Ісидор Дольницький як духовний наставник семінаристів*, 33.

⁵¹ Сестри монахині ЧСВВ, «Внутрішня молитва – розважання, або медитація. Потреба розважання» // https://www.saintjosphat.org/dzvin_z_fatimy/2015_rik/1/article/vnutrishnya-molytva-rozvazhannya-abo-medytatsiya/.

⁵² Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 229.

- наголошує о. Ісидор у творі «*Братство введено...*». Щоби усвідомити значення та роль цих двох предметів у молитві, слід навести наступні повчання о. Ісидора звернені до семінаристів у творі «*Братство введено...*»:

Так, як Богородиця виховуючись при Єрусалимському Храмі як осередку її виховання, часто розважала над Провидінням Божим щодо себе самої, дякуючи Богові за добродійства отримані від Нього, і кожного разу старалася більше Його подобатися: так само і кожен питомець, будучи кандидатом до священства повинен час від часу розважати над Провидінням Божим щодо себе самого; дякувати Йому за всі ті отримані від Нього добродійства; й стриміти щораз даліше у поступі на дорозі Божій. Адже від нього залежить духовний успіх цілого життя: чи то в часі перебування у семінарії, чи то в пізнішому душпастирському житті священника. Велика краса, велика слава і величність, як дочасна так і вічна є будовою духовного життя кожного питомця, а пізніше священника, й вірних тої парафії, яку Господь ввірить в опіку старанності кожного. Бо як те вживатимете, тобто розважатимете над Провидінням Божим ще в часі перебування та виховання у семінарії, то коли із нього вийдете, будете могли на тій добрій основі й інших виховати до молитви щирої перед Богом. Будова кожного священника без такої основи легко завалиться⁵³.

Розважаючи над третім чинником – *о способі молитви Богородиці*, о. Ісидор передусім послуговується двома запитаннями, котрі глибше розкривають значення самого способу молитви: *Якого роду молитов уживала Богородиця?; З яким настроєм духа Богородиця свої молитви промовляла?*. Тому звертаючи увагу на ці два підставові запитання можемо з певністю розкрити значення самого способу. Щодо роду молитов, то знаємо з попередніх аргументів, що Богородиця послуговувалася двома видами молитов – усною або розумовою⁵⁴. Однак слід звернути увагу на наступні повчання о. Ісидора звернені до питомців семінарії: Щодо роду молитви, то треба кожному питомцю наслідуючи Богородицю вживати не тільки усні, але й розумові молитви, що у певній мірі означають медитацію⁵⁵. Властиво медитація, це певний порух внутрішньої сфери нашого єства, який залучає психологічний та розумовий стан людини. Тому уживаючи ці два види молитов, кожен питомець має змогу переосмислити свій духовний стан у його внутрішній гармонії із Господом. Однак щодо другого запитання - з яким настроєм духа Богородиця

⁵³ Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 232.

⁵⁴ Г. Комар, «*Отець Ісидор Дольницький як духовний наставник семінаристів*», 33.

⁵⁵ Див. Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 248.

свої молитви промовляла?. То тут о. Ісидор звертає увагу на три чинники, які слугували для Богородиці середником поруху для її внутрішнього стану прагнення до молитви – з огляду на отримані ласки завжди дякувати Богові, Його прославляти та вповні віддатися Його волі у глибокому довірі до Нього. Властиво, ці три чинники впливали із піднесеного настрою, який Богородиця плекала у молитві до Господа.

З наведених вище чинників, які ми навели, що послужили Богородиці у її особливій зустрічі із Господом наодинці саме через молитву. Слід навести ще над одним аспектом молитви Богородиці, а саме який стосується її **прохальної молитви** до Господа про взяття під свою Божу опіку храм й весь народ свій посвячуючи собі його на службу⁵⁶. Тут о. Ісидор наводить наступні повчальні слова звернені до питомців щодо намірення Богородиці: «У тому проханні Богородиці міститься найблагородніше з усіх почуттів, на які спроможна будь-яка людина, для якого предметом послужили дві мети – Слава Божа та спасіння людей»⁵⁷. Таким чином, зосереджуючи увагу на першій меті, тобто прославі Бога, то воно є пов'язане передусім із Храмом й полягає у тому, щоб люди почитали в Ньому Господа й випрошували у своїх молитовних наміреннях ласки. Втім, щодо другої мети, то подібно прохаючи Господа про посвячення людей на службу Господеві, Богородиця переважно просила, щоби люди почитали Господа належно, а також щоби вони стали учасниками його ласк через особливу посвяту Йому на службу й щоби тим способом осягнули спасіння.⁵⁸ Таким чином цей останній аспект, над яким застановився о. Ісидор у своєму творі «*Брацтво Введенія П. Богородиць...*» звертаючись у повчаннях до питомців відображає мотив молитовного життя Богородиці. Якому послуговують дві мети – «Слава Божа та спасіння людей»⁵⁹. Таким чином бачимо, що у цих повчаннях о. Ісидор прагне наголосити кожному питомцю, що Таїнство Священства, це передусім таїнство служіння. І одним із способів

⁵⁶ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 608.

⁵⁷ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 608.

⁵⁸ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 610.

⁵⁹ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 608.

служіння є молитва. Яка для кожного священика слугує внутрішнім мотивом для посвяти на службу Господеві. «Адже кожен священик є покликаний трудитися над спасіння душ, повірених його опіці»⁶⁰. Тому звідки, як не з молитви він повинен черпати свої внутрішні сили для здійснення цього служіння.

Підсумовуючи вище сказане, слід наголосити, що спосіб молитовного життя Богородиці, який описав та представив у своєму творі «*Братство Введенія П. Богородиць...*» о. Ісидор слугує неоціненим прикладом для питомців семінарії. Адже у ньому о. Ісидор зосередив не тільки на самому способі молитви Богородиці, а й також представив час та те, що слугувало предметом її молитви. Таким чином слід підкреслити, що молитовне життя Богородиці, це передусім хвилини її особистих взаємин із Господом, які будувалися навколо глибокої довіри до нього. Яку вона черпала із Святого Письма, що слугувало чинником для її глибоких розважань над Словом Божим та Божим Провидінням над собою. Окрім того, Богородиця показала своїм прикладом, якою повинна бути участь у богослужіннях, та з яким настроєм духа слід молитися до Господа, чого саме слід просити у молитві, та над чим розважати. Таким чином представляючи спосіб молитви Богородиці, а передусім її молитовне життя у єрусалимському храмі, о. Ісидор прагне зацентувати основну увагу на тому, що молитва – це передусім внутрішній вимір виховання, який формує духовний світ семінариста.

3.3. Вибір священичого стану.

Після закінчення семінарії перед кожним кандидатом у священство постає питання вибору, який стан обрати – одружений чи неодружений. Адже, обидва стани – одружений та неодружений, є частиною священичого життя та християнського покликання.

⁶⁰ Альфонс Лігуорі, *Велич і обов'язки священика*, Львів 2010, 73.

Тому питання обрання стану належить глибоко осмислити ще до прийняття таїнства Священства, зокрема, у часі виховання у семінарії, а після свячень священнослужитель повинен дбати про власний розвиток згідно із цим станом на загальнолюдському, інтелектуальному та духовному рівні. Небажання працювати над самовдосконаленням та недбалість в особистому духовному житті завжди завдають відчутної шкоди як самому священикові, так і його пастві⁶¹.

Втім, обидва стани дають змогу священикові відповідним чином зреалізувати своє покликання. Тому слід підкреслити, що час навчання у семінарії, це також час, де за посередництвом молитви, діалогу та зрілих глибоких духовних роздумів кандидати у священство повинні розпізнати, до якого стану їх кличе Господь. Тому вирішальним голосом у цьому намірі є передусім свобідний вибір вихованця, і як підкреслив Львівський Синод 1891 р., слід заохоти кожного до особистого наміру обрати стан до вподоби, який є на ціле життя, при тому не нав'язуючи чужих думок. Однак тих, хто має намір обрати неодружений стан, слід настоятелям семінарії у цьому їх підтримати, й утвердити в їхньому покликанні⁶².

Отець Ісидор описуючи виховний аспект кандидатів до священства у творі *«Братство Введенія П. Богородиць...»*, у якому наводить безліч аналогій, спільність яких він вбачає між вихованням Пресвятої Богородиці в часі її перебування у єрусалимському храмі та вихованням семінарста в часі його перебування у семінарії. Також й не оминув теми вибору стану – одружений або неодружений, який для кандидата у священство є подією надзвичайною у його житті. У своїй праці творі *«Братство Введенія П. Богородиць...»* о. Ісидор навівши ряд аргументів, у яких він порівнює два стани – одружений й неодружений, не має передусім на меті протиставити їх, а навпаки показати цінність кожного із них. Вбачаючи у прийнятті одного із них як шлях у священичому служінні та житті священика. Оскільки «метою обох станів передусім є Господу Богу служити, і як каже Апостол: «щоб ви гідно та ревно трималися Господа» (I Кор. 7, 35), й посвятилися цілковито праці спасінню

⁶¹ Синод Єпископів УГКЦ, *«Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ з нагоди закінчення Року християнського покликання з наголосом на священиче покликання 2009 року»* // Офіційні документи УГКЦ, <https://docs.ugcc.ua/193/> (19.12.2009).

⁶² Див. Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішення руского провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ VIII Гл. II. О семінаріяхъ большихъ*, [DjVu], 216.

людських душ, й так заслужили собі на дорогоцінний вінець слави у небесному царстві»⁶³, і далі продовжує: «щоб не забували, що вони мають бути обручниками Церкви, яку їм Провидіння Боже готує до служіння»⁶⁴. Розвиваючи тему вибору стану о. Ісидор у своїй праці, яка передусім є звернена до вихованців семінарії перевагу надає неодруженому стану, тобто дівственному. Для того, щоб оцінити одружений та неодружений стан у священничому житті, усі його переваги та перспективи, які о. Ісидор розкриває (наводить) у своїй праці. Слід зупинитися над аналізом кожного із них, навівши ряд наступних аргументів, якими о. Ісидор послуговується для їх оцінення та охарактеризування.

Розвиваючи тему неодруженого стану, о. Ісидор у своїй праці *«Брацтво Введенія П. Богородиць...»* звертаючись до вихованців семінарії наводить у приклад слова апостола Павла, у яких він прирівнює вибір неодруженого стану до *жертви*.

Бо до принесення Господу Богу тієї духовної жертви спонукає нас також й Апостол всіх вірних поважними словами, кажучи: «Тож благаю вас, брати, на милість Божу, віддати тіла ваші як жертву живу, святу, приемну Богові: богослужбу від вас розумну» (Рим. 12, 1), [і далі о. Ісидор продовжує...]: якщо не всі, то хоча б ті, котрим дано є: бо Христос говорячи про безженність, каже: «Не всі це слово розуміють, а ті лише, кому дано» (Мт. 19, 11)⁶⁵.

Акцентуючи увагу на словах апостола Павла о. Ісидор підкреслює, що обрання цього стану, тобто неодруженого є свідчення не що інше як жертвності себе Богові. Більше того, це дає змогу йому стверджувати, що вибір цього стану є «даром Божим, а не силою людською, до якого надихає, тобто намовляє Святий Дух»⁶⁶. Для ще більшого запевнення в тому, що це є даром Божим, о. Ісидор наводить слова Івана Золотоустого, який говорить:

Якщо це є справою вибору, то запитаеться, як же на початку було сказано: «Не всі це слово розуміють, а ті лише, кому дано?» (Мт. 19, 11), щоби таким чином усвідомити, що це є особливим подвигом, а не щоби підозрювати, що це є потребою даною долею.

⁶³ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...»*, 260.

⁶⁴ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...»*, 261.

⁶⁵ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...»*, 258.

⁶⁶ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...»*, 258.

Бо дано є тим, які добровільно цей стан собі обирають, для якого також потрібно допомоги згори, яка усім, які просять готовою є допомогти⁶⁷.

Оцінюючи неодружений стан, його переваги та заслуги й особливу нагороду в небі, о. Ісидор застерігає вихованців, щоб у цьому їм за поштовх до прийняття цього стану слугували духовні переконання, а не людські:

Приймаючи цей стан, запитайте себе, чи то ви робите, щоби тим свобідніше Господеві служити, і як каже Апостол: «щоб ви гідно та ревно трималися Господа» (I Кор. 7, 35), й цілковито посвятитися спасінню людських душ, як душпастирі Божі. Чи може навпаки, щоби тим способом шукати похвали від людей, або щоби осягнути якийсь вище достоїнство або уряд в Церкві; або, щоб уникнути тягарі отримані зі одруженим станом. Однак, якщо все ж таки хтось у виборі целібату дійсно переконаний спонуканими небесними, тому в Господі радимо вам обрати стан неодружений, й заохочуємо словами, прикладом й бажанням апостола, який говорить: «хочу, щоб усі чоловіки були, як і я; але кожен має від Бога свій дар, один так, інший так» (I Кор. 7, 7)⁶⁸.

Бачимо, що можуть різні чинники впливати на обрання стану кандидатом у священство. Вбачаючи у цьому велику небезпеку, о. Ісидор переконливо наводить наступний аргумент, кажучи:

У цьому випадку слід наголосити, що ті, перед ким постає питання вибору стану, не повинні залежати найперше від волі своїх батьків, й не мають їх слухати, якщо вони своїми людськими міркуваннями відтягують або від целібату, або від одруження, або від Священства. Однак, особливо коли мова йде про справу целібату, яка є Євангельською радою, тобто божою радою, яка має підноситись над людською радою, й тому всіма недоречними міркуваннями є те, щоби комусь радити щось такого, що противиться раді Богу⁶⁹.

Однак, якщо таке може трапитися, і хтось за намовою або поганою оцінкою дівство чи одружений стан прийме, тому від Господа Бога загрожує строга кара. Втім, якщо хтось все ж таки не відчуває покликання до такого високого стану, тобто неодруженого, тоді о. Ісидор радить, щоб вони не забували, що вони мають бути обручниками іншої обручниці, тобто Церкви, на служіння якої їх готує Провидіння Боже⁷⁰. Оцінюючи таким чином перевагу дівства, тобто неодруженого над одруженим

⁶⁷ Пор. Іоанн Златоуст, *Творення святого отця нашого Івана Златоустого. Т. I.* / Книга о девстве, С. Петербург 21898, 297.

⁶⁸ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*», 260.

⁶⁹ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*», 264.

⁷⁰ Див. Дольницький Ісидорь, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*», 260.

станом, слід навести наступні слова о. Ісидора, у яких він розкриває значущість переваги одного стану над іншим: «однак, виявляючи жаль з Апостолом, кажемо: скорботу тіла будуть мати такі, тобто скорбота, що походить від журби, а та від тіла, тобто від людини ззовні, яка є перейнята речами дочасними та світськими, що є взаємним тягарем для подружжя, тягар для дітей та родини»⁷¹. І як аргумент, о. Ісидор покликається на слова Василя Великого, який в своїх повчаннях до монахів про подружжя говорить: «Подружжя є безоднею журб»⁷², та слова Івана Золотоустого, який говорить: «Подружжя є дозволене тільки для слабосильних, які не можуть вознестись вище»⁷³.

Не може оминати о. Ісидор у своїй праці й рішення Львівського Провінційного Синоду 1891 року., до якого входив як член передсоборової комісії⁷⁴, який стверджує, що: «стан неодружений є досконалішим від стану одруженого, що й сам Апостол про це говорить, кажучи: «нежонатий, клопочеться про Господні справи, як подобатися Господеві. А хто жонатий, клопочеться про справи цього світу, як догодити жінці» (I Кор. 7, 32 – 33)»⁷⁵.

Бачимо, що у своїй праці о. Ісидор наводить безліч аргументів, які підкреслюють вищість неодруженого стану. Однак, щоб зміцнити свої повчання про дівство, оцінюючи його вище над подружжям, о. Ісидор у своїй праці «*Брацтво Введенія П. Богородиць...*» наводить три джерела, у яких він виявляє похвалу дівству. Першим джерелом, до якого звертається о. Ісидор є Святе Письмо. У ньому він найперше звертається до євангелиста Матея (Пор. Мт. 19, 10-12)⁷⁶.

Отже бачимо, що першим хвалителем безженства у Новому Завіті був сам Христос, який звеличив й підкреслив його у подвійний спосіб. Найперше це

⁷¹ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 261.

⁷² Василий Великий, Полное собрание творений святых отцов церкви и церковных писателей в русском переводе: *Творения святителя Василия Великого: Аскетические творения. Письма. Т II. // Супружество и девство*, [PDF], Москва 2009, 126.

⁷³ Иоанн Златоуст, Творения святого отца нашего Ивана Златоустого, 299.

⁷⁴ Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, Львів 2004, 468.

⁷⁵ Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Решения руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891: ТИТ VIII Гл. II. О семінаріяхъ большихъ*, [DjVu], 216.

⁷⁶ Дольницький Ісидорь, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 266.

виразив словами: «Не всі це слово розуміють, а ті лише, кому дано» (Мт. 19, 10), у яких підносить його і вказує на те, що воно є великою справою. Однак, другим автором, до якого звертається о. Ісидор є апостол Павло. Який у своїх посланнях наводить безліч аргументів, у яких він похваляє безженство, тобто неодружений стан. Підкресленням цього, слугують написані ним слова у першому апостольському посланні до коринтян сьомої глави зверненні до громади у коринті⁷⁷. У яких апостол Павло підносить безженство над подружжям й його всім рекомендує:

Найперше апостол Павло ставить себе за приклад: «Я бажав би, щоб усі люди були, як я, та кожний має свій особливий дар від Бога, один - такий, а другий – інший. Кажу ж нежонатим та вдовицям, що добре їм, коли зостануться, як я. (I Кор. 7, 7-8). Опісля рекомендує своєю порадою: «Щождо дівиць, то наказу Господнього не маю, а даю раду як той, хто завдяки милості Божій гідний довір'я. Однак, на мою гадку, вона буде щасливіша, коли зостанеться такою. Думаю, що і я маю Духа Божого» (I Кор. 7, 25. 40). Також, апостол Павло говорить, що подружжя є для безсильних, а безженство для сильних: «Однак, з уваги на розпусту, кожний хай має свою жінку, і кожна хай має свого чоловіка. Не ухиляйтесь одне від одного, хіба що за взаємною згодою, до часу, щоб вам віддатися молитві, а потім сходьтєся разом, щоб не спокушав вас сатана вашою нестриманістю. Але коли не можуть стриматися, нехай одружуються: ліпше одружитися, ніж розпалюватися» (I Кор. 7, 2. 5. 9). Також, що подружжя розділяє сили подругів, тобто частину на Господа, а частину на подружжя, а безженство скріпляє ті сили тільки на одного Бога: «Я ж хочу, щоб ви були без журби. Хто нежонатий, клопочеться про Господні справи, як подобатися Господеві. а хто жонатий, клопочеться про справи цього світу, як догодити жінці. Кажу це вам на вашу користь, - не щоб накинути на вас петлю, але щоб ви гідно та ревно трималися Господа» (I Кор. 7, 32.

⁷⁷Пор. «Зокрема, слід підкреслити, що у цьому посланні апостол Павло, звертаючись до коринтської спільноти порушує питання сімейного співжиття та обов'язки одружених. Окрім того, дає певні практичні поради застерігаючи християн щодо недозволеності розлучатися. Однак, слід звернути увагу на контекст самих подій, які відображають причину написання цього апостольського листа Павлом. Оскільки у коринтській церкві, на протигагу колишній язичницькій розбещеності, деякі християни стали відстоювати думку про те, що навіть і в шлюб вступати християнину не личить, втім, якщо вже вступили, то слід жити окремо. Такі противники шлюбу, ймовірно, з'явилися серед християн, які у цьому питанні були звернулися до апостола Павла, який й сам був неодружений і, як видно з цієї глави, віддавав перевагу дівочтву перед шлюбом. Тому, тепер перед апостолом Павлом постало питання, щоб вирішити, як християни повинні дивитися на шлюб, про що й пише у цій главі Павло. Зокрема, слід підкреслити, що головна думка, яку він тут проводить, полягає в тому, що хоча безшлюбність має саме по собі перевагу перед шлюбом, проте, на практиці вступ в шлюб має бути явищем звичайним, тобто не слід опиратися цьому. Тобто, чоловік і дружина вступивши в шлюб мають жити як подружжя, зокрема дотримуючись обов'язків сімейного співжиття. Втім, також апостол Павло у цьому посланні вивищує неодружений стан над одруженим, даючи також батькам певні вказівки щодо їхніх дітей у виборі стану. Так як доля дівчат в давнину вирішувалася їхніми батьками, які самі вибирали чоловіків для своїх дочок, то Павло вважає за потрібне створити спеціальне напоумлення батькам-християнам. Він радить краще не видавати своїх дочок заміж, якщо це тільки можливо, по-перше, на увазі лихоліття, яке переживало тоді християнство, а по-друге, на увазі переваг, які безшлюбність має перед шлюбом, коли йдеться про догодження Господу. Також апостол Павло дає певні поради вдовицям, головну увагу приділяючи їхньому становищу».
*Азбука веры. *Православная библиотека, профессор Александр Лопухин // Толкование на первое послание Святого Постола Павла к Коринфянам. Православная энциклопедия*
https://azbyka.ru/otechnik/Lopuhin/tolkovaja_biblija_64/7 «б.р».

35). І як підкреслення того, апостол Павло підтверджує свою думку не опираючись на людський розум, а на натхнення Святого Духа: Однак, на мою гадку, вона буде щасливіша, коли зостанеться такою. Думаю, що і я маю Духа Божого» (I Кор. 7, 40)⁷⁸.

Бачимо, що у своїх посланнях Апостол Павло також піднімає питання одруженого стану, однак він не має за ціль применшити його заслуги перед Богом: «І благословив їх Бог, і сказав їм Бог: Плодіться і розмножуйтеся, і виповнюйте землю, і володійте нею» (Бут. 1, 28)., однак все ж таки він схиляється до неодруженого стану. Слід підкреслити, що навівши ряд аргументів похвального характеру о. Ісидор у більшій мірі підкреслює неодружений стан як стан, який заслуговує особливої пошани.

Не менш важливим є друге джерело, до якого звертається о. Ісидор описуючи похвалу *дівства*. У ньому о. Ісидор наводить слова церковних письменників, як східного так і західного обряду. Першим письменником, слова якого наводить о. Ісидор у своїй праці є отець церкви Григорій Назіянтин, який похваляючи *дівство* говорить, що «першим його взірцем є Пресвята Трійця»⁷⁹. Втім як доповнення, о. Ісидор звертається до слів Івана Золотоустого, який говорить, що «дівство є далеко досконалішим від подружжя. Подружжя є добрим, однак дивовижним є дівство»⁸⁰. Також не менш важливим є слова *Василія Великого*, які наводить у своїй праці о. Ісидор, що:

Великою й чудовою є справа *дівства*, яка чинить людину подібною до Бога незмінному, так що він у собі, немовби як у найчистішому дзеркалі приймає від Бога подобу з ласками його, яке увіходить у нього на взір найприємнішого променя. Й дійсно, ті, що заховують чистоту, немов би Ангели, які живучи у тілі підлягають зіпсуттю, захороняють життя смертних своїм блиском. А суть Ангелів не є якогось нижчого ступеня, але найсвітлішими та найблагороднішими⁸¹.

Однак, не менш важливою є думка західних християнських мислителів, зокрема тих, які о. Ісидор цитує у своїй праці «*Брацтво Воведенія...*».

⁷⁸ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*, 271-272.

⁷⁹ Иларион Алфеев, *Жизнь и учение св. Григория Богослова // Жизнь человека в церкви и обществе: брак, девство, монашество*, [PDF], Москва 1998, 155.

⁸⁰ *Іоанн Златоуст*, *Творення святого отця нашого Івана Златоустого*, 300.

⁸¹ Василий Великий, *Полное собрание творений святых отцов церкви и церковных писателей в русском переводе: Творения святителя Василия Великого: Аскетические творения. Письма*, [DjVu], 127.

Підкреслюючи думку західних християнських мислителів, слід підсумувати, що дівство, тобто прийнятий кандидатом у священство неодружений стан слугує повному віданні себе Господеві у служінні. «Бо як тільки вступив Христос на землю, згуртував навколо себе нову родину, щоби той, кому Ангели поклонялися у небі, мав Ангелів на землі»⁸².

Третім джерелом, до якого звертається о. Ісидор описуючи похвалу *дівства* є *Розум*. Тут о. Ісидор радше обґрунтовує свою думку із логічних висновків, зроблених на основі міркувань, говорячи: «що безженство спричиняється до набуття: найперше більшої мудрості; по-друге: більших заслуг; по-третє: до пристойного обходження зі священними речами та до свобідного віддання себе речам Божим»⁸³. Однак, слід навести наступні слова, у яких о. Ісидор розкриває значення та роль безженного стану у священничому житті священника, зокрема, у його душпастирському служінні. Говорячи про те, що безженство спричиняється до свобідного віддання себе речам Божим, о. Ісидор підкреслює, що:

Той, хто є неодруженим, тобто безженим, клопочеться лише про одну річ: якби подобатися Господеві, тобто вповні віддатися йому на служіння; однак той, який є одруженим клопочеться про дві речі: якби подобатися Господеві, та якби подобатися жінці; Тому той, який є неодруженим, його турбота про те як подобатися Господеві є більшою, бо є зосереджена тільки на одному Господеві. Однак той, який є одруженим його турбота є поділена, бо хоче подобатися Богові, але й водночас жінці⁸⁴.

Зосереджуючи увагу на душпастирському служінні священника, який «поставлений Божим провидінням, немовби будучи послом Христа виконуючи Його уряд, проповідуючи слово Боже, просвіщаючи людей світлом євангельської правди відтягуючи їх від гріха»⁸⁵ о. Ісидор підкреслив, що:

Однак, якщо говорячи про священника, який є душпастирем, а також неодруженим, то він клопочеться про дві речі: про Бога та про ближнього у відношенні його до вічного життя. Однак, якщо він є одруженим, то клопочеться про три речі: про Бога, ближнього та про жінку. Томі підкреслюючи, слід наголосити, що старанність неодруженого про

⁸² Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 293.

⁸³ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 295.

⁸⁴ Дольницький Ісидор, *Брацтво Введенія П. Богородиць...*, 300.

⁸⁵ Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки*, 67.

Бога й про ближнього є більшою, ніж як в одруженого, що ще й відноситься у турботі про жінку⁸⁶.

Бачимо, що у душпастирському служінні священика, а відтак у його священичому житті велику роль відіграє обраний ним стан. Хоча обидва стани дають змогу священикові відповідним чином зреалізувати своє покликання, однак все-таки відзначаються певною відмінністю один від одного.

Втім, слід тепер проаналізувати тему одруженого стану, яку о. Ісидор також порушує у своїй праці *«Брацтво Воведенія П. Богородиць...»*, приділяючи їй також немало уваги. Розвиваючи тему одруженого стану о. Ісидор у своїй праці підкреслює, що прообразом одруженого стану священика є «подружній союз Пресвятої Богородиці із святим Йосифом, у якому Тайну того подружжя розуміємо не що інше як заручення Церкви з Христом»⁸⁷, і далі додає: «глибоке провидіння Боже було заховане у ньому, скероване на загальне добро для цілого людського роду й також на особисте добро для подругів»⁸⁸.

Адже, ніхто з тих, хто дивився на це подружжя, не мали думки про те, що воно буде направлене до здійснення найбільшої обітниць Божої – Воплочення Слова Божого із Препоблагословенної Діви Марії, на відкуплення людського роду від Сатани, й визволення їх від смерті вічної, й на піднесення їх до достойного Синівства Божого й на наслідування вічного життя у небі⁸⁹.

Бачимо, яку велику заслугу о. Ісидор оцінив у цьому подружньому таїнственному акті Богородиці і святого Йосифа. Більше того, яку місію було доручено виконати завдяки подружній злуці Пресвятої Богородиці та святого Йосифа з огляду на кінцеву мету – Воплочення Бога та спасіння людства. Тут слід згадати, що спасительний характер о. Ісидор також вбачав й у меті покликання до священства, кажучи: «так само і ви передреченим задумом і передзнанням Божим для того прийняті до цієї семінарії, щоби стати знаряддям

⁸⁶ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...»*, 301.

⁸⁷ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...»*, 346.

⁸⁸ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...»*, 347.

⁸⁹ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...»*, 348.

спасіння світові. Бо, за словами святого Ієроніма, Господь хотів, щоби священики були спасителями світу»⁹⁰.

Втім, розважаючи тему одруженого стану у своїй праці о. Ісидор не меншої уваги приділив саме вибору дружини, над чим вартує докладно зупинитися.

Передусім о. Ісидор наголошує, що:

Якщо хтось все-таки вирішив обрати одружений стан, то нехай пам'ятає, що головну роль у цьому виконує Провидіння Боже. Тому у пошуку дружини не повинен опиратися на свої міркування, але перш за все на Провидіння Боже. Навіть якої б при цьому він не вживав сили, все-таки він знайде ту, яку йому Господь підкине⁹¹.

Бачимо, що у виборі нареченої також сприяє Провидіння Боже, яке не виключає провидіння самого вихованця, однак «уповаючи не на свій власний розсуд, але лише на Господа Бога, слід вихованцю просити Його про той дар й через святість свого життя йому догоджати»⁹², що є запорукою того, щоб Господь дав йому добру жінку. Втім, для підкреслення важливості доброї жінки у подружньому житті, о. Ісидор наводить старозавітній текст Святого Письма, а саме книгу Сираха, яка пише:

Щасливий чоловік, що добру жінку має, - число його днів подвійне. Чеснотлива жінка чоловіка звеселює, він проживе літа свої в мирі. Добра жінка - це добра частка, вона дається тим, що Господа страхаються. Як сонце, що сходить на висотах Господніх, так доброї жінки чар, що хату її прикрашає. (Сир. 26, 1-3; 16-17).

Однак, тут о. Ісидор робить певне зауваження, що хоча добра жінка дається від Бога, однак від чоловіка вимагається, щоб він був ввічливий, люб'язний у стосунках до своєї жінки, що певним чином це впливає на характер формування відносин у сім'ї. Однак, від тих, хто є кандидатом до священства і хоче бути одруженим, тої «ввічливості більше необхідно, бо дружина дається за сприяння Провидіння Божого та особистого вибору й по мірі особистого бажання»⁹³, підкреслив о. Ісидор. Бачимо, що вибір доброї жінки для майбутнього священника є запевнений Провидінням Божим, однак, о. Ісидор

⁹⁰ Дольницький Ісидор, Брацтво Введення П. Богородиць», 68.

⁹¹ Дольницький Ісидор, Брацтво Введення П. Богородиць», 348.

⁹² Дольницький Ісидор, Брацтво Введення П. Богородиць», 352.

⁹³ Дольницький Ісидор, Брацтво Введення П. Богородиць», 354.

при тому не виключає й співучасті самого вихованця. Для того він подає наступні поради, тобто критерії, які полягають у тому, на що слід зважати при шуканні жінки, а чого слід уникати.

Першим критерієм є те, що не слід брати до уваги багатство, тобто матеріальний стан. «Бо перш за все добра жінка є багатством, яка перевищує всі багатства світу»⁹⁴. Також не у красоті та зовнішньому вигляді криється добра жінка, а передусім у внутрішніх рисах, таких як смиренна, працьовита та ласкава. «Краса - річ оманлива, врода - марна; жінка, що Господа боїться, - така хвали достойна!» (Прип. 31, 30). Для підкреслення о. Ісидор наводить слова Івана Золотоустого, який говорить: «що не у вигляді тіла, але у добрих звичаях та чемності полягає красота»⁹⁵, опісля доповнюючи рекомендацією апостола Петра: «Нехай ваша окраса буде не зовнішня - заплітання волосся, накладання золотих обручок чи прибирання в шати, але в середині людського серця, в нетлінності душі, лагідної та мовчазної: це багатоцінне перед Богом» (I Петр. 3, 3-4). І на кінець, не слід зважати у виборі на вміння жінкою грати на музичних інструментах, але радше слід зважати на вміння користуватися кухонними речами, бо від доброго уміння користуватися кухонними речами зі сторони жінки священника залежить домашнє господарство, й матеріальний добробут дому, бо не може чоловік повністю забезпечити потреби свої та своїх домашніх⁹⁶. Тут вартує підкреслити, оскільки покликання до священства не дає підстави вважати саме священство високооплачуваною професією, а радше як покликання до служіння людям в особливий спосіб. Тому, о. Ісидор підкреслює, що сімейний добробут, а відтак й матеріальне становище почасти залежить також від жіночої праці. Бо іноді може статися так, що доходи Церкви не вповні можуть забезпечити потреби сім'ї священника⁹⁷. Однак те, що має послужити у виборі жінки о. Ісидор подає у наступних словах: «не на ті речі, які були вище сказані, слід зважати при виборі, але на об'єм всяких чеснот, які

⁹⁴ Дольницький Ісидор, Брацтво Воведенія П. Богородиць», 356.

⁹⁵ Пор. Іоанн Златоуст, *Творенія святого отця нашого Івана Златоустого*. Т. XI. / Беседа XX на Ефесьянам V, 22 – 24. С. Петербург 1905, 168.

⁹⁶ Дольницький Ісидор, Брацтво Воведенія П. Богородиць», 357.

⁹⁷ Див. Дольницький Ісидор, Брацтво Воведенія П. Богородиць», 357.

прикрашатимуть жінку, а особливо любов повинна бути критерієм вибору, бо суть полягає у тому, чи та особа готовою буде на всякі услуговування ближнім, гостинною, ласкавою, смиренною, чемною та працьовитою»⁹⁸.

Втім, попри певні поради, які слугують практичним вказівником у виборі, о. Ісидор звертає на характер міжособистісних відносин, які виникатимуть у подружжі. Слід підкреслити, що «родинне життя священника має зміцнювати, а не послаблювати його священнослужіння. Тому одружений священник повинен уникати конфлікту між родинними турботами та священничими обов'язками, заручившись підтримкою дружини та дітей у своєму служінні пастві»⁹⁹. Зокрема, слід навести думку о. Ісидора, який оцінюючи різні випадки, які можуть часом послаблювати священниче служіння чи міжособистісні стосунки у сім'ї, радить, що «слід навчитися в складних ситуаціях звертатися до Господа. Адже, якщо хочемо бути зачислені до душ вгодних Богові, мусимо бути готовими як на потіхи так і на скорботи»¹⁰⁰. Бачимо, що у своїх порадах о. Ісидор у більшій мірі опирається на Провидіння Боже, яке відіграє важливу роль у виборі одруженого стану вихованцем семінарії, а зокрема, у шуканні нареченої. Однак, при цьому не слід виключати особистого вибору й самого вихованця, якому о. Ісидор дає певні практичні поради, щодо певних характеристик, які слугуватимуть у виборі.

Таким чином, підсумовуючи вище сказане слід наголосити, що обидва стани дають змогу священникові зреалізувати вповні своє покликання, головною справою якою є служіння Господеві та спасіння людських душ¹⁰¹. Втім, хоча обидва стани містять певні характерні небезпеки, які здатні знищити священниче покликання, а саме як для одруженого священника великою небезпекою є сімейні внутрішні непорозуміння, конфлікти між родинними турботами та священничими обов'язками, так і для неодруженого священника

⁹⁸ Дольницький Ісидор, Брацтво Введенія П. Богородиць», 355.

⁹⁹ Синод Єпископів УГКЦ, Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ до духовенства, чернецтва, семінаристів та мирян з нагоди закінчення року християнського покликання з наголосом на священниче покликання, 78.

¹⁰⁰ Дольницький Ісидор, Брацтво Введенія П. Богородиць», 360.

¹⁰¹ Див. Дольницький Ісидор, Брацтво Введенія П. Богородиць», 260.

великою небезпекою є шукання слави у людей, похвали від них, зокрема, прагнути досягнути високе достоїнство чи уряд в Церкві, або уникнення тягару характерного для подружнього та родинного життя¹⁰². Проте, кожен із них, вимагають від священника готовності до служіння Господеві, будучи «покликаним продовжувати присутність Христа, як Доброго Пастиря, наслідуючи його стиль життя і стаючи таким чином Його відображенням посеред довіреної йому пастви»¹⁰³. І як підсумок, слід подати наступні слова о. Ісидора, у яких він вбачає найбільшу користь супроти різних небезпек, які є характерні для обох станів: «слід навчитися в складних обставинах звертатися та просити про поміч у Господа Бога. Адже, якщо прагнемо бути зачислені до душ вгодних Господеві, мусимо бути готовими як на потіхи так і на скорботи, з якими будемо часто зустрічатися у служінні»¹⁰⁴.

¹⁰² Див. Дольницький Ісидор, Брацтво Воведенія П. Богородицьь», 260.

¹⁰³ Патріярша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: «Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання»*, 33.

¹⁰⁴ Див. Дольницький Ісидор, Брацтво Воведенія П. Богородицьь», 360.

ВИСНОВКИ

Особливим місцем у якому кандидат до священства поглиблює свої взаємини із Христом є Семінарія. Змістом життя та навчання якої є розрізнення, пізнання та зростання у покликанні до священства як Божому дарі. Більше того, це не тільки місце чи матеріальний простір, а своєрідний духовний простір, зокрема, життєвий шлях кожного її вихованця, атмосфера, яка сприяє і гарантує виховний процес, щоб особа, покликана Богом до священства, змогла стати, завдяки таїнству Священства, живим образом Ісуса Христа, Глави і Пастиря Церкви¹.

Одним із таких вихователів, багатогранність особи якої, сформована не лише фаховим академічним вишколом, але й цілковито просякнута духовним провідом, зокрема, кандидатів до священства є постать о. Ісидора Дольницького. Який у пам'яті Української Греко-Католицької Церкви залишився перш за все як святець та учитель святості. Адже, майже все своє життя він посвятив вихованню майбутніх священників – апостолів Христового Євангелія та служителів Його Святих Тайн². «У цю працю він вклав всю свою душу. Праця ця була тиха й непомітна, але надзвичайно важка й відповідальна, бо вона мала в молодця, який приходить зі світу, вщепити духовний спосіб думання, мала зробити при Божій помочі зі світської людини духовну»³. Більше того, о. Ісидор, безперечно, увійшов у скарбницю нашої Церкви та народу як видатний науковець-літургіст, творець багатьох богослужбових текстів, завдяки яких ми сьогодні прославляємо Господа у літургійних текстах, церковних напівах, які уклав Дольницький. Неоціненною, хоча маловідомою й не вповні дослідженою, великою заслугою о. Ісидора безперечно є його участь у процесі виховання майбутніх кандидатів до священства, як духівника та вихователя

¹ Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; 87.

² Див. Шевчук Святослав та інш., *Отець Ісидор Дольницький: богослов, літургіст, святий*. Збірка наукових статей / Матеріали і дослідження, Львів: 2002, 6.

³ Пор. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, 464.

Генеральної греко-католицької духовної семінарії у Львові⁴. Втім, увесь педагогічний хист, духовно-моральний аспект виховної діяльності кандидатів до священства, та впливу на розвиток їхньої особистості о. Ісидор вміло виклав це у своїй праці *«Брацтво Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іеерусалимскомъ зъ одповѣдними поученями моральными для членовъ Брацтва»*, у якій представив духовні та моральні критерії виховання семінаристів, зокрема, даючи практичні поради вихованцям та їхнім наставникам. Яка слугує їм практичним та теоретичним супроводом у їхньому вихованні.

Ця магістерська праця, як уже було зазначено у вступі, складається з трьох розділів.

У першому розділі було проаналізовано та представлено три чинники, які супроводжують вихованця у його покликанні до священства, зокрема, виступають мотивацією на шляху у його вихованні в семінарії. Першим чинником, який о. Ісидор виокремлює у праці *«Брацтво Воведенія Пр. Б...»* є Боже покликання. Приготування до священства, до духовного провідництва кожного семінарста починається з моменту його покликання. На цьому о. Ісидор робить виразний акцент, адже ніхто із нас не може приписувати собі в цьому якоїсь особливої заслуги, яка буде центральною в історії нашого спасіння. *«Коли людина позитивно відгукувалася на цей заклик, то не робила жодної послуги Христові»⁵*. Це Він обдарував її тим, що покликав до цього особливого служіння. *«Не ви Мене вибрали, але Я вас»* (Ів 15,16), - каже Христос до своїх апостолів. Втім, о. Ісидор підкреслює, що джерелом покликання до духовного стану є Боже провидіння. Яке передусім впливає із Божої любові до людини та слугує підтримкою на дорозі розпізнання її особистого покликання та його особливого призначення. Тут о. Ісидор наводить порівняння між покликанням Богородиці та покликанням семінарста. Бо як Пресвяту Діву ні з власної волі, ні також з волі її батьків, а по причині

⁴ Див. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, Львів 2004, 463.

⁵ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...»*, 68.

прихильності Божого провидіння, приведено до Храму, так і ви вступили до семінарії ні з власної волі, ні з волі ваших рідних, а через особливу прихильність Божого провидіння, прийнявши покликання від Бога⁶. Відтак, другим чинником, який виступає мотивацією на шляху семінарста до священства є мета цього покликання. У цьому чиннику о. Ісидор зосередив свою увагу на покликанні Богородиці, а саме розглядаючи значення та мету через «призму богослов'я празника Введення в Храм Пресвятої Богородиці»⁷. Вбачаючи паралель між метою покликання Пресвятої Богородиці та метою покликання семінарста до священства з огляду на особливість покликання Марії та священника, спільною справою яких було *стати знаряддям спасіння в руках Бога*. І третім чинником слугує практичний момент: приготування семінарста в семінарії як в «святomu місці» до мети покликання. У якому о. Ісидор підкреслив, що особи, які бажають стати священниками, мають бути насамперед, покликані до цього Богом; де місцем їхнього духовного та інтелектуального зростання стає Семінарія, так як для Богородиці таким місцем був Єрусалимський храм. Тому вступ до семінарії – це своєрідне посвячення себе служінню Господу Богу, осмислення і плекання тих самих чеснот, які Діва Марія осягнула під час свого перебування у храмі⁸. Адже, достоїнство священника є надзвичайно високе, тому у властивий йому спосіб потребує від семінарста особливої підготовки.

У другому розділі було проаналізовано та представлено виховний процес педагогічної системи виховання, зокрема, його вплив на духовно-моральне виховання та розвиток особистості кандидатів до священства, запропонований о. Ісидором. Для цього було проаналізовано наступні виміри виховання: загальнолюдський – метою якого є сприяти осягненню гармонії особистого, психологічного й фізичного рівнів, які розвивають та формують у людини такі

⁶ Пор. Дольницький Ісидор, *Братство Введення П. Богородиць...*, 68.

⁷ Руслан Гедз, *«Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького»*. Магістр. Дипломна робота. Дрогобицька духовна семінарія блаженних священномучеників Северина, Віталія та Якіма 2011, 4.

⁸ Руслан Гедз, *«Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького»*, 5.

якості як любов до правди, повагу до всіх людей, почуття справедливості, співчутливість, чесність, емоційну зрілість та самопізнання, здатність приймати рішення. Зокрема, покликане сприяти зрілості особи та сформувати душпастиря, який готовий прийняти на себе та відповідально нести тягар душпастирських обов'язків. Втім, метою інтелектуального виховання як одного із вимірів вишколу семінарста у єдності із загальнолюдським та пастирським є сприяти виробленню священничого характеру, його загартуванню, розвитку священничої особистості, несучи тягар душпастирських обов'язків відповідально та з охотою. Більше того, з огляду на мету їхнього покликання, зокрема те, що семінаристи незабаром мають стати священниками Всевишнього Бога. Втім, о. Ісидор підкреслює, що з огляду на те, що ви покликані стати учителями та душпастирями Церкви Христової, повинні будете навчати народ божий правди віри Христової, поборюючи різні небезпеки. Будучи учителями віри й провідниками їх на дорозі спасення до царства божого й посланцями Господа Вседержителя до людей. І це передусім належить до обов'язків їхнього стану, зокрема, метою їхнього покликання. І третім виміром є пасторальне виховання, метою якого є підготувати семінаристів належним чином до майбутнього їх душпастирського служіння. Таким чином педагогічна система виховання кандидатів до священства повинна сформувати у поставі майбутніх священників: «учителів та керманічів людей на дорозі їхнього спасіння, а також будучи провідниками їх до царства небесного, що передусім належить до обов'язку посланців Господа Бога Вседержителя до людей»⁹.

У третьому розділі було проаналізовано та представлено маріологічний аспект у педагогічній системі духовного-морального виховання кандидата до священства, зокрема, його впливу на формування духовності. А саме роль образу та постаті Пресвятої Богородиці у праці о. Ісидора як приклад до наслідування у житті семінарста. Тому слід підкреслити, що кожен аспект, який має місце у житті семінарста, змістом якого є виховний процес педагогічної системи виховання кандидата до священства можна віднести до

⁹ Дольницький Ісидорь, *Братство Воведенія П. Богородиць...*», 129.

Пресвятої Богородиці. Для цього о. Ісидор наводить аналогії, у яких від вбачає подібність між вихованням Богородиці та в вихованням. І **першою подібністю**, яку о. Ісидор вбачає між Богородицею та семінаристом, це є момент входу Пресвятої Богородиці в Храм і вступ семінарста у семінарію. Втім, о. Ісидор підкреслює, що у цій подібності між семінаристом та Богородицею спільною ознакою їхнього покликання слугують три чинники: власна воля Господа; прихильність Божого Провидіння щодо особи, яку Господь кличе та свобідний вибір адресата, тобто того, який відкликуючись на пропозицію Господа приймає намір віддатися на служіння Йому¹⁰. Однак, **другою подібністю** є мета їхнього покликання. Бо як метою введення Пресвятої Богородиці до Храму полягало у тому, щоби Вона посвятилася на служіння Богові і зростаючи у цьому дусі Її було по Божому виховано. Так само метою покликання вихованця до семінарії полягає у тому, щоби він всеціло посвятився Богові та щоби його було по Божому виховано. І **третьою подібністю** є приготуванням вихованця в «святому місці» до мети покликання та приготуванням Пресвятої Діви при Храмі до гідного материнства Божого. Втім, о. Ісидор рекомендує у випадку труднощів у часі виховання найуспішніший засіб для семінарста, який полягає у трьох речах: особливе її почитання, часте взивання й вірне її наслідування. Щодо духовного виміру, зокрема, впливу педагогічної системи виховання на формування духовності семінарста. Для цього о. Ісидор представляє спосіб молитовного життя Богородиці у Єрусалимському Храмі. У ньому о. Ісидор розкриває значення та важливість молитви, яка повинна слугувати чинником для будування глибших взаємин із Господом. Тому слід підкреслити, що спосіб молитовного життя Богородиці, який описав та представив у своєму творі «*Братство Введення П. Богородиць...*» о. Ісидор слугує неоціненим прикладом для питомців семінарії. Адже у ньому о. Ісидор зосередив не тільки на самому способі молитви Богородиці, а й також представив час та те, що слугувало предметом її молитви. Таким чином слід підкреслити, що молитовне життя Богородиці, це передусім хвилини її особистих взаємин із Господом, які

¹⁰ Пор. Дольницький Ісидорь, *Братство Введення П. Богородиць...*, 68.

будувалися навколо глибокої довіри до нього. Яку вона черпала із Святого Письма, що слугувало чинником для її глибоких розважань над Словом Божим та Божим Провидінням над собою. Окрім того, Богородиця показала своїм прикладом, якою повинна бути участь у богослужіннях, та з яким настроєм духа слід молитися до Господа, чого саме слід просити у молитві, та над чим розважати.

Також окремим питанням, над яким о. Ісидор зосередив увагу у своїй праці, це вибір стану. Аналізуючи два стани, неодружений та одружений, о. Ісидор підкреслив, що обидва стани дають змогу священикові зреалізувати вповні своє покликання, головною справою якою є служіння Господеві та спасіння людських душ¹¹. Розвиваючи тему неодруженого стану, о. Ісидор у своїй праці «*Брацтво Воведенія П. Богородиць...*» звертаючись до вихованців семінарії наводить у приклад слова апостола Павла, у яких він прирівнює вибір неодруженого стану до *жертви*. Щоб підкреслити значимість неодруженого стану у житті священика о. Ісидор наводить три джерела, у яких він виявляє похвалу дівству: Святе Письмо; слова церковних письменників, як східного так і західного обряду; розум. Однак, розвиваючи тему одруженого стану о. Ісидор у своїй праці підкреслює, що прообразом одруженого стану священика є «подружній союз Пресвятої Богородиці із святим Йосифом, у якому Тайну того подружжя розуміємо не що інше як заручення Церкви з Христом»¹², і далі додає: «глибоке провидіння Боже було заховане у ньому, скероване на загальне добро для цілого людського роду й також на особисте добро для подругів»¹³.

Коротко проаналізувавши у цій праці богословську спадщину о. Ісидора, зокрема працю «*Брацтво Воведенія П. Богородиць...*», ми зауважили, що автор демонструє у своїх повчаннях чудове знання Святого Письма і Традицій, послуговуючись широким літературним та святоотцівським матеріалом.

Таким чином дослідивши вплив педагогічної системи на духовно-моральне виховання кандидатів до священства та розвитку їх особистості у

¹¹ Див. Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць ...*», 260.

¹² Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*», 346.

¹³ Дольницький Ісидор, *Брацтво Воведенія П. Богородиць...*», 347.

богословській спадщині о. Ісидора Дольницького. На основі його повчань, написаних для семінаристів, можемо з певністю стверджувати, що о. Ісидор мав продуману педагогічну систему. На формування якої помітний вплив мав його фаховий академічний вишкіл, зокрема, його богословські студії у вищій школі в Римі «Папському Урбаніянському університеті¹⁴»¹⁵, опісля, як учителя Грецької колегії св. Атанасія у Римі, тим самим характеризуючи сформованість його інтелектуальних якостей. Також його духовний провід з 1877 – 1907рр. як духівника вихованців в семінарії у Львові, який зумів побачити особу не лише ззовні, але й з нутра, проникаючи у найпотаємніші закутки людського серця та душі. Оскільки у його обов'язки входило говорити духовні науки, служити богослужіння, й зокрема, вчити ще й обряди та церковний спів¹⁶. «Тому він простими словами вмів промовляти до глибини душі вихованця не лише на мить, але й формував їхні серця довгими роками»¹⁷. Тому, він дуже добре знав, що необхідно семінаристові для того, щоб стати ревним священиком, відтак зрілою духовною особою, яка через гідне приготування у семінарії покликана стати служителем Божого Слова.

¹⁴ Вища богословська школа в Римі, так званий «Атенея пропаганда фідє», заснував буллою «Immortalis Dei Filius» папа Урбан VIII 1 серпня 1627 р., а 1 жовтня 1962 р. папа Іван XXIII надав цьому Атенею статус університету. Зараз цей навчальний заклад має назву «Папський Урбаніянський університет».

¹⁵ Див. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, 459.

¹⁶ Див. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, 464.

¹⁷ Боцян Й, Отець Ісидор Дольницький, духовний отець, літургіст і піснетворець // Львівська духовна семінарія Святого Духа - Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці», Львів 2002, 46.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Святе Письмо / перекл. Іван Хоменко, Львів 2009.

Джерела і основна література:

1. Дольницький Ісидоръ, *Брацтво Воведенія П. Богородиць въ съменищи Львовско-Рускомъ и Начеркъ життя П. Богородиць при Храмъ Іеерусалимскомъ зь одповѣдними поученями моральными для членовъ Брацтва*, Львів 1885.
2. Васишин І. Отець Ісидор Дольницький: Его жизнь и деятельность, Доктор восточно-христианских наук по специальности «литургика», Студент. Лицензиатская работа, Папський Восточный институт Факультет восточно-церковных наук секция литургики 1999.
3. Г. Комар, *«Отець Ісидор Дольницький як духовний наставник семінаристів» // Матеріали студентської науково-практичної богословської конференції семінарії УГКЦ: «Отець Ісидор Дольницький – духовний наставник семінаристів»*, Львів 2016.
4. Дольницький Олег, *Літопис роду Дольницьких*, Львів 2004.
5. Боцян Й, *Отець Ісидор Дольницький, духовний отець, літургіст і піснетворець // Львівська духовна семінарія Святого Духа - Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці»*, Львів 2002.
6. Изидор Долиницький, *О священныхъ обрядахъ греч-русск-церквей*. Львовъ 1887.
7. Руслан Гедз, *«Погляд на виховання кандидатів до священства у богословській спадщині о. Ісидора Дольницького»*. Магістр. Дипломна робота. Дрогобицька духовна семінарія блаженних священномучеників Северина, Віталія та Якіма 2011.

8. Шевчук Святослав та інші., *Отець Ісидор Дольницький: богослов, літургіст, святий*. Збірка наукових статей / Матеріали і дослідження, Львів: 2002.

Документи та Отці Церкви

1. II Ватиканський Собор. Декрет про священницький вишкіл *Optatam totius* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Львів 1996, 265-287.
2. II Ватиканський Собор. Декрет про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Львів 1996, 449-499.
3. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Львів 1996, 499-620.
4. II Ватиканський Собор. Конституція про святу літургію *Sacrosanctum Concilium* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Львів 1996, 9-61.
5. Іван Павло II, Енцикліка про Пресвяту Діву Марію в житті мандрівної Церкви *Redemptoris Mater*. Львів 2008.
6. Венедикт XVI, Апостольське звернення *Sacramentum caritas*, «б.м».
7. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012.
8. Синод єпископів УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, Львів 2002.
9. Альфонс Лігуорі, *Велич і обов'язки священника*, Львів 2010.
10. Василій Великий, Полное собрание творений святых отцов церкви и церковных писателей в русском переводе: *Творения святителя Василия Великого: Аскетические творения. Письма. Т II*. [PDF], Москва 2009.

11. Василій Великий. *Гомілії на псалми* / перекл. з грецьк. С. Фединак. Нью-Йорк 1979.
12. Іоанн Златоуст, *Творенія святого отця нашого Івана Златоустого. Т I. / Книга о девстве*, С. Петербург ²1898.
13. Іоанн Златоуст, *Творенія святого отця нашого Івана Златоустого. Т IX. / О милостынѣ*. С. Петербург 1903.
14. Іоанн Златоуст, *Творенія святого отця нашого Івана Златоустого. Т. XI. / Беседа XX на Ефесеям V, 22 – 24*. С. Петербург 1905.
15. Йоан Золотоустий, *Про священство*, Львів 2015.
16. Теодор Студит, *Повчання й заповіт монахам* / Переклад Ю. Кобильник, Тернопіль 2012.

Допоміжна література:

1. Патріарша комісія у справах духовенства УГКЦ, *По чину Мелхисидека: Pastores dabo vobis; Довідник для служіння та життя священників; Дар пресвітерського покликання*; / пер. з італ. К. Зінченко, Львів 2018.
2. «Правила для питомців греко-католицької Духовної семінарії у Львові» // Твори кир Йосифа Верховного Архієпископа і Кардинала, III-IV, Рим «б.м» 1970, 56-69.
3. Андрей Шептицький, *Життя і діяльність: «Церква і церковна єдність»*. Документи і матеріали Т. I. // *Послання митрополита Андрея Про обряди*, документ № 134, Львів 1995.
4. В. Екземплярський, *Библійское и святоотеческое учение о сущности священства*, Київ 2007.
5. *Внутрішній устав Львівської Духовної Семінарії Святого Духа Української Греко-Католицької Церкви*, Львів 2008.
6. Иларион Алфеев, *Жизнь и учение св. Григория Богослова*. [PDF], Москва 1998.
7. Й. Коциловський, *Пресвяте Серце Ісуса і Священство*, Жовква 1928.

8. Когут Т, *Братство «Введення в Храм Пресвятої Богородиці» у Львівській духовній семінарії Святого Духа (1885-1944)*, Магістер. Дипломна робота. Львівська Богословська Академія Філософсько-Богословський Факультет, 2001.
9. *Кодекс Канонів Східних Церков* / перек. з латин. Йосиф Кубів, Рим 1993.
10. Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ, *У пошуках життєвого покликання*, Львів 2018.
11. Конгрегація інститутів богопосвяченого життя та апостольських спільнот, *«Почати наново – від Христа: оновлена відданість богопосвяченому життю у третьому тисячолітті»*, Рим 2002.
12. Постуляційний цент беатифікації та канонізації святих УГКЦ, *«До духовенства». Вибрані листи-послання Митрополита Андрея Шептицького та Йосифа Сліпого*, Львів 2009.
13. Ришард Гайдук, *«Посланці благовісті»*, Базовий курс проповідництва / пер. з пол. А. Олійник, Львів 2009.
14. Синод Єпископів УГКЦ, *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві [PDF]*, Київ: [б.в.] 2009.
15. Тома Шпідлік, *Духовність християнського сходу* / Перекл. з італ. М. Прокопович. Львів 1999.
16. Філософсько-богословський факультет УКУ – Кафедра пасторального богослов'я. Матеріали до курсу з пасторального богослов'я «Ти будеш пасти мій народ» // *Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ до духовенства, чернецтва, семінаристів та мирян з нагоди закінчення року християнського покликання з наголосом на священіче покликання*. Львів 2017.
17. Юліан Пелеш, *Дидактика. Годегетика. Біографічні матеріали. Додатки* / упоряд. А. Черемський, Харків 2019.

Опубліковані джерела:

1. Львівський Провінційний Синод, *Додаток до чинностей Львовського Синода : Чинности и Рішення руского провінціяльного Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891*, [DjVu], Львов 1896.
2. Львівський Провінційний Синод, *Чинности и Рішення руского провінціяльного Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891* [DjVu], Львов 1896
3. Vatican I, Dogmatic Constitution on the Catholic Faith // *Interdisciplinary Documentation on Religion and of Science* <http://w2.vatican.va/content/pius-ix/la/documents/constitutio-dogmatica-dei-filius-24-aprilis-1870.html> (10.11.2019).

Інтернет джерела:

4. «Лист до семінаристів Папи Римського Бенедикта XVI» / ред. Ростислав Грабовський. (21.12. 2015) // *Голос семінарії. Газета Вищої Духовної семінарії Святого духа 10 (грудень-лютий 2010/2011)* http://wds-gorodok.com/wpcontent/uploads/2013/01/images_Gazeta_archiv_10_10.pdf#page=2 (05.05.2019).
5. «Постійна формація – запорука успішного священничого служіння. На загальній аудієнції з Папою 19 серпня 2009». (14.03.2015) // *Радіо Ватикан* http://uk.radiovaticana.va/storico/2009/08/19/постійна_формація_-_запорука_успішного_священничого_служіння_на/ucr-310567 (12.10.2019).
6. Вища духовна семінарія, «Загальнолюдська формація». (20.11.2012) // *Голос семінарії. Газета Вищої Духовної семінарії Святого духа* <http://wds-gorodok.com/2012/11/20/zahalnoliudska-formatsiia/> (09.10.2019).
7. Гоноратки, Послання Святішого Отця Бенедикта XVI на XLVII Всесвітній День молитов за покликання: «Свідчення народжує покликання». (13.11.2009) // *Сайт сестер гонораток HCM* <http://honoratki.org.ua/20131114104448/%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F/136-q-q.html> (20.10.2019).

8. Послання блаженнішого Любомира до священників, дияконів та семінаристів з нагоди проголошення 2009 року роком християнського покликання з особливим наголосом на священничому покликанні. (14.01.2009)// *Сайт УГКЦ Патріаршого собору Воскресіння Христового у Києві*
<http://kyivsobor.ugcc.org.ua/do-svyaschenykiv-dyyakoniv-ta-seminarystiv-z-nahody-proholoshennya-2009-roku-rokom-hrystyyansko-ho-poklykannya-z-osoblyvum-naholosom-na-svyaschenychomu-poklykanni/> (18.11.2019).
9. Сестри монахині ЧСВВ, «Внутрішня молитва – розважання, або медитація. Потреба розважання» // https://www.saintjosaphat.org/dzvin_z_fatimy/2015_rik/1/article/vnutrishnya-molytva-rozvazhannya-abo-medytatsiya/.
10. Сестри служебниці непорочної Діви Марії, «Покликання до Богопосвяченого життя» (13.05.2015) // *Сайт Служебниць НДМ* <http://ssmi-ua.org/vocation.html> (12.10.2019).
11. Синод Єпископів УГКЦ, «Пастирське послання Синоду Єпископів УГКЦ з нагоди закінчення Року християнського покликання з наголосом на священничому покликанні 2009 року»/ (19.12.2009) // *Офіційні документи УГКЦ*
<https://docs.ugcc.ua/193/> (12.11.2019).
12. Синод єпископів УГКЦ. *Пастирське Послання Синоду Єпископів УГКЦ до духовенства, чернецтва, семінаристів та мирян з нагоди закінчення року християнського покликання з наголосом на священничому покликанні «Священик – людське знаряддя Божественного життя».* (19.12.2009) // *Релігійно-Інформаційна служба України*
https://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/ugcc_doc/33960/ (15.11.2019).